

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

TÜRKİYE’DE ULUSALCI SOLUN TARİHSEL KÖKENLERİ: 1932 – 1971

Şule Çiğdem KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SADOĞLU

BİLECİK, 2011

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

TÜRKİYE'DE ULUSALCI SOLUN TARİHSEL KÖKENLERİ: 1932-1971

Şule Çiğdem Kaya
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Sadoğlu

BİLECİK, 2011

 BİLECİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	YÜKSEK LİSANS/DOKTORA <u>JÜRİ ONAY FORMU</u>
--	---

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11/05/2011 tarih ve 51/3e sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 28/06/2011 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Şule Çiğdem Kaya'nın "Türkiye'de Ulusalçı Solun Tarihsel Kökenleri: 1932-1971" konulu tez çalışması Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) :

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SADOĞLU

ÜYE :

Yrd. Doç. Dr. Ali AYATA

ÜYE :

Doç. Dr. Abdülkadir İLGEN

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamın her aşamasında fikirlerini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yol gősterici olan başta değerli danıőmanım Hőseyin SADOğLU'na, araőtırmaya maddi manevi, katkıda bulunan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen tőm bőlőm hocalarıma, aileme ve sevgili eőime teőekkőri bir borç bilirim.

Şule iğdem KAYA

ÖZET

TÜRKİYE’DE ULUSALCI SOLUN TARİHSEL KÖKENLERİ: 1932 – 1971

Şule Çiğdem KAYA

Bu çalışmanın konusu içinde öncelikle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren genel hatları çizilmiş ve sol ve/veya sosyalist hareketlerin Türkiye’de neden gelişim gösteremediği incelenmiştir. Daha sonra sol içinde ulusallaşma eğiliminin somut görünümü olan Kadro Hareketi ile başlayıp, Yön ve Milli Demokratik Devrim ile devam ettirilen ulusalcı sol çizginin ortaya koyduğu iktidar stratejileri ve bu akımları besleyen farklı kaynaklar incelenmiştir.

Ulusalcı sol hareketin, 1932 yılı itibariyle somut görünümüne ulaştığı Kadro Hareketi, içinde bulunduğu tek partili dönemin iktidarını sağlamlaştırma görevini üstlenmiştir. Ancak 1960 yılından sonra görülen Yön ve MDD hareketleri iktidarı ele geçirme eğilimlerinde bulunmuştur. Bunu yaparken hem Atatürk’ün önderliğindeki Kurtuluş Savaşı’ndan hem de dünya üzerinde önemli devrimler gerçekleştirmiş olan, Çin, Küba, vb. gibi ülkelerden ilham almışlardır. Ayrıca bu hareketlerin diğer bir ortak noktası gerçekleştirilecek devrimin ülke koşullarına uygun olmasına özen göstermeleridir. Yine bu dönemde önemli bir sol oluşum olan Türkiye İşçi Partisi hakkında yeri geldikçe bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, ideoloji kavramı tanımlanarak, sağ-sol ideolojilerin ayrımı yapılmış ve sol kutupta yer alan ideolojiler kısaca açıklanarak, Marksizm’in Türk sol hareketleri içindeki etkisi tartışılmıştır. Türk sol hareketleri anlatıldıktan sonra, son bölümde Türkiye’deki ulusalcı sol ideolojiler ele alınmıştır. Söz konusu hareketlerin, 1932 – 1971 yılları arasındaki ideolojileri doğrultusunda, toplumsal sınıflar hakkındaki görüşleri, Kemalizm ile ilişkileri ve sosyalizmin nasıl kurulacağı yönünde izledikleri yol belirlenip, tezin sonuç kısmında ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler:

Kadro Hareketi, Yön Hareketi, MDD, Kemalizm, Ulusalcı sol.

ABSTRACT

THE HISTORICAL ORIGINS OF THE NATIONALIST LEFT IN TURKEY: 1932–1971

Şule Çiğdem KAYA

In this study, the general lines were drawn primarily from the early years of the republic and why the social movements in Turkey couldn't improve had been examined. The team later left the movement in the nationalist trend starting with the Kadro Movement, Yön and maintained by the Milli Demokratik Devrim of the line put forward by the ruling left-nationalist strategies and different resources that feed these trends were examined.

Kadro Movement which had reached a concrete view of staff movement by the year 1932 and also had taken the task of nationalist leftist movement within the single party era. However, the actions of Yön and MDD after 1960 hardly tend to seize the power of the government while they were forming all these, they had taken inspiration from firstly the war of Independence with the leadership of Atatürk and like China, Cuba which had revolutions. And also the other common points of these movements is to be appropriate for the country that the revolution will be set up. Türkiye İşçi Partisi had also very important place in the left side and was mentioned in this study.

In the first part of the study, defining the concept of ideology, left-right and the ideologies which are in the left side determined briefly and discussed the effect of Marxism in the Turkish leftside movements. After telling the Turkish left movements, in the last chapter, Turkey's left nationalist ideologies were discussed. The mentioned movements between 1932-1971, social classes opinions, the relation with the Kemalism and how to set up relations with the determined direction to follow are presented in the last part of the thesis.

Key Words :

Kadro Movement, Yön Movement, MDD, Kemalism, Nationalist Left.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI	
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYALİZM TARİHİNİN ANA ÇİZGİLERİ

1.1. Kavramsal Çerçeve: Sol İdeoloji.....	4
1.1.1. Ulusalçı Sol.....	14
1.2. Türkiye’de Sosyalizmin Kısa Tarihi.....	16
1.2.1. Osmanlı Dönemi Sol Hareketler.....	19
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Sol Hareketler.....	30
1.2.2.1. 1960’larda Sosyalizm.....	36
1.2.2.2. 1968 Baharından 12 Mart 1971 Muhtırasına.....	39
1.2.2.3. 12 Mart 1971 Muhtırası ve Sonrasındaki Gelişmeler.....	42
1.2.2.4. 12 Eylül 1980 Darbesi ve Sonrası.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ULUSALCI SOL HAREKETLER: 1932 – 1971

2.1. Kadro Hareketi.....	53
2.2. Yön Hareketi.....	63
2.3. Milli Demokratik Devrim Tezi.....	81

İÇİNDEKİLER (Devam)

Sayfa

2.4. Türkiye’de Ulusalçı Solu Besleyen Kaynaklar.....	88
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	92
KAYNAKLAR.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Aşırı Sol Örgütlerin Etkinliği.....	45
Tablo 2: Siyasal Akımlar ve Seçilmiş Kavramlarla İlgili Konuların Sıklık Dağılımı.....	68

Kısaltmalar Listesi

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AP	Adalet Partisi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CENTO	Merkezi Antlaşma Teşkilatı/Bağdat Paktı (Central Treaty Organization)
Çev.	Çeviren
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇKP	Çin Komünist Partisi
ÇP	Çalışanlar Partisi
DHKP-C	Devrimci Halk Kuruluş Partisi Cephesi
Der.	Derleyen
Dev-Genç	Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
Dev-Sol	Devrimci Sol
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	Editör
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
Komintern	Komünist Enternasyonal
MDD	Milli Demokratik Devrim
NATO	Kuzey Atlantik Paktı (North Atlantic Trathy Organization)
PKK	Kürdistan İşçi Partisi (Partiye Karkeren Kürdistan)
S.	Sayı
ss.	Sayfa Aralığı
SBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
SKD	Sosyalist Kültür Derneği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TİİKİP	Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİKP	Türkiye İşçi Köylü Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TKP(ML)	Türkiye Komünist Partisi Marksist Leninist
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Ulusalıcı sol, güncel olarak tartışılan bir konudur. Solun ulusalıcı bir özellik arz etmesi bazı görüşlere göre, kabul edilebilir değildir. Çünkü evrenselcilik solun temel argümanlarından biridir. Bu tartışmalar doğrultusunda Türkiye şartları içinde, solun hangi açılardan ulusallaşma eğilimi gösterdiğini tarihi temelleriyle inceleme konusu yaparak ortaya koymak, çalışmanın öncelikli gayesi olarak belirtilebilir.

Türkiye’de ulusalıcı sol hareketler, Kadro ile başlamaktadır. Tezimizin inceleme konusu çerçevesinde Kadro’yu, Yön ve Milli Demokratik Devrim takip etmektedir. Bu üç hareketinde hedeflediği şey temelde iktisadi kalkınmadır. İktisadi kalkınmayı sağlayacak yolun sosyalizm olduğunu savunan bu hareketler, Kemalist devrimlerin, kendilerine açtığı yolda ilerleme fikrini benimsemişlerdir.

Kemalist ideolojinin kuramsal açıdan bir eksikliği olduğunu düşünen Kadrocular, bu eksikliği kapatma misyonunu sahiplenmiştir. Böylece Kemalist devrimlerin sürekliliği sağlanacak ve Türkiye bağımsızlık savaşı anlamında, diğer üçüncü dünya ülkelerine örnek olacaktır. Yön’e ve MDD’ye göre, sonradan, Kemalist devrimlerin sürekliliği bozulmuş ve kapitalist sistem güç kazanmaya başlamıştır. İşte bu noktada yapılacak şeyin, Kemalist devrimleri devam ettirmek olduğunu düşünmektedirler.

Ulusalıcı sol perspektiften bakın bu hareketlerin Kemalizm’e bu denli odaklanmış olması birkaç sebebe bağlanabilmektedir. Öncelikli olarak sosyalizmin ilkeleri içinde yer alan anti-emperyalizm ve anti-kapitalizm anlayışı, Kemalizm’de de vardır. Mustafa Kemal, bağımsızlık savaşını başarıyla gerçekleştirmiştir. Kemalizm’in ilkeleri arasında yer alan milliyetçilik, bu savaşın başarısında önemli rol oynamıştır. Zira onlara göre, SSCB ile entegre bir bağımsızlık savaşı ya da sosyalist devrim ülke koşullarında eğreti duracaktır. Devrimin başarılı olması için, ulusal özelliklerle uyum içinde olması gerekmektedir. Yön ve MDD için SSCB’nin güdümünde gerçekleştirilecek sosyalist

devrim, SSCB'nin diktasından başka bir şeye yol açmayacaktır ve ulusal özelliklerimiz kaybolacaktır.

Bu ortak çerçeve içinde, üç hareketin birbirinden ayrışması devrimin yöntemi ve stratejisi noktasında gerçekleşmektedir. Kadro, iktidarı desteklemek ve bir bakıma ona yol göstermek amacını güderken, ülkenin gittikçe politize olduğu 60'lı yıllarda doğan, Yön ve MDD sosyalist devrimi, asker-sivil aydınlar ve gençlik kitlerinin desteğiyle gerçekleştirmeyi planlamaktadır. İki harekette aşamalı devrim modelini savunmakta ve ilk aşama olarak emperyalizme karşı milli bir savaş verilmesini önermektedir. Sosyalist devrimin ise bu aşamadan sonra gerçekleşeceğine inanılmaktadır. MDD ve Yön'ü ayıran önemli nokta ise şudur: Yön, kapitalist olmayan yoldan kalkınmayı savunurken, MDD kapitalizmi zorunlu bir süreç olarak görmektedir.

Bu ulusalcı sol hareketler Kemalizm dışında Galiyevizm ve Maoizm'den de etkilenmişlerdir. Aydın hareketleri olarak niteleyebileceğimiz bu hareketlerin ulusalcı bir nitelik taşımasında etki eden diğer bir faktör de, dönemin aydınlarını sıkça meşgul eden iktisadi, kültürel ve toplumsal kalkınma sorunsalıdır. Kalkınmanın önündeki engel onlara göre emperyalizmdir ve onu aşacak güç ise ancak ve ancak ulusalcı bir bakış açıdır.

Çalışmamızda ulusalcı sol hareketleri açıklamadan önce, Türkiye solu tarihi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Buna göre Osmanlı döneminde ortaya çıkan ilk sol hareketlerin gayrimüslim nüfus içerisinde gerçekleştiği ve aslında bunların da ulusalcı bir nitelik taşıdığı gözlenmiştir. Müslüman nüfus içinde görülen sosyalizm eğiliminin ise, "Devlet nasıl kurtulur" sorunsalına verilen bir cevap niteliği taşıdığı görülmektedir. Türkiye solu tarihinin büyük bir bölümünü oluşturan TKP'nin, anti-emperyalist bir tutum sergilediği ancak önemli ölçüde Moskova'ya bağlı olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmanın amacı, sosyalizmin Türkiye koşullarına entegrasyonu için başvurulan dinamiklerden ulusallaşma ve Kemalizm eğilimini açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda, öncelikli olarak ideoloji ve sol ideolojiler hakkında temel bilgiler verilmiş ve Türkiye'de, solun kısa tarihi ana hatlarıyla anlatılmıştır. Sol hareketlerin aldığı darbeler ve buna bağlı olarak solun gelişememe nedenleri incelenmiştir. Bu bölümde Aclan Sayılğan, Mete Tunçay ve Murat Belge'nin eseleri kullanılan kaynakların başında gelmektedir.

Sonraki bölümde Ulusalçı Sol ideoloji hakkında bilgi verilmiş ve Türkiye’de 1932 – 1971 yılları arasındaki ulusallaşan sol hareketlerin temel özellikleri ve kaynakları ortaya koyulmuştur. Bu aşamada öncelikli olarak Şevket Süreyya Aydemir, Doğan Avcıoğlu, Hikmet Özdemir ve Gökhan Atılgan’ın çalışmalarından destek alınmıştır.

Varılan sonuçlar, Kemalizm ve sosyalizmin kurulması için izlenecek yöntemler ile ilişkili olarak karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu hareketlerin ne derece Kemalist oldukları ve ulusalcılığa yaptıkları vurgunun derinliğinden çok sosyalizm ile ilişkilerinin incelenmesinin önem arz ettiği anlaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYALİZM TARİHİNİN ANA ÇİZGİLERİ

Türkiye sosyalist hareketinin tarihi temelleri modernleşme çabalarıyla eş zamanlı olarak başlamıştır. Ancak bu konuya giriş yapmadan önce kavramsal açıdan ideoloji tanımı yapmanın ve sol ideolojiler hakkında bilgi vermenin yerinde olacağı kanısındayız.

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SOL İDEOLOJİ

Farklı ideolojiler, modern zamanlar boyunca insanlığı bir din gibi etkisine almıştır. İdeolojilerin amacı toplumları ve kitleleri bir sistem içinde toplamaktır. Farklı ideolojilerin çatışması, savaflara ve yıkımlara kadar kapı açmıştır. İdeoloji kelimesinin kökeni Yunanca fikir anlamına gelen “idea”dır. İdeoloji genel anlamda, toplumlara veya sınıflara göre değişiklik gösteren, bir dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Ancak ideoloji kavramının tek bir tanımlamasını yapmak onu sınırlandırmak olacaktır. Sosyal bilimlerde tartışması çokça yapılmış olan bu kavramın çeşitli tanımlarını vermek yerinde olacaktır.

İdeoloji sözcüğü ilk kez 18. yüzyılın sonlarında Fransız filozof Destutt de Tracy (1854-1836) tarafından “fikirlerin bilimi” anlamında kullanılmıştır (Türk, 2008: 107). Ancak ideoloji kavramını daha önceki dönemlere de görebilmekteyiz. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), ideoloji kavramını, Almanca dünya görüşü, hayat ölçüsü anlamına gelen “weltanschauung” olarak kullanmış ve kavramı insanların içinde buldukları şartlara uyması veya mevcut şartları değiştirmek için insanlara yön veren perspektif, olarak tanımlamıştır (Türk, 2008: 106). Hegel’in yaptığı bu tanıma göre

ideoloji, toplumu insanların kabulüne uygun olarak şekillendiren bir kavramdır. Fransız düşünür Louis Althusser'e (1918-1990) göre ideoloji, toplumsal yaşantıyı farklı biçimde fakat her zaman ve her aşamada kendiliğinden etkileyen bir oluşumdur (Kazancı: 2, <http://ilef.ankara.edu.tr> (02 Mart 2010)). Yani ideolojiler toplumun kendisinde zaten vardır ve spontane olarak oluşmaktadır.

Bu tanımlarda görüldüğü üzere ideoloji toplumları ya da kitleleri etkileyen düşünceler bütünüdür. Zira bir düşüncenin ideoloji olabilmesi için dışarı çıkıp, kitlelere yol göstermesi ve onları harekete geçirmesi gerekir (Türk, 2008: 108). Kitlelere etki etmeyen düşüncelere ideoloji denemez. İdeolojilerin ilk görevi dinamik dünya sistemlerindeki değişimleri açıklamaktır (Türk, 2008: 109). Buradan hareketle ideolojilerin toplumsal değişim dönemlerinde ortaya çıktığı söylenebilir. Aydınlanma ve modernleşme hareketleri sonrası yaşanan değişimler sonucunda dinlerin yerine ideolojiler ikame olmuştur. 19. ve 20. yy.da meydana gelen üç önemli gelişme ideolojilerin doğmasına etki etmiştir:

- 1- Yeni basın-yayım araçlarının ve yeni eğitim sistemlerinin gelişmesiyle kitlelere ulaşım imkanının artması,
- 2- Aydınların fikir üreticisi olarak görülmeye başlanması,
- 3- Devrimler ve diğer ekonomik sosyal çalkantıların doğurduğu krizler. (Çetin, 2007: Önsöz-Sayfa no yok).

Bu değişimler sonrası oluşan farklılaşmalara karşı uyum sağlanması ideolojilerle vuku bulmuştur. İş, istihdam, bölüşüm, toplumsal sınıflar, emek-değer çelişkisi, göçler, cemaat-cemiyet çatışması, kendini gerçekleştirmek için istenen eşit ve özgür siyasal ortam talebi gibi sorunları ideolojileri besleyen unsurlar olarak sayabiliriz (Çetin, 2007: 4-5). Buna göre, ideolojiler sorun çözme ilkesini içinde barındıran fikirlerdir ya da ideolojilerin ortaya çıkmasının en önemli nedeni mevcut sorunların çözülmesi zorunluluğudur. Ancak ideolojilerin birinci amacı çözüm üretmekten ziyade, iktidara gelmek şeklinde biçim kazanmaktadır. İdeoloji, siyasal iktidarın toplumsal açıdan kabul görmesi yani meşruiyeti için olmazsa olmaz bir unsurdur. Siyasal iktidar, ideolojileri kendi etki alanını belirlemek için kullanmakta ancak; bazen bunu farklı yorumlayarak topluma müdahale hakkını olumsuz olarak da gösterebilmektedir. Bu aşamada

ideolojilerin farklı bir meşruiyet araçsallığı karşımıza çıkmaktadır: Siyasal iktidara itaatin sağlanması için toplumsal normlar oluşturmak (Çetin, 2007: 12).

İdeoloji, kavram olarak, tek yanlı ya da yanlış fikirler sistemi biçiminde yani olumsuz anlamda da tanımlanmaktadır. Karl Marx (1818-1883) ve Friedrich Engels (1820-1895) ideoloji olgusuna olumsuz anlam yükleyen düşünürlerdendir. Onlar ideolojiyi “aldatıcı fikirler sistemi” veya “sınıf çıkarlarına hizmet eden bir gizemleştirme aracı” olarak görürler (Türk, 2008: 111). ‘Bu durumda ideoloji, kapitalist düzende siyasal iktidarı meşrulaştırmaya, bireyi sistemle bütünleştirmeye yardımcı, fakat genellikle de yanlış fikirler kümesi olarak tanımlanmaktadır’ (Kazancı: 4, <http://ilef.ankara.edu.tr> (02 Mart 2010)). Marx ve Engels, şunları yazmıştır:

Yönetici sınıfın fikirleri her çağda egemen fikirlerdir; yani toplumda maddi güce hakim olan sınıf, aynı zamanda entelektüel güce de sahiptir. Zihinsel üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının kontrolünü de elinde tutar. (Heywood, 2006: 58)

Görüldüğü gibi Marx için ideoloji bir tür sınıfsal sömürüyü gizleme mekanizmasıdır. Bu nedenle onu olumsuz nitelendirmelerle açıklamıştır.

İdeolojilerin tarih sahnesine çıkışınının 19. ve 20 yy. olduğundan söz etmiştik ancak; Althusser, ideolojilerin toplumun kendisinde zaten var olduğunu söylemişti. İşte bu noktada ideoloji kavramından önce kitleleri bir araya getirmek ya da siyasal iktidarı meşrulaştırmak için dini veyahut toplumsal bir takım olgular kullanılmaktaydı. İngiliz düşünür Francis Bacon (1561-1626) bu olguları insan aklının önüne konulmuş engeller olarak tanımlamış ve “İdol” olarak adlandırmıştır (Çetin, 2007: 2). “İdeoller Doktrini” kuramını oluşturan Bacon, dört farklı idolden bahsetmiştir: İnsanların gerçek bilgiye ulaşmadaki yetersizliklerini açıklamak için “Kabile İdollerini” (Idola Tribus); İnsanların dış dünyaya kapalı oluşlarını açıklamak için “Mağara İdollerini” (Idola Specus); insanlar arasındaki dilsel iletişimde ortaya çıkan yanlış anlamalar için “Çarşı-Pazar idollerini” (Idola Fori) ve otorite ile geleneklerin insan aklı üzerindeki olumsuz etkileri için “Tiyatro İdollerini” ortaya koymuştur (Çetin, 2007: 2). İdoller Doktrini’nde ortaya koyulan idollerin tümünün olumsuz olarak tanımlanmış olduğunu görmekteyiz.

Bacon’un idol olarak adlandırdığı kavramı, Georges Sorel (1847 – 1922) “Mitos” olarak tanımlar. Karmaşık dünyanın akıl sır edilemeyen olayları büyük ve inandırıcı bir güç olan mitoslarla açıklanmıştır. Mitoslarla toplumun birleştirilmesi sağlanmıştır. “Ritüel Mitosları” ile toplumda bir erk yaratılarak, ortak geçmiş ve

gelecek duygusu; “Orijin Mitosları” ile yeniden doğuş ya da toplumsal kurtuluş inancı; “Prestij Mitosları” ile kahramanlık destanları üretilerek ortak bir aidiyet duygusu; “Eskatalogya Mitosları” ile toplumun bir sonunun olduğu düşüncesi oluşturulmuştur (Çetin, 2007: 3). Mitoslar tüm olaylara mantıklı bir çerçeve oluşturmaktadır. İdeolojilerde de olan, neye mal olursa olsun savunulan inançların, toplumların belleğine kazınmasına mitolojiler yardım etmektedir.

Mevcut siyasal ideolojiler için yapılan en temel sınıflandırma sağ-sol ayrımıdır. Bu ayrım kaynağını 1789 Fransız İhtilali’nin Birinci Cumhuriyet Meclisi’nden almaktadır. Bu meclisin yarımday biçimindeki toplantı salonunun solunda eşitlik ve değişim taraftarları, sağında ise kralı destekleyen ve eşitlik ve değişim fikirlerine soğuk bakan aristokratlar otururlardı (Tunçay, 2000: 17). Bu doğrultuya göre, genel anlamda, sol ideolojileri, toplumsal pratikte bireyler arası eşitliği savunan ve bu eşitliğin sağlanması için değişimi destekleyen fikirlerin bütünü olarak nitelenen; sağ ideolojileri ise otoriteye bağlı, hiyerarşik düzen içinde, gelenekçi değerlere sahip fikirler olarak tanımlayabiliriz. Siyaset literatüründe yukarıda belirttiğimiz düzlemsel sağ-sol ayrımının yetersiz kaldığına yönelik tartışmalar mevcuttur. Örnek olarak, iki aşırı ucu temsil eden faşizm ile komünizmin arasındaki benzerliklerin ihmal edildiği aşıkardır (Türk, 2008: 136-137). Bu nedenle, tezin ana fikrinden uzaklaşmamak için, burada açıklamaya gerek görmediğimiz ancak belirtmek istediğimiz “Atnalı Modeli” ve “İki Boyutlu Model” olmak üzere farklı modeller geliştirilmiştir¹ (Türk, 2008: 137).

Tezimizin inceleme konusu olan ulusalcı sol; sol ideolojiler içinde mütalaa edilmektedir. Sağ-sol ayrımının sol ayağını teşkil eden temel ideolojiler, sosyalizm, Marksizm, komünizm, sosyal demokrasi, anarşizm ve ulusalcı sol olarak sıralanabilir. Aslına bakılırsa ulusalcı solun, “sol” olup olmadığı tartışılmaktadır. Ancak bu konuda genel bir uzlaşma olmadığından, tezin akışı içinde ulusalcı sol, sol bir ideoloji olarak incelenecektir. Genel kabul gören diğer bir görüşse, küreselleşmeyle birlikte artık dünyada sağ-sol ayrımının kalmadığıdır. Ancak bu ayrı bir çalışma konusu olarak değerlendirilmelidir.

Mete Tunçay’a göre; sol kutbu belirlemek için siyasal ideolojilerin sosyolojik tabanına bakılması ve politik içeriğinin araştırılması konuları üzerinde durulmalıdır.”

¹ Atnalı modeli ve iki boyutlu model hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Türküne, 2008: 137-140)

(Tunçay, 2000: 17) Sosyolojik açıdan incelenmesindeki kasıt, toplumun belli bir kesiminden oluşan kitlesel bir hareket olmasıdır. Ancak her kitlesel hareket sol olarak değerlendirilemeyeceği gibi her sol akımda kitlesel bir harekete dönüşmeyebilir. Bu nedenle ideolojik içeriğe bakmak daha çok önem taşır. Genel olarak solun çıkış noktası insandır ve her insanın eşit özgürlük hakkına sahip olduğunu ileri sürer, toplumun var olan durumunun değiştirilmesini hedef alır (Tunçay, 2000: 18).

Bu aşamada sol kutupta yer alan siyasi ideolojileri tek tek ele almanın yararlı olacağı kuşkusuzdur.

Sol bir siyasi akım olarak “sosyalizm”, Thomas More’un Ütopya’sına, hatta Platon’un Devlet’ine kadar geri götürülse de on dokuzuncu yüzyılın başına, sanayi kapitalizminin ortaya çıkışına, kadar şekillenmiş değildir² (Heywood, 2006: 71). İlk biçimleriyle sosyalizm, köktenci, ütopyacı ve devrimci nitelik taşımaktadır ve amacı kapitalist ekonomiyi kaldırarak, yerine sosyalist devleti kurmaktır (Heywood, 2006: 71). Gracchus Babeuf (1760-1797) sosyalist düşüncenin öncülerindendir. “Babouvisme” 18. yüzyıl Fransa’sında merkezi yönetimi savunan, ulusal bir komün biçiminde örgütlenen “Eşitler Cumhuriyeti”ni kurmayı amaçlayan bir sosyalist hareket olarak tanımlanmaktadır (Çetin, 2007: 89-90). Babeuf, ulus topraklarının topluma eşit olarak paylaşılmasını ve herkesin üretime katılımının zorunlu olması gerektiğini savunmuştur. Sosyal devrim başarıya ulaştıktan sonra komünist düzenin oluşturulabilmesi ve halkın, devrimin özelliğini daha iyi kavrayabilmesi için, Marksizm’i de etkileyecek olan, bir “ara rejim” fikrini savunmuştur (Çetin, 2007: 91). Bu siyasi ideolojinin en etkili savunucusu Karl Marx’tır. Sosyalizm, ilk başlarda fabrikasyon üretimin artması üzerine zarar eden zanaatkarın politikasıyken, daha sonra büyüyen işçi sınıfının ideolojisi olmuştur (Türk, 2008: 125). Ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren çalışma şartları ile ücretlerin iyileştirilmesinin ve sendikalar ile sosyalist partilerinin büyümesinin bir sonucu olarak, işçi sınıfı ile kapitalist toplumun bütünleşmesi için parlamenter bir yol izlenmiştir. Böylece sosyalizme barışçıl, aşamalı ve yasal yoldan geçiş mümkün olacaktır (Heywood, 2006: 72). Bu yöntem “reformist sosyalizm” olarak adlandırılmaktadır. Reformist sosyalizmin

²Thomas More’un Ütopya’sında özel mülkiyet, hatta para yoktur. Herkes devlet adına çalışmakta ve üretmektedir. Herkes her alanda eşittir. Yöneticiler ise son derece önemli bir eğitimle yetiştirilmektedir. Platon’un Devlet’inde ise, Marks’ın da savunduğu gibi tarihsel gelişimin bilinebilir olduğundan söz edilmektedir. Burada da yöneticiler eğitimden geçirilmesi önem arz etmektedir.

iki kaynağı vardır: Birincisi Robert Owen (1771-1858), Charles Fourier (1772-1837) ve William Morris (1854-1896) gibi düşünürlerle bağlantılı olan ahlaki sosyalizmin hümanist geleneği; ikincisi özellikle Eduard Bernstein (1850-1932) tarafından geliştirilen “Revizyonist Marksizm”dir³ (Heywood, 2006: 72). Böylece 20. yüzyılın başlarında sosyalist hareket, komünizm (Lenin ve Bolşevikler) ve sosyal demokrasi olarak ayrılmıştır. Sosyal demokratlar, sosyalizme refah devleti ve iktisadi yönetim anlamında yeniden şekil vermişlerdir (Heywood, 2006: 72).

“Topluluk”, “kardeşlik”, “sosyal eşitlik”, “sosyal sınıf”, “ortak mülkiyet” gibi kavramlar sosyalizmin temel unsurları arasında yer almaktadır (Heywood, 2006: 72-73; Türk, 2008: 126). Sosyalizmin unsuru olarak topluluktan kasıt insan faaliyetlerinin sosyal yönden açıklanmasıdır. İnsanların kendilerini gerçekleştirmesinin ancak toplulukla mümkün olabileceğine inanılmaktadır. Sosyalizmdeki kardeşlik ideali tüm insanları kapsamaktadır. Sosyal eşitlik unsurunda, hukuki, siyasi eşitlik ve fırsat eşitliği söz konusudur. İhtiyaç unsuru, Marx’ın “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre” yaklaşımını içermektedir. Sınıf politikası unsuru, sosyalizmin sınıf farklılıklarını temel alarak hareket ettiği anlamına gelmektedir. Ortak mülkiyet unsuru, özel mülkiyetin sosyal bölünme ve açgözlülüğe sebep olacağı tasavvurundan kaynaklanmaktadır.

Öncelikli olarak kapitalist sistemin reddine dayanan “Marksizm”, insanla ilgili tüm toplumsal sorunlara içkin bir felsefi akımdır (Çetin, 2007: 104). Komünizm 20. yüzyılın sonunda çökmüş olsa da Marksizm halen mevcudiyetini sürdürmektedir (Türk, 2008: 127). Marksist felsefenin dayandığı kavramlar arasında “tarihsel materyalizm”, “diyalektik değişim”, “yabancılaşma”, “sınıf çatışması”, “artık değer”, “proletarya devrimi”, “komünizm” gibi terimler yer almaktadır (Heywood, 2006: 75-77; Türk, 2008: 127-128). Bu öğelerin açıklanması Marksist felsefenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır: tarihsel materyalizm, tarihsel ve sosyal gelişmelerin sınıf temelli ekonomik analizlerle açıklanması fikrine dayanmaktadır ve Marx, üretim biçimlerini bünyesinde barındıran alt yapının yani ekonominin; üst yapıyı yani ideoloji ve politika, hukuk gibi alanları belirlediğini iddia etmektedir (Türk, 2008: 126). Marx, içinde

³ Reformist Sosyalizm, Marksist düşünce tarzının revizyondan geçmesi gerektiğine inanır. Özellikle sosyalizme ulaşmak için kuvvet kullanmanın gereksiz olduğu üzerinde durur. Ancak; bu yaklaşım Marksistler tarafından “sapma” olarak tabir edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Heywood, 2006: 72-73)

yaşadığı dönemin toplumsal olaylarını diyalektik açıdan incelemiştir. Sınıfsal mücadele “tez”, proletarya diktatörlüğü “anti-tez”, komünist düzen ise “sentez” olarak tarihsel gelişimini sürdürecektir ve kendi anti-tez ve sentezini oluşturacaktır (Çetin, 2007: 108). Diyalektik değişim unsuru, tarihi değişimlerin sınıfsal çatışmalardan kaynaklandığını kabul etmektedir (Türk, 2008: 126). Yabancılaşma kavramı, kapitalist sistemde işçilerin kolektif üretim yapması ve emeklerinin metalaşması nedeniyle ürettikleri ürüne ve emeklerine yabancılaşması anlamına gelir. Marx’a göre ekonomik yabancılaşma, toplumsal yabancılaşmayı, toplumsal yabancılaşma ise siyasi yabancılaşmayı tetiklemektedir.⁴ Sınıf mücadelesi ögesine göre üretim araçlarının asıl sahibi proletaryadır ancak, özel mülkiyetin varlığı proletarya ile burjuvazi arasında bir bölünmeye yol açar ve bu bölünme çerçevesinde egemen sınıf, ekonomik ve politik gücü elinde tutan burjuvazidir (Türk, 2008: 128). Özel mülkiyetin sebep olduğu bölünme sınıf mücadelesini de doğurmaktadır. Artı değer unsuru, metaların değerinin işçi emeğine göre belirlenmesinden kaynaklanır. Ancak kapitalist burjuvazi, metalaşan emekten daha fazla pay sahibi olabilmek için emek üzerinde bir artı değer yaratılmasını sağlar ve söz konusu artı değeri sömürür. Marx’a göre üretim başta “meta-para-meta” ilişkisine dayanıyordu. Yani meta üretimi (meta)-üretilen metanın satılması (para)-para ile tekrar meta satın alınması (meta) ilişkisi hakimdir. Kapitalist burjuvazi, üretilen metadan daha fazla kar elde edebileceğini fark ettiğinde formülasyon “para-meta-para” şeklinde değişmiştir. Yani daha fazla kar elde etmek amacıyla satın alınma söz konusudur. Bu durumda üretim, kullanım için değil daha fazla kar elde etmek için yapılmaktadır. Proleter devrim, nihai olarak kapitalizmin son bulması ile gerçekleşecektir. Kapitalist sınıfın devrilmesinin ardından, proletaryanın kendi kolektif işleyişini düzenleyen siyasi yönetimi, sosyalizm olacaktır. Marx, proleter devrimin kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini öngörmektedir. Marx’a göre tarihsel gelişimin son aşaması, proleter devrimden sonra, komünizmdir. Sosyalist düzenden sonra sınıfsız, ulussuz, özel mülkiyetin olmadığı, özgürce birleşmiş üreticilerin oluşturdukları komünist düzene geçilebilecektir. Komünizm ile birlikte emeği metalaştıran üretim sistemi yerine, ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir sistem kurulacaktır. Marksizm’in

⁴ Toplumsal yabancılaşma, üretim araçlarına sahip olan ve olmayan sınıf arasındaki yabancılaşmadır. Emekçi sınıf kendi ürettiği mala sahip olamazken, üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf bu mala sahip olmaktadır. Siyasi yabancılaşma ise tam bu noktada çatışan iki sınıf arasında devletin sözde hakem rolü oynamasıyla karşımıza çıkmaktadır. Devlet egemen sınıfın lehine düzenlemeler yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çetin, 2007: 113-116)

daha karmaşık, insanları, maddi güçleri elinde tutanların kuklaları olarak değil, tarihin yapıcıları olarak gören, bir biçimi Batı Avrupa’da gelişim göstermiştir ve bu yaklaşım Neo-Marksizm ya da Modern Marksizm olarak adlandırılmıştır (Heywood, 2006: 78-79). Marx’ın ölümünden sonra ise Marksistler, Revizyonist Marksistler ve Ortodox Marksistler olarak ikiye ayrılmıştır.

“Komünizm” ise, yukarıda, Marksizm’in unsurları arasında saydığımız gibi, özel mülkiyetin olmadığı, sınıfsız ve insan ihtiyaçlarına göre üretimin gerçekleşeceği bir sistemin oluşumunu amaçlamaktadır. Sınıf egemenliğinin, emeğin yabancılaşmasının, emek sömürsünün ve sınıfların olmadığı bir toplum öngörülmektedir. Marx’a göre ilkel komünizmden farklı olarak, gelişmiş komünizm ancak sömürülenlerin devrimiyle gerçekleşebilecektir. Komünizm sosyalist işçi hareketinin nihai hedefi durumundadır. 1924 dönemi öncesi SSCB’nin lideri olan Lenin (1870-1924)’in Marksizm’e en önemli katkısı, işçi sınıfının, burjuvazi tarafından aldatılması sonucu kendi devrimci potansiyelinin farkına varamama korkusundan kaynaklanan örgütlenme problemini çözecek olan, “öncü parti teorisi”dir (Türk, 2008: 129). Lenin, 1917’de Bolşevikler iktidara el koyduklarında onları öncü partiyi kurmak için ikna etmiştir (Heywood, 2006: 77). Bu teoriye göre öncü parti, korkulanın başa gelmemesi için işçi sınıfına öncülük edecek devrimcilerden oluşacaktır. Ancak bu durum SSCB’de öncü parti iktidarının diktatörlüğe dönüşmesine yol açmıştır. 1930’ların başında ise Stalin (1898-1979) “tek ülkede sosyalizm modeli”ni gündeme getirmiştir⁵(Türk, 2008: 129). Buna göre SSCB’de enternasyonal bir işçi devrimine gerek duyulmaksızın sosyalist düzen oluşturulabilecektir; ancak bu modelin uygulanması ülke içinde baskı rejiminin egemen olması durumunu doğurmuştur.

Piyasa ile devlet, birey ile topluluk arasındaki dengeyi amaçlayan bir ideoloji türü olan “sosyal demokrasi” genellikle refah devletçiliği, yeniden dağıtım, sosyal adalet gibi kavramlar üzerinde durmaktadır (Heywood, 2006: 80-81). Bir yandan liberalizmin getirdiği siyasal demokrasinin kazanımlarını göz ardı etmezken, diğer yandan emeğin savunuculuğunu yapmakta ve bireysel çıkarların önüne toplum yararını koymaktadır. Kapitalizmin olumsuz sonuçlarını düzeltmek için devrimi değil halkın

⁵ Bu tarihte “ikinci devrim” gerçekleşmiştir.

rızası ile dönüşümü savunur (Türk, 2008: 130). Kanlı devrimler sonrasında verilen kayıpların önüne geçen bir ideoloji niteliği taşımaktadır.

Sol kutbun en ucunda yer alan “anarşizm”e göre devlet ya da siyasi otorite hem gereksiz hem de kötüdür. Özgür bireylerin işlerini işbirliği yoluyla yürütebileceğini ve her birey için katışıksız bağımsızlığı savunur. Ütopycacı bir akım olduğu söylenebilir. Buradan hareketle anarşizm liberalizm ile sosyalizmin kesişme noktası olarak tanımlanabilir (Heywood, 2006: 85). Tam özgürlüğü savunması liberalizmi anımsatırken; sömürünün olmadığı, dayanışma ve işbirliği içinde meta üretimini savunması sosyalizmi akla getirmektedir. Anarşizm genel olarak; özgürlüğü en birincil değer olarak ele alan, zaman zaman adalet, eşitlik ve mutluluk gibi değerlere de yer veren; bir baskı aracı olarak gördüğü devlete, temel değerlere zarar verdiği için kesinlikle karşı çıkan; devletsiz toplum için programlar öneren; baskıcı devlet anlayışı ve olumlu insan doğası yaklaşımından hareketle otoritenin her türlüünü reddeden; devleti olmayan, hiyerarşik ya da otoriter yapıdan bağımsız toplum anlayışıyla açıklanan bir siyasi sistemdir (Çetin, 2007: 171).

Marksizm’in Türkiye üzerindeki görünüşleri konusunda, genel anlamda, etkisinden çok etkisizliği üzerinde durulabilir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, bu fikir hareketi de diğer fikir akımları gibi devletin kurtarılması için bir araç olarak görülmüş ve bu anlamda değerlendirilmiş, bir aydın hareketi olmaktan öteye gidememiştir. Milliyetçilik hareketleriyle dağılmak üzere olan Osmanlı Devleti, dış ülkelere imtiyazlar tanır hale gelmiş ve bu sıkıntılı durumu aşmak, devleti bölünmekten kurtarmak için pek çok fikir akımı üretmiştir. İşte Marksizm de bu dönemde aydınlar tarafından bir reçete olarak sunulmuştur. Ancak Marksist hareketin Türkiye’deki koşullara bütünleşmesi gerçekleştirilememiştir. Marksizm’le ilgili tartışmalar arasında ülkede temelde bir işçi sınıfının olmayışı sorunu da yer almıştır. Geçimlik ekonomiye dayanan ülkede sanayi kapitalizmi ve devrimi gerçekleştirecek bir işçi sınıfı yoktur.⁶

Osmanlı İmparatorluğu içinde ilk sosyalist-Marksist fikirleri yayanlar, milliyetçi amaçlarını gerçekleştirmek isteyen Ermeni, Bulgar, Musevi ve Balkan komitacılarıdır. İlk Ermeni partisi olan Hınçak Komitesi, merkezietçi ancak Marksist, silahlı bir teşkilattir ve Cenevre’de kurulup, 1890’da Türkiye teşkilatını tamamlamıştır (Sayılğan,

⁶ Bu tartışmanın neticesinde 1919’da Şefik Hüsnü tarafından Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası kurulmuştur.

2009: 6). 1890'da Kafkas Ermenileri tarafından, Marksist ve ihtilalci olan ve çeşitli komitelerin birleştirilmesi ile Taşnaksütyun Komitesi kurulmuştur (Sayılğan, 2009: 7). Bu komitanın da amacı Hınçak Komitasının amacıdır.

1908 Meşrutiyet devriminden önce Bulgar sosyalistleri tarafından Makedonya-Edirne İnkılap Komitesi ve 1904'te ayrı ayrı Rum, Bulgar, Türk işçi komiteleri kurulmuş, 1906'da ise tek bir çatı altında birleştirilmiş ve nihayet 1909'da Selanik Sosyalist Federasyonu kurulmuştur⁷ (Sayılğan, 2009: 8).

Osmanlı dönemindeki bu oluşumlara karşın, siyasal düşüncenin Marksizm'le teması 1920'lerde Kemalist iktidarın kurulmasıyla olmuştur. Bir yanda Kemalist iktidarı, ülkede kapitalizmi geliştirecek, demokratik bir burjuva cumhuriyeti inşa edecek küçük burjuva eliti olarak görenler; diğer yanda da aynı iktidarı, ülkeyi ne kapitalizme ne de Rusya'daki türde bir komünizme götürmeksizin kapitalist olmayan, üçüncü dünyacı bir çizgiye yerleştirme eğiliminde olanlar arasındaki tartışma sırasında Marksizm'e sıkça atıf yapılmıştır (Çulhaoğlu, 2008: 69). Marksizm'in Türk siyaseti üzerinde en etkili olduğu dönem 1960-70'lerdir. Ancak askeri darbeler ve Türkiye'nin Amerika'ya olan yakınlığı sonucu anti-komünist düşüncenin etkisiyle sistemleşememiş ve yerleşememiştir. Bu dönemdeki sosyalist oluşumların bir kısmı, legal kuruluşlar olabilmek için mevcut siyasi sisteme uyum sağlamaya çalışmıştır. 1980 askeri darbesinden sonra ise Marksist düşünceler tamamen yok olmuştur. Fikret Başkaya'ya göre Türkiye'de sol hareket iktidarı ele geçirme hedefine odaklandığından, sol düzenin nasıl kurulacağı, nasıl kurulması gerektiği sorularını cevaplayamamış ve Marksizm yeterince anlaşılmamıştır⁸ (Başkaya, 2008: 75-76).

Sonuç itibariyle başta da belirttiğimiz üzere Marksizm'in Türk soluna etkisi yüzeysel bir görünüm arz etmektedir. Kültürel ve tarihsel bir birikim üzerine oturmadığından, sisteme entegrasyonu da sağlanamamıştır. Bu bakımdan Marksizm'in Türk sosyalistleri tarafından önemli ölçüde anti-emperyalist düşünce olarak da algılandığı söylenebilmektedir. Marksizm'in Türkiye sınırları içine girişi, emperyalist güçlerin ülkeye girişi ile eş zamanlıdır. Emperyalizmin yarattığı olumsuzlukları aşacak, teorik bir zemine ihtiyaç duyulduğu noktada, çeşitli nedenlerle yurt dışında bulunan ve

⁷ Aynı dönemde Bulgar sosyalistleri tarafından sosyalizmi yaymak amacıyla ilmi bir dernek kurulmuştur.

⁸ Marx'ın Feuerbach üzerine tezlerinin on birincisi şöyledir: "Filozoflar bu güne kadar dünyayı yorumlamakla yetindiler, oysa sorun onu değiştirmektir." Bu tez Türkiye'deki sosyalist aydınlar tarafından şöyle anlaşılmıştır: "Artık anlamakla ilgili sorun aşılmıştır, geriye değiştirmek kalıyor."

Marksizm ile tanışan aydınlar, bu ideolojiyi bir çıkış yolu olarak görmüşlerdir. Ancak sonraki bölümlerde göreceğimiz üzere, Marksizm'in özgün bir yorumunun yapılması ve araçsal anlamda kullanılması söz konusudur.

1.1.1. Ulusal Sol

Türkiye'de bir yandan sol, diğer yandan milliyetçi nitelikleriyle öne çıkan siyasal hareketler, kendilerini diğer sol ve milliyetçi akımlardan ayırmak için genellikle "ulusal sol", "ulusal sol", "milliyetçi sol" veya kısaca "ulusal" olarak tanımlamakta veya dışarıdan bu şekilde tanımlanmaktadır. Biz burada tezin başlığından da anlaşılacağı gibi bütün bu siyasal hareketleri nitelemek için "ulusal sol" kavramını kullanımdaki yaygınlığı dolayısıyla tercih edeceğiz.

Birinci Dünya Savaşı sonrası sol akımların komünizm ve sosyal demokrasi olarak ayrıştığı dönem, aslında ulusal solun da var olmaya başladığı dönem olarak gösterilebilmektedir. Ancak iki kutuplu dünya düzeninin etkisiyle bu ayrışmanın farkına varılmadığını söyleyen Gökçe Fırat, soldaki bölünmeyle ilgili şu sınıflandırmayı yapmıştır:

Sol düşüncedeki parçalanmışlığı üçlü bir ayrıma indirgeyebiliriz: Birinci akım Avrupa ile sınırlı sosyal demokrasi, ikinci akım Avrupa ile bağları koruma arayışındaki Marksizm-Leninizm, üçüncü akım ise Avrupa karşıtlığı temelinden yükselen ve kendisini millilikle ifade eden ulusal sol.(....) O dönemlerde milli komünizm olarak adlandırılan akım, Orta Asya Türk toplumlarında doğar. (...) O güne kadar Türk komünistleri Rus sömürgeciliği altında yaşamaktadır. (...) Milli bağımsızlık isteyen Türk komünistlerinin, bağımsızlık ve sosyalizm istekleri bir sentez halini almaya başlar. Galiyev tarafından teorileştirilen görüşlerin temeli Avrupa'ya tümüyle karşıtlıktır. (...) Birinci Dünya Savaşı koşullarında ulusal bağımsızlık ve sosyalizm sentezi bastırılrsa da İkinci Dünya Savaşı sonrası sol düşüncede ulusal sol gelenek büyük bir atılım dönemine girecektir. (...) İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde tüm dünyayı ulusal kurtuluş devrimleri sarmaya başlar. (Fırat, 2007: 16 - 18).

Fırat'ın bu yaklaşımından hareketle, ulusal sol akımların 1910'lu yıllardan itibaren kendini hissettirmeye başladığını, Galiyevizmin etkisiyle teorik bir çerçeve kazandığını ve İkinci Dünya Savaşı ile etkisini ciddi anlamda gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yine bu yaklaşımla ilintili olarak, Sultan Galiyev'in etkisiyle,

ulusalcı sol akımların Türk ve Türk soylu toplumlardan başlayarak Latin Amerika, Vietnam gibi ülkelere kadar karşılık bulduğu söylenebilmektedir.

Ulusalcı sol akımı, sol ideolojiler içine yerleştiren bu görüşün dışında diğer yaklaşımlardan bahsetmek uygun olacaktır. Örneğin İdris Küçükömer, bugün ulusalcı sol olarak adlandırdığımız hareketlerin, cuntacılığı destekler yönde bir tutum sergilediği için demokratik ve ilerici olmadığını bu nedenle de sol ideolojiler içine yerleştiremeyeceğini savunmaktadır (Akat, 2008: 25-39; Belge, 2008b: 135-138). Ulusalcı solun, sol ideolojiler içinde değerlendirilemeyeceğini söyleyen diğer bir isim de Fikret Başkaya'dır. Başkaya, enternasyonalist olmayan bir solun, sol olmayacağını söylemekte ve şunları eklemektedir: "Türkiye'deki solun başlıca zaaflarından birisi de enternasyonalizmi özümseyememesi, milliyetçilik virüsünden bir türlü yakayı kurtaramamasıdır" (Başkaya, 2007: 26). Burada dikkat çeken nokta, Başkaya'nın ulusalcı solu Türkiye'ye özgü görmesidir. Hilmi Yavuz ise, ulusalcı solun "pratikte bir siyaset aracı olarak darbecilik ve faşizm" biçimini aldığını ileri sürerek, sol ideolojiler içinde düşünülmemeyeceğini ima etmektedir (Yavuz, Zaman Gazetesi, 7 Şubat2010). Benzer şekilde, Türkiye'deki sol hareketlerin büyük çoğunluğunun, korporatist eğilimleri temsil eden "özgücü akımlar"⁹ın etkisi altında geliştiğini düşünen Suavi Aydın, bunu Türkiye'nin periferik bir ülke oluşuna bağlamaktadır (Aydın, 1998: 59).

Daha önce de belirttiğimiz gibi ulusalcı solun sol ideolojiler içinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu güncel olarak tartışılmaya devam etmektedir. Ulusalcı sol ideolojinin dünya üzerindeki milli kurtuluş hareketleriyle doğmuş olduğu genel kabul görse de, ilk defa ne zaman ve nerede ideolojik bir kavramsallaştırma olarak kullanıldığının net cevabı, müstakil bir inceleme konusu olarak değerlendirilmelidir.

SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemde kapitalizmin egemen sistem haline gelmesi üzerine anti-kapitalist aydınlar, ulusal bilincin sağ ideolojiler değil sol ideolojiler tarafından korunacağını öne sürmüşlerdir. Bu, ulusalcı yaklaşım ile solun anti-emperyalist devrimci yönünü birleştiren bir sentezdir. Her ulus öncelikli olarak emperyalist ülkelere karşı ulusal değerleri savunarak, emperyalizm karşısındaki milli kurtuluşunu gerçekleştirecek, daha sonra ise evrensel ya da milli dayanışma düzeni

⁹ Aydın, "özgücü akımlar" kavramını "ulusalcı sol" kavramının yerine kullanmaktadır.

kurulacaktır. Türkiye için ulusal solu Kemalizm olarak gören Anıl Çeçen'e göre, 20. yüzyıldan sonra sağ kendi enternasyonal kapitalist düzenini kurmuştur ve bu nedenle ulusal değerleri sol akımlar savunmalı, çünkü ulusal değerler korunmadan enternasyonal birlikler kurulamamaktadır (Çeçen, 2005: 14). Türkiye'de ulusal sol ilk olarak 1932'de *Kadro Hareketi*'yle belirgin şekilde siyasi bir akım olarak adından söz ettirmiştir.

1.2. TÜRKİYE'DE SOSYALİZMİN KISA TARİHİ

Türkiye'de sol, genellikle muhalefet akımlarıyla hayat bulmuştur. Osmanlı döneminde en önemli muhalefet akımlarını Genç Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak sıralayabiliriz. Bu muhalif akımların tümünü aydın hareketleri olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Murat Gültekingil'e göre; Osmanlı fikir hayatının hem bir aydın hareketi olması, hem de aydınların yurtdışıyla fikir alışverişi içinde olması solun ana çizgisinden çıkmasına sebep olmuş, bu da sol düşüncede iki farklı iz bırakmıştır:

1) Türk solu, içinden geldiği muhalif akımların izlerini taşımaktadır,

2) Türk solu, solun kendi tabiatı olan beynelmilel ilişkileri kurmamış ve hatta bu ilişkileri güdükletmiştir (Gültekingil, 2008:14).

Türk solu içindeki milliyetçilik ve devletçiliğin bu iki izin etkisiyle kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü saydığımız temel muhalefet akımlarının asıl amacı devleti yıkılmaktan kurtarmaktır.

1920'li yıllarda yani Cumhuriyet döneminde, Türk solu bazı engellerle karşılaşmıştır. Türkiye öncelikli olarak ulusal kurtuluş savaşını gerçekleştirmek durumundadır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi de bu savaşa ve Kemalizm'e destek verilmesi gerektiği konusunda fikir beyan etmiştir (Gültekingil, 2008: 15). Temel muhalefet akımlarında olduğu gibi burada da amaç komünist düzene geçmekten öte devleti emperyalizmden ve yabancı güçlerden kurtarmaktır. Bunlara ek olarak Sovyetler

Birliği Komünist Partisi'nin Asya halkları için önerdiği anti-emperyalist teoriler de Türk solunun gelişmesine engel olmuştur (Gültekingil, 2008: 14).

Sol düşünce Türkiye dışında doğmuş ve belli teorilerle desteklenmiştir. Ancak bu teorilerin her ülkeye uygulanamayacağı sonradan anlaşılmıştır. Türkiye'de sol düşüncenin ortaya konulmasındaki asıl amaç ezilen ve sömürülen halkın kurtarılması değil, çökmekte olan devletin kurtarılmasıdır. Bu nedenle Türkiye'de, anti-emperyalizmin de etkisiyle, sol millileşme yoluna girmiştir.

1960'larda sol düşünce hem dünyada hem de Türkiye de bir yükseliş yaşamıştır ancak; aynı dönemde Çin ile SSCB arasındaki hegemonya mücadelesi, söz konusu yükselişi zayıflatan bir etmendir (Gültekingil, 2008: 15). 60'larda Türkiye'de sol, iktidarın ele geçirilmesi konusuna odaklanmıştır.

1970'lerin ikinci yarısında sol gruplar arasındaki tartışma kanallarının kapandığı ve ayrışmaların başladığı görülmektedir (Gültekingil, 2008:16). Bu dönemdeki en önemli akım, komünist parti ile gerilla hareketi arasında bir üçüncü yol konumundaki Devrimci Yol'dur (Gültekingil, 2008: 16). Devrimci yol hareketi, solun beynelmilel yanını zayıflatabilecek ve milliyetçi düşünceye de kapı açabilecek bir konumdadır. (Gültekingil, 2008: 16). Zira, Hikmet Kıvılcımlı'ya göre de bu hareketin maddesi anti-faşizmdir ve bu durum sosyalizm için mücadelenin anti-faşizm ile mücadeleyle aynı görülmesine, özdeşleşmesine neden olmuştur (Gültekingil, 2008: 16). Bu özdeşleşme Türk sol düşüncesinin içine ulusal görüşlerin girmesine kapı açmıştır.

Sol düşüncenin diğer bir çıkması da iktidar olmakla ilgilidir. İktidara gelemeyen partiler başarısız sayılmıştır (Gültekingil, 2008: 17). Bu dönemde, solun sadece yer altı tipi bir örgütlenmeyle var olabilmesi, teoride ve pratikte sol akımların gelişmesinin önünde bir duvar gibi durmuştur. 1965-1970 döneminde ise daha açık örgütlenmeler olmuştur (Gültekingil, 2008: 17).

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin çok partili hayata geçişi, cumhuriyetin, devrim ve kurtuluş sürecinin bittiği, durumun normalleştiği anlamına gelmektedir. (Belge, 2008a: 24). Fakat Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden on yıl sonra, 27 Mayıs 1960'ta asker yönetime el koymuştur. İlber Ortaylı'ya göre; çoğunluk sisteminden, nispi temsil sistemine geçilerek 1960'ta erken seçim yapılmış olsaydı, bu

darbe olmayacaktı¹⁰ (Ortaylı, 2010: 94). Bu darbe sağda ve solda yer alan tüm aydınları olumsuz etkilemiştir. 27 Mayıs 1960 sabahı Albay Alparslan Türkeş'in sesinden radyoda yayınlanan bildiride NATO ve CENTO'ya duyulan bağlılık ve inançtan söz edilmektedir¹¹ (Ortaylı, 2010: 111-112). Bu bağlılık sözlerinin komünizm savunucusu olan herkese getireceği kısıtlamaları aşıkardır. 60 askeri darbesinin ardından gelen 1961 Anayasası yürütmeye bir takım kısıtlamalar getirmiştir. Yürütmenin tüm eylemleri Danıştay'ın denetimine verilmiştir. Aynı zamanda yasaların Anayasaya uygunluğunu denetleyen Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, anayasal ilkeleri çiğneyen ya da demokrasiyi tehlikeye atabilecek siyasi partilerin kapatılması işlemlerini yürütecek bir organ olarak da görevlendirilmiştir (Landau, 1979: 15-16).

1961 Anayasası her ne kadar bir darbe anayasası olsa da, anayasanın, genel anlamda temel hak ve özgürlükleri arttıran ve güvence altına alan bir yönü olduğu söylenebilir (Gözler, 2002: 186-187). 61 anayasası döneminde siyasi fikirlerin kendilerine gelişme alanı bulduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yine bu dönemde kanlı öğrenci hareketleri etkili olmuştur. Bu gelişmelerin ardından, yine on yıl sonra, 12 Mart 1971'de asker hükümete bir muhtıra vererek, istifaya zorlamıştır. Başbakan Süleyman Demirel'in istifasından sonra, mevcut siyasi kaos ortamını sonlandırmak amacıyla, Anayasada bir takım değişiklikler yapılması gündeme gelmiştir. 1971-1973 Anayasa değişiklikleri olarak anılan Anayasa değişiklikleri şöyledir:

- 1- Yürütme güçlendirilmiştir,
- 2- Temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmıştır,
- 3- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması ile yargısal denetim sınırlandırılmıştır,
- 4- Askeri denetimin yeni kurulan Askeri Yüksek İdare Mahkemelerine verilmesi kararlaştırılmıştır (Gözler, 2002: 189).

¹⁰Nisbi temsil sistemi, alınan oy oranına göre bir ilin milletvekili sayısının tespiti anlamına gelmektedir. Çoğunluk sistemi ise, her vilayetin seçim bölgesi olarak tutulması ve en çok oy alan partinin meclise milletvekili göndermesi olarak açıklanabilir. 1961 Anayasasından sonra nisbi temsil sisteminin uygulanmasıyla Türkiye İşçi Partisi meclise 15 sandalye ile girmiştir. (Ortaylı, 2010: 94)

¹¹ NATO, 1949'da kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüdür. ABD ve Avrupa ülkelerinin SSCB ye karşı kurduğu siyasi ve askeri güvenliğin sağlanması amcamı taşımaktadır. CENTO 1955'te kurulan Bağdat Pakti'dir. İran, Irak, Pakistan, Türkiye ve Birleşik Krallık tarafından SSCB'nin Ortadoğuda nüfuz kurmasını engellenmek amacını taşımaktadır.

Böylece gelişen sol düşüncenin önüne bir set çekilmiştir. Ancak bu Anayasal değişikliklerin sol düşüncüyü ve hareketleri, tam olarak durduramadığı gibi, bir bakıma etkileşimi daha yüksek bir siyaset alanı oluşturduğu söylenebilmektedir (Belge, 2008a: 25). Bu dönemde Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi Alevi-Sünni tartışmalarını gündeme getirmiş ve Kürt kesimi gitgide politikaya katan bir hareket başlatmıştır. Bu ortamda 12 Eylül 1980 darbesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Belge, 2008a: 25).

1989 yılı sonunda Berlin Duvarı'nın çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi üzerine Türkiye, dünyayı saran özgürleşme ve demokratikleşme havasının tam tersinde yol almıştır: Dünya ulus-devlet ideolojisi ve milliyetçilikten uzaklaşmaya hazırlanırken, Türkiye bunlara daha sıkı sarılmıştır (Belge, 2008a: 26). Özal iktidarının son yıllarında Avrupa Birliği'ne katılım projesi gündeme gelmiştir (Belge, 2008a: 26). Özellikle PKK çatışmalarıyla alevlenen Türk milliyetçiliği Avrupa'ya karşı bir cephe oluşturmuştur (Belge, 2008a: 27). Sol hareketler ağırlıklı olarak Avrupa Birliği üyeliğini bir sömürülme durumu olarak görmüştür. Ulusal sol ise Avrupa Birliği üyeliğine, milli egemenlik perspektifinden bakmakta ve bunu bir egemenlik kaybı olarak değerlendirmektedir. Ulusal İdeoloji Atatürk dönemi politikalarını referans alarak, uluslar üstü bir bütünleşmenin yanlış olduğunu ileri sürmektedir.

1.2.1. Osmanlı Dönemi

Toplumdaki ilk sol kıpırdanışlar Genç Osmanlılar döneminde¹² görülmektedir. Bu noktada ilgi çekici olan ise bu hareketlerin gayrimüslim nüfus içinde daha yaygın oluşudur. Marksist teori doğrultusunda sosyalizm başlangıcı emek-sermaye arasındaki çelişkiden doğmaktadır. Bu nedenle Osmanlı Devleti dönemindeki sol hareketlerden bahsederken işçi hareketlerine de değinmenin faydalı olacağı kanısındayız.

¹² Genç Osmanlılar 1865 yılında kurulmuş en fazla üyeye ise 1870lerde çıkmış ve bu dönemde siyaset üzerinde etkili olmuştur. II. Abdülhamid'in cemiyeti dağıtma çabaları ve sürgünler sonucunda 1870'lerin ikinci yarısından sonra Jön Türklerin sahneye çıkması ile dönem son buluyor.

Osmanlı Devleti içinde işçi hareketlerinin görülmeye başladığı zaman, Avrupa emperyalizminin güçlenmeye başladığı ve buna bağlı olarak da Osmanlı Devleti içindeki gayrimüslim halka haklar getiren reformlarla bağlantılıdır (Sayılğan, 2009: 3). Bu bakımdan Osmanlı Devleti içindeki ilk sol hareketlerin başlamasında Avrupa etkisi vardır diyebiliriz.

1847 yılında Marx ve Engels'in hazırladığı "Komünist Manifesto" Londra'da bir kongreyle yayınlanmış ve 1848 yılında Fransa'da, uluslararası sosyalist hareketinin başlangıcı sayılan, ihtilal başlamıştır (Sayılğan, 2009: 1). İhtilalin ardından Osmanlı devleti içinde gelişen işçi hareketleri şunlardır:

1- 1871 Amelepver Cemiyeti kuruldu,

2- 1872 Ocak ayında tersane işçileri grev yaptı, Amelepver Cemiyeti bu greve destek verdi. Grev başarılı oldu ve işçiler ödenmemiş ücretlerini aldılar.

3- 1872'de Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasında ücretlerini alamayan işçilerin grevleri başarılı oldu.

5- 1889'da Tophane işçilerinin üye olduğu, faaliyetlerini gizli olarak yürüten, Osmanlı Amele Cemiyeti kuruldu,

6- 1896'da Osmanlı Amele Cemiyeti'nin kurucuları tevkif edildi,

7- 1900'lü yılların başında Osmanlı Amele Cemiyetinin kurucuları tarafından Osmanlı Terakki Sanayi Cemiyeti kuruldu,

8- 1909'da beynelmilel bağlantıları olan Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti kuruldu (Sayılğan, 2009: 13),

9- 1908 Devriminden sonra Rumeli'de Alatini Tuğla Fabrikası işçileri, Selanik'te tütün ticarethanesinin işçileri, Adana'da pamuk işçileri, Zonguldak'ta maden işçileri, demiryolları işçi ve memurları, İstanbul deniz ve tütün işçileri çalışma şartlarının olumsuzluğu ve maaşlarının yetersizliği nedeniyle grev yapmıştır. Varna'da geniş bir genel grev başlamıştır. Bu kapsamlı grevlerin üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti bir takım önlemler alma yoluna gitmiştir ve grev bölgelerine gönderilen askerler uzlaşmayı sağlamıştır.

10- 31 Mart ayaklanmasından sonra pek çok cemiyet kapatılırken, Uhuvveti Müstahdemin Muhtelite Cemiyeti ve Osmanlı Sanatkarlar Cemiyeti kurulmuştur (Sayılğan, 2009: 21-25).

Grevlerin yoğunlaşmasıyla, hükümet grev kanunlarını yeniden gözden geçirerek, 27 Temmuz 1909'da Tadil-i Eşgal Kanunu ile grev hürriyetini yasaklamış fakat buna rağmen grevler devam etmiştir (Sayılğan, 2009: 26).

Osmanlı Devleti'nde sosyalist ve Marksist düşüncenin yayılmasında gayrimüslimlerin etkili olduğundan bahsetmiştik. Özellikle bağımsız bir Ermeni devleti kurma niyetinde olan Ermeniler ile Musevi, Bulgar ve Balkan komitacıları sosyalisttir (Tunaya, 2007: 280). İlk Ermeni komitesi olan Hınçak Partisi, 1887'de Cenevre'de kurulmuş silahlı Marksist bir komita olmakla beraber pek çok isyanın teşvik ve organizasyonunda görev almıştır¹³ (Tunaya, 2007: 589-594; Bulut ve Birol, 2006: 1). İsyanların öncesinde ve sonrasında vilayetlerden Bab-ı Ali'ye gelen raporlarda dışarıdan desteklenen misyoner faaliyetlerinin etkileri geniş bir şekilde yer almıştır (Bulut ve Birol, 2006: 3).

İsyanlar başlamadan önce, 14 Aralık 1892'de Dahiliye Nazırı Halil Rıfat Paşa Sadrazam'a sunduğu raporda şunları söylemiştir:

Sivas ve Ankara'ya bağlı çeşitli kasaba, nahiye ve köylerde Hınçak Cemiyeti'nin şubelerinde ve komitacıların ellerinde bir hayli cephane ve silah bulunduğu; bunlar patlayıcı madde yapmaya başladıklarına dair haberler alındığı için, 12 Aralık 1892 tarihinde çıkan İrade-i Seniyye (özel veya resmi bir iş hakkında verilen padişah emri) mucibinde herhangi bir olayın çıkmaması için Sivas ve Ankara vilayetlerine gereken tebligat yapılmıştır. (Bulut ve Birol, 2006: 5).

Gayrimüslim sosyalistlerin, silahlanma amacının, kanlı bir devrimle sosyalizmi kurmaktan çok; kendi milliyetçi görüşleri ekseninde, sosyalizmi kullanarak, Osmanlı Devleti'ni parçalamak olduğu genel kabul görmektedir.

Ermeni sosyalistleri meclis içinde de yer almıştır. 1908'den sonra Meclis-i Mebusan'da Hınçak ve Taşnaksütyun Komitaları adıyla temsil edilmişlerdir (Sayılğan, 2009: 7). 1906 yılında ise Rum, Bulgar ve Türk komitaları tek bir çatı altında

¹³ Hınçak Partisi, 1890 Erzurum İsyânında, 1889 Musa Bey vakasında, 1890 Kumkapı nümayişinde, 1893 Merzifon-Kayseri-Yozgat olaylarında, 1890 I. Sason İsyânında, 1895 Bab-ı Ali isyanında ve 1895 Zeytin isyanında yer almıştır (Tunaya, 2007: 593; Sayılğan, 2009: 8). Tunaya, Hınçakların daha ılımlı, Taşnakların ise daha katı ve daha Marksist olduğunu söylemektedir (Tunaya, 2007: 280).

toplanırken 1909’da, Selanik’te, faaliyeti Balkan Savaşına kadar süren, reformist ve demokratik bir teşekkül olan “İşçi Kulübü” açılmıştır (Sayılğan, 2009: 8).

Selanikli sosyalistlerden olan Dimiter Vlahof, Meclis-i Mebusan’a seçilmiş ve sosyalist hareketlerde etkili rol oynamıştır (Tunaya, 2007: 543). Osmanlı Toplumunu içerisinde sosyalizm ideolojisini benimsediğini söyleyen ilk kişiler arasındadır (Görgün, 1999: 384). Yunan hükümeti tarafından Selanik’ten çıkarıldıktan sonra Yugoslavya Makedonyası’nda Tito hükümetinin önemli bir ismi olmuştur (Sayılğan, 2009: 10). Vlahof’un Tito hükümetine verdiği destek onun bir sosyalistten çok milliyetçi fikirleri savunan biri olduğu yönünde görüşlerin gelişmesine sebep olmuştur.

Sosyalist hareketlerin gayrimüslim nüfus içinde yoğunlaşmasına karşılık; Müslüman nüfus içinde karşımıza ilk çıkan, İştirakçi Hilmi ya da Sosyalist Hilmi gibi isimlerle anılan Hüseyin Hilmi (1855 – 1920)’dir. İştirakçi Hilmi’nin Marksist bir geçmişi yoktur ve sol düşünce tarihinde önemli katkısı olmamasına karşın; bazı sendikal mücadelelerde başarılı olmuştur (Belge, 2008a: 27). Hilmi, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından sürgün edilmiş ve İstanbul’da faili meçhul bir şekilde öldürülmüştür.¹⁴ Hüseyin Hilmi, 1910 yılında Osmanlı Sosyalist Fırkası’nı ve partinin yayın organı olan *İştirak Gazetesi*’ni kurmuştur (Tunaya, 2007: 278-283; Benlisoy ve Çetinkaya, 2008: 166). Osmanlı Sosyalist Fırkası onun için bir iş ve geçim yolu olarak kalmıştır (Benlisoy ve Çetinkaya, 2008: 166). Sosyalizmi halka yaklaştırmak için İslamiyet’i kullanmak istemesi ilgi çekicidir (Sayılğan, 2009: 36). Osmanlı Sosyalist Fırkasının kurulduğu dönemde, devletin, sosyalizm için gerekli alt yapısının olmadığını Rıza Tevfik’in şu görüşlerinden anlayabiliriz:

Avrupa’da sosyalizm hakiki bir meseledir. Bizde ise ismi var, bahsi var, fakat hakikati yok. Çünkü içtimai hayatımızda böyle bir amilin bilfiili tesirlerini hissetmiyoruz. Bir memlekette büyük ve merkezi bir takım endüstri teşkilatı, (büyük fabrikalar, muntazam ve mürettep bir işçi ordusu) olmadıkça sosyalizm meselesi olamaz (Sayılğan, 2009. 34).

Osmanlı Sosyalist Fırkası’nın filizlendiği toplum böylesi bir ideoloji için uygun değildir. İştirakçi Hilmi de bunun farkına varmış olmalı ki, *İştirak* gazetesinde sosyalizmi İslamiyetle bağdaştıran yazısı “Şura-yı Ümmet’e Cevap” isimli bir yazı yayımlamıştır (Tunçay, 2000: 33). Bu yazıda İslamiyetin içinde sosyalist ilkeleri

¹⁴ Bir polis memuru cinayeti üzerine almıştır. Spekülasyonlara göre polis memuru, Hüseyin Hilmi’yi namusuna tecavüz ettiği için öldürdüğünü söylese de, bir dönem emniyet müdürlüğü yapan İngiliz ajanı Tahsin’in teşviki ile cinayeti işlediği söylenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Sayılğan, 2009: 50).

barındırdığını savunmuştur¹⁵ (Tunçay, 2000: 33). Ancak bunlara rağmen fırkası, Meclis-i Mebusan'da temsil edilememiştir (Tunçay, 2000: 33).

1912 yılında Refik Nevzat tarafından Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Paris şubesi kurulmuştur (Tunçay, 2000, 34). Aclan Sayılğan'a göre partinin kuruluş tarihi net olmamakla birlikte, Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası'ndan farklı bir oluşumdur (Sayılğan, 2009: 39). Refik Nevzat'ın partisinin yayın organı olan ve Yalnızca altı ay kadar yayımlanan *Beşeriyet*'in tüm yazıları kendisi tarafından kaleme alınmıştır (Tunaya, 2007: 283-284). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin karşısında yer alan Refik Nevzat'ın dünya görüşü, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk çıkarlarını korumuş olması nedeniyle, içinde milliyetçi unsurları da barındırdığı düşünülmektedir (Tunçay: 2000: 34). *Yeni Adam*'da çıkan bir mektubundaki satırlar bu yaklaşımı doğrular niteliktedir:

Kanım Türk kanıyla yoğrulmuş, vücudum Türk kanıyla beslenmiş, dimağım Türk hukukunun müdafaasıyla harbetmiş bir adamdır. Er oğlu er, Türk oğlu Türküm. Hayatımın nihayetine, ölüme kadar Türk kalacağım (Tunçay, 2000: 52).

Aynı zamanda mason olan (Tunçay, 2000: 53) Refik Nevzat 1910 seçimlerinde İzmir'den, (Sayılğan, 2009: 38) 1919 genel seçimlerinde ise İstanbul'dan aday olmuş ancak seçilememiştir (Tunçay, 2000: 34). 1950 yılında II. Enternasyonale bağlı olduğu anlaşılmıştır (Sayılğan, 2009: 39). Daha sonra Aydınlık grubuyla da ilgilenen Nevzat, 1952'den sonra Türkiye'ye dönmüş ve öldürülmüştür (Sayılğan, 2009: 40).

Türkiye Sosyalist Fırkası'nın kurucularından biri olan, materyalist görüşe sahip sosyalistlerden Baha Tevfik (1884 – 1914) pek çok yayın organında yazılar kaleme alarak fikirlerini yaymaya çalışmıştır¹⁶ (Tunaya, 2007: 285; Sayılğan, 2009: 14). Türklüğü kurtaracak şeyin millileşmek değil, ideal olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir:

Her şeyden önce geçmiş milliyetten sıyrılmak, zamanın ihtiyaçlarıyla orantılı fikir ve idealleri hedef edinmek gerekir. Şu halde biz milliyet yerine ideali koymak isteriz... Avrupalılaşmak, medeni ve ileri olmak idealdir. Bu ideali milletimize değil, milliyetimizi bu ideale yaklaştırmaya çalışmalıyız... Avrupalılaşmak milliyetten

¹⁵ İslamın zekat verme şartından söz edilmiştir.

¹⁶ İzmir, Serbesti, Gazeteleri ve İştirak, Eşref, Şehbal Dergilerinde yazdı. Eşek, Malum, Yuha, Kibar, Alafranga Eşek isimli mizah dergilerini çıkardı. Aynı zamanda Türkiye'nin ilk felsefi dergisi olan Felsefe'nin tüm yazıları Baha Tevfik tarafından yazılmaktaydı. Bunlara ek olarak on yedi kitap kaleme almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çıkla, <http://www.turkoloji.cu.edu.tr> (13 Mart 2011); Ülken, 2005: 233-245)

*sıyrılmak demek değildir. Asıl Avrupalılaşmak hak ve vazife şuuruna sahip olmaktır.*¹⁷(Ülken, 2005: 236-240).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere, Baha Tevfik, milliyetçilik görüşüne körü körüne bağlanılması ve zamanın şartlarına göre milli unsurlar arasından iyi ve kötü olanların ayıklanmaması durumunda, Batı medeniyetleri gibi ileri olmanın mümkün olmadığını savunmaktadır. Tevfik, *İştirak*'taki bir makalesinde sosyalist rejimin muhakkak kurulacağını ve bunun kanlı bir ihtilal ile gerçekleşmesinin mümkün olduğunu yazmıştır¹⁸(Tunçay, 2000: 48).

Sosyalist düşüncenin yayılmasına katkıda bulunan bir diğer isim de Ali Namık (1885 – 1953)'tır. Ali Namık, emperyalizmin karşısında yer almakla birlikte, emekçi sınıfın kurtuluşunun barışçıl yollarla gerçekleşmesi gerektiğini savunduğundan Marksizm'e pek fazla inanmamaktadır (Sayılğan, 2009: 15-16). Yine aynı dönem sosyalistlerden Nüzhet Sabit (1883 – 1919)' in görüşü ulusalcı bir nitelik taşımaktadır. Solun önüne ulusalcı terimini ekleyen en önemli niteliklerden biri olan, iktisadi açıdan devletçilik politikasını savunan Sabit, Meşrutiyetin ilanıyla İttihat ve Terakki Cemiyetine girmiş ancak cemiyet umduğu gibi olmayınca, ayrılmıştır (Sayılğan, 2009: 17). Sabit'in, "Vatan" kavramının işgal altındaki Anadolu ile eş anlamlı olmakla birlikte, insani vatancılık anlayışı, O'nu, spontane bir şekilde sosyalizme ulaştırmıştır (Ülken, 2005: 342-343). Bunu en iyi ortaya koyan satırlar 1909 yılında çıkarmaya başladığı *Vazife Gazetesi*'nde yer almıştır:

*Biz şarklılar Avrupa'da sosyalistliğin hızla ilerlemesini iyi karşılamalıyız. Çünkü Avrupa'nın şarka ve bütün geri kalmış milletlere reva gördüğü haksız saldırmanın önü, ancak sosyalistlik fikirlerinin yayılmasıyla alınacaktır.*¹⁹(Ülken, 2005: 344).

Bu dönemde yani meşrutiyet döneminde dikkat çeken diğer isimler ise İslamiyet ile sosyalizmi ilişkilendiren Celal Nuri İleri (1877 – 1939) ve Osmanlı'da Türkçülük ideolojisini benimseyenleri, Milli Kurtuluş Savaşı'na teşvik eden Alexandre Israel Helphand, takma adıyla Parvüs Efendi'dir (Sayılğan, 2009: 18). Parvüs, 1905 ihtilalinde daha önce Lenin'in yanında yer almış, servetsiz ihtilal yapılamayacağı kanısına vararak, Lenin'in yanından ayrılmış ve Almanya'da istediği serveti yakalamış bir Alman Yahudisi'dir (Ülken, 2005: 374). Parvüs Efendi'ye göre

¹⁷ Felsefe Dergisi'nin 1. sayısında yer alan yazısından ve "Hakiki Gericiler ve Avrupalılaşmak" isimli yazısından.

¹⁸ *İştirak*'ın 26 Şubat 1907 tarihli 1. Sayısında yer verilen "Sosyalizm Nedir?" başlıklı makaledir.

¹⁹ 16 Şubat 1911 tarihli *Vazife* gazetesinde yer alan yazısından.

Batı ve Doğu medeniyetlerinin “mevcut savaşı” yenilgi değil bir sentezle son bulacaktır (Sayılğan, 2009: 19). İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin, sosyalist düzenin ön şartı olarak gördüğü, milli burjuvazi oluşturulması konusundaki görüşlerine destek vermiştir (Görgün, 1999: 384). Akçuraoğlu Yusuf Bey’in isteği ile *Türk Yurdu*’nda yazılar kaleme almış, genellikle Osmanlı Devleti’nin Avrupa tarafından nasıl sömürüldüğü üstünde durarak devrinin sosyalizm anlayışına ciddiye kazandırmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır (Sayılğan, 2009: 19-21). Birinci Dünya Savaşı çıktıktan sonra Almanya’nın Rusya’yı yenmesi gerektiğini ve böylece sosyalist düzenin Almanya üzerinden kurulabileceğini savunmuş, bu nedenle Osmanlı Devleti’nin Almanya ile savaşa girmesini istemiştir (Tunçay, 2000: 37). Savaş sonuçlanmadan ülkeyi terk etmiştir. Sol İdeolojilerle ilgilenen diğer aydınları Haydar Rıfat, Rasim Haşmet ve Bahriye Feriki Ahmet Besim Paşa olarak sıralayabiliriz²⁰(Tunçay, 2000: 35-36).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Sosyal Demokrat Fırkası, Osmanlı Mesai Fırkası, Amele Fırkası, Müstakil Sosyalist Fırkası ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası gibi pek çok sosyalist parti kurulmuş ancak pek bir faaliyet gösterememişlerdir (Landau, 1979: 163-173; Sayılğan, 2009: 47-48). Savaşın bitimiyle birlikte, Hüseyin Hilmi yurda dönerek eski partisini Türkiye Sosyalist Partisi adıyla 20 Şubat 1919’da tekrar kurmuştur (Tunçay, 2000: 38; Tunaya, 2007: 286). Parti programında dikkat çeken önemli noktalar ise ekonomide devletçilik anlayışı ile uluslararası sosyalist kuruluşlarla işbirliği yapılması ilkelerinin yer almasıdır (Tunçay, 2000: 38; Sayılğan, 2009: 48). Parti 1919 seçimlerinde yer almış ancak başarı sağlayamamış, bununla birlikte üyeler arasında partiden uzaklaşmalar başlamıştır (Sayılğan, 2009: 38). Partinin yayın organı olan *İdrak Gazetesi*, Sadrazam Ferit Paşa lehine yayınlar yaptığı için kapatılmış ve gazete mensupları dağılmış bu arada Hüseyin Hilmi’nin İngiliz ajanı olduğu söylentileri yayılmıştır (Sayılğan, 2009: 50). Hüseyin Hilmi’nin öldürülmesiyle parti de ortadan kaybolmuştur. İştirakçi Hilmi, Milli Kurtuluş hareketinin karşısında yer

²⁰ Bu aydınlardan Rasim Haşmet, sendikalizm ile ilgili bir makale kaleme alarak bu noktaya dikkat çekmek istemiştir. Haydar Rıfat’ın “Beynelmilal İhtilal Fırkaları” isimli bir kitabı ve pek çok çevirisi vardır. Ahmet Besim Paşa ise İngiliz İşçi Partisi’ne üye olacak kadar kendini sosyalist saymaktadır ancak sosyalizmden bihaber görünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tunçay, 2000: 35-36)

alan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na ve İngilizlere alet olan biri olarak anılagelmiştir²¹ (Sayılğan, 2009: 50).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Rusya'da 1917 Komünist İhtilali gerçekleşirken, Osmanlı Devleti hızla parçalanma yoluna girmekte ve Anadolu, Milli Mücadele savaşına hazırlanmaktadır. Bu iki hareketin ortak noktası her ikisinin de emperyalist güçlere başkaldırı niteliği taşımasıdır. Sovyetler Birliği Milli mücadelenin solun gelişimine katkı sağlayacağına inandığından Türkiye'ye destek vermiş; buna karşılık Mustafa Kemal, 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi'nde Sovyetleri öven sözler sarf etmiştir (Tunçay, 2000: 73). Sovyetlerden gelecek mali ve askeri yardımın kesilmesini önlemek için gayri resmi temsilcilerimiz tarafından ancak Mustafa Kemal'in isteğiyle 1920'de Türkiye Komünist Fırkası'nı kurulmuştur (Tunçay, 2000: 74). Bununla ilintili olarak Türkiye'de Marksizm'in etkili olarak siyaset sahnesine çıkışının, pek çok ülkeye oranla erken olduğu söylenebilir (Belge, 2008a: 28). 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla Türk-Sovyet ilişkileri resmîyet kazanmıştır. Sovyetlerin verdiği destekle birlikte Anadolu'da halk ve aydınlar arasında sola karşı bir sıcaklık duyulmaya başlanmıştır. Bu dönemde ve sonrasında Türkiye'deki sosyalistler, 1917 Devrimi'ni sınıf mücadelesi açısından değerlendirmekten çok, Şarka sunduğu fırsatlarla değerlendirmiştir (Çulhaoğlu, 2002: 14).

Bundan önce Berlin'de Türk Ocakları bünyesinde toplanan gençler tarafından Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası ve onun yayın organı olan *Kurtuluş Dergisi* siyaset sahnesine atılmıştır (Görgün, 1999: 384). Bu teşkilatın başkanı olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Abdülhak Şinasi Hisar aracılığıyla, Dr. Şefik Hüsnü Değmer (1887 – 1959) ile bağlantıya geçmiş, Türkiye'ye gelerek, Eylül 1919'da partinin adını Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası olarak değiştirmiş ve parti için programı beraberce hazırlamıştır (Sayılğan, 2009: 50; Tunaya, 2008: 483). Parti, Türkiye'deki Sovyet taraftarı, ilk Marksist parti olarak adlandırılmaktadır (Görgün, 1999: 384). Sosyalizmin Türkiye'yi bu durumdan kurtaracak tek yol olduğunu savunan dergi, beşinci sayının sonunda yani 16 Mart 1920'de İstanbul'un İngiliz işgali altına girmesi üzerine yayın hayatına son vermiş ve fırka dağılmıştır (Tunaya, 2008: 482-484). Fırka üyelerinin bir kısmı

²¹ Fransız askeri arşiv belgelerinden alınan, İşgal Kuvvetleri İstihbarat Raporu'na göre Moskova Hüseyin Hilmi'nin bir İngiliz ajanı olduğuna, partisinin herhangi bir ilkeye bağlı bulunmadığına, bilimsel sosyalizmden hiç nasip almadığına karar vermiştir. Raporun genelinde, Hilmi'nin satın alınabilir bir adam olduğu görüşü hakimdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Tunçay, 2000: 41)

Anadolu'ya gitme kararı almışken bir kısmı da Türkiye Komünist Partisine katılmıştır.²² Milli Mücadele devam ederken, 1921–1925 yılları arasında *Kurtuluş* yerine *Aydınlık Dergisi* çıkarılmaya başlanmış ve parti yeniden kurulmuştur (Tunçay, 2000: 171).

Aralık 1920'de Süleyman Sami tarafından Halk İştirakiyyun Fırkası kurulmuştur. Süleyman Sami, Rusya'da yaşadığı dönemde Mustafa Suphi ile iletişime geçmiştir (Sayılğan, 2009: 126). Halk İştirakiyyun Fırkası, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası gibi Mustafa Suphi'nin Türkiye Komünist Partisi'yle ilgi ve iletişim halindedir (Görgün, 1999: 384). Süleyman Sami, Rusya'dan Trabzon'a geldiğinde Mustafa Kemal ile iletişime geçmiş ve Ankara Hükümeti'nin, Türkiye Komünist Partisi'ne nasıl baktığını öğrenmeye çalışmıştır.²³ Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komite üyelerinden Salih Zeki de Ankara ile temasa geçmek istemiş, bir mektupla anti-empyralist mücadeleyi desteklediklerini ve teşkilatlarını Anadolu'ya nakletmek istediklerini bildirmiştir.

Milli Mücadele dönemindeki komünist teşekküller içinde bahsetmediğimiz önemli oluşumlardan bir tanesi de yine 1920 yılında kurulan Yeşil Ordu'dur. Milli Mücadele'nin ilk başladığı günlerde bazı vekillerin de içinde bulunduğu kimselerce kurulan Yeşil Ordu, İstanbul Hükümeti'ne karşı ve Milli Mücadele'yi destekler bir tavır sergilemiştir (Sayılğan, 2009: 119-120). Ancak zamanla teşekkülün bu çizgisinden kaydığını fark eden Merkez Ordusu Kumandanı Sakallı Nureddin Paşa, bu durumu bir telgraf ile Ankara'ya, şu satırlarla bildirmiştir:

(...) Bu gibi propagandalar bugün için zararlı ve yabancı unsurların telkinleri eseri olarak kabul edilebilir. Bu hususta Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin noktaî nazarı hakkında malumat verilmesini istirham ederim(...)
(Sayılğan, 2009: 121)

Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, Cerkes Ethem'in²⁴ Yeşil Ordu'ya dahil olmasıyla, teşekkülün feshine karar vermiş ve bazı kurucu üyeleri İstiklal Mahkemesi'ne verilmiştir.²⁵

²² Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası'nın TKP'ye katılan üyelerinin bir kısmı daha sonra Kadro hareketini başlatacaktır.(Tunaya, 2008: 484).

²³ 15 Haziran 1920'de Mustafa Kemal'e bir mektup yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Sayılğan, 2009: 126-127)

²⁴ Cerkes Ethem'in dahil olmasıyla Yeşil Ordu'nun eline silahlı bir kuvvet geçmiştir. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa bunun önüne geçmek istemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Tunçay, 2000:84-90)

²⁵ Yeşil Ordu milli hükümeti devirme amacında olan, ihtilalci bir teşkilat olarak görülmeye başlanmıştır. Yeşil Ordu'nun feshinden sonra, Mustafa Kemal'in kurdurttuğu Türkiye Komünist Fırkası ile Yeşil Ordu Hakkı Behiç Bey'in teklifi ile birleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Sayılğan, 2009: 119-126)

Yeşil Ordu'nun, legal olmamakla birlikte (Tunçay, 2000: 85), yukarıdaki açıklamalara bakılarak, Mustafa Kemal'in bilgisi dahilinde olan bir oluşum olduğu açıktır. Yeşil Ordu feshedildikten sonra iki kola ayrılmış; bir kolu Mustafa Kemal'in legal Türkiye Komünist Fırkası'na dahil olurken, diğer kolu da Mustafa Suphi'nin illegal Türkiye Komünist Fırkası'na ve Halk İştirakuyyun Fırkası'na eklenmiştir (Tunçay, 2000: 92).

Geldiğimiz bu noktada Mustafa Suphi (1883 – 1921) ve partisi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinden gelen aydınlardan biri olan Mustafa Suphi, İttihat ve Terakki'nin baskıcı politikasına karşı geldiği için Sinop'a sürülmüş, daha sonra buradan Rusya'ya kaçmış ve sosyalist fikirlerle burada tanışmıştır (Belge, 2008a: 28). 1918'de, Moskova'da yaklaşık otuz delegenin katıldığı Birinci Müslüman Sosyalist Kongresi'ne katılmış; daha sonra Türkiye Komünist Partisi'nin önceli olan Türk Sol Sosyalistler Grubu'nu kurmuş ve 2-6 Mart 1919'da III. Enternasyonalin Birinci Kongresine katılmıştır²⁶ (Aslan, 1997: 27; Sayılğan, 2009: 72). Bolşevik Orduları'nın 27 Mayıs 1920'de Bakü'ye gelmesi üzerine, Suphi de teşkilatı ile buraya intikal etmiş ve 1 Eylül 1920'de Bakü Şark Milletleri Kongresi'ni toplayarak İttihatçılar tarafından kurulan Türkiye Komünist Partisi'nden eski İttihatçıları temizleyerek partiyi yenilemiştir.²⁷ 10 Eylül 1920'de Birinci ve Umumi Türk Komünistleri Kongresi'ni toplayarak, burada Türkiye Komünist Partisi'nin başkanı olarak seçilen Mustafa Suphi, faaliyet merkezinin Anadolu'ya taşınması yönünde karar almıştır (Tunçay, 2000: 102). Türkiye'ye gelmeden önce Suphi, Mustafa Kemal Paşa ile aynı amacı taşıdıklarına yönelik fikirlerini anlatmak amacıyla pek çok defa mektuplaşmıştır (Tunçay, 2000: 102). 2 Ocak 1921'de on altı arkadaşı ve eşi ile Kars'a varan Suphi, burada General Ali Fuat Cebesoy'la görüştüktan sonra, arkadaşları ile Erzurum'a geçerek Bolşevik propagandası yapmaya başlamıştır.²⁸ Yaptıkları propaganda tepkiyle karşılanmış ve halkın linç girişiminden General Kazım Karabekir

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Aslan, 1997)

²⁷ Bakü Kongresi'ne Enver Paşa da katılmıştır. Kongreye dahil olan 1891 delegenin, 1273'ü herhangi bir partiye üye iken 266 kişi partisiz, 55'i ise kadın üyelere oluşmaktadır. Bu üyelerin 235'i Türk, 192'si İranlı, 157'si Ermeni, 8'i Çinli, 8'i Kürt, 3'ü Arap, 100'ü Gürcü idi. Bunlara ek olarak şark ülkelerinden daha pek çok delege ile Avrupa, Amerika ve Japonya'dan da delegeler kongreye dahil olmuştur, (Sayılğan, 2009: 73-74; Tunçay, 2000: 100)

²⁸ Mustafa Suphi, halka, Lenin'in Türkiye'ye her türlü yardımı yapacağını, ondan selam getirdiğini ve Türkiye için en uygun rejimin Bolşevizm olduğunu söylemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Sayılğan, 2009: 111)

tarafından kurtarılmalarının ardından Trabzon yoluyla Rusya'ya dönme kararı almışlardır (Sayılğan, 2009: 111). 28–29 Ocak 1921'de denize açılan Suphi ve arkadaşları Yahya Kahya'nın adamları tarafından öldürülmüşlerdir (Tunçay, 2000: 102). Bununla ilgili Rusya'dan hiçbir tepki alınmamıştır ve 16 Mart 1921'de Türk-Sovyet Anlaşması imzalanmıştır (Aslan, 1997: 333; Sayılğan, 2009: 113). Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinin Komintern tarafından göz ardı edilmesinin nedeni, asıl olanın anti-emperyalizm çerçevesinde, Milli Kurtuluş Savaşı'nın desteklemek olmasıdır.²⁹

Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet rejiminin temellerinin atıldığı bu dönem için şunları söyleyebiliriz: Sosyalizme yönelen aydınların temel amacı devleti sürüklediği büyük ölçüdeki siyasal çöküntü durumdan kurtarmaktır. Bu da Türk aydınlarının sosyalizm anlayışının aslında milli bir nitelik taşıdığı düşüncesini ortaya koymaktadır (Belge, 2008a: 28). Karşılıklarına çıkacak herhangi bir farklı ideoloji, devletin kurtuluş yolu olduğu sürece önemlidir. Bu dönemin aydınları da genelde yurt dışında sosyalizmle karşılaşarak bunu ülkelerine uyarlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle sosyalizmin yeşerdiği ülkelerdeki gibi özgürlük, eşitlik... gibi kavramlardan yeterince söz edilmemiştir.

Murat Belge, Marksizm'i seçen aydınları teşvik üç etken olduğunu söylüyor:

1. 'Ülke üzerinde Batının baskılarını kaldırmak isteyen aydınlar, Marksizm'in anti-emperyalizm mücadelesinden etkilenmişlerdir.
2. Türk aydını, geleceğin yönünü isabetle görmesini sağlayacak bir bilimsel kılavuz ihtiyacı duyuyordu. Marksizm'de var olan diyalektik ve tarihi maddecilikle bu kılavuza ulaşmışlardır.
3. 1917 devrimiyle birlikte Türk aydınları Marksizm gibi ütopyik bir ideolojinin uygun şartlar mevcut olduğunda, iktidar olabileceğini görmüşlerdir. Bu onlar için bir garanti belgesidir.' (Belge, 2008a: 29-30).

²⁹ Edward Hallett Carr, bu konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır: "ilk kez olarak hükümetler, Sovyet hükümetinin iyi niyetini kaybetmeden kendi ülkelerindeki komünist partilere karşı şiddet uygulayabilecekleri kanıtlanmış oldu." (Belge, 2008: 31)

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi

İllegal Türkiye Komünist Partisi'nin Halk İştirakiyyun Fırkası ve Yeşil Ordu'yla birleşmesi, Mustafa Suphi'nin Türkiye'ye gelmesi gibi pek çok sol hareket 1921 yılına geldiğinde duraklama dönemine girmiştir (Tunçay, 2000: 104). Ankara Hükümeti, 1923 yılında İlegal Türkiye Komünist Partisinin görünen yüzü olan Halk İştirakiyyun Fırkası'nı mahkemeye vermiş ve legal Türkiye Komünist Fırkası da onlarla beraber tarih olmuştur (Sayılğan, 2009: 136). Mete Tunçay bu dönemde sol hareketlerin bastırılmasını dış sebep ve iç sebep olmak üzere iki nedene bağlamaktadır:

1. 'Çerkes Ethem ayaklanması: Hem Ankara Hükümetinin ordusu içinde yer almaya karşı çıkması hem de – ikinci nedenle ilintili olarak- Yeşil Ordu ile ilişkileri nedeniyle Çerkes Ethem'in durdurulması gerekmektedir.

2. Yunan Ordusunun durdurulmasından sonra İtalyan ve Fransızlarla yapılacak Londra Konferansı hazırlıkları: Ankara Hükümetinde, Sevr Antlaşmasına yapılacak yeni düzenlemeler ve Yunan savaşının sona ermesinin sağlanması için; Avrupalı devletlerin Türklerin Bolşevizm'i seçeceği korkusunu hafifletmek gerekliliği düşüncesi hakimdi.³⁰

Aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte sol ideolojiler kendi arasında bölünmeye gitmiş ve bu bölünme ikinci ve üçüncü enternasyonal'lerde kendini göstermiş; komünist ve sosyal demokrat çizgiler ayrılmıştır³¹ Bunun nedeni olarak Birinci Dünya Savaşıyla bütün ülkelerde güçlenen ulusalcı akımlar gösterilebilir. Sosyal

³⁰ Ancak Yunan ordusu kesin olarak ülkeden atılmadan Türk-Sovyet ilişkileri tamamen kesilmemiştir. Hatta 1921-1922 Yılları bu ilişkilerin en güçlü olduğu dönemdir. Türkiye'de 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın kutlanmaya başlanması bu döneme tekabül etmektedir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz (Tunçay, 2000: 104-107).

³¹ Sosyal demokrasinin fikir babası Marx'tır. Marx'a göre sosyalizm bir sınıf diktatörlüğüdür. Çünkü kapitalist burjuvazinin yerini sosyalist proleter alacaktır. İyi topluma geçişin koşulları, paylaşırma mantığına göre hazırlanacaktır. Komünist topluma geçildiğinde devlet kendiliğinden yok olacaktır. Burada sosyal demokrat çizgi Marx'ın yaptığı basamaklandırmada sosyalizme denk gelmektedir denilebilir. Ancak iktidarda (Türkiye'de olmayan) sosyalist proletarya değil, aydın grubu olacaktır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Tunçay, 2000: 19; Çeçen, 2005: 68-80)

demokrasinin beşiği olarak görülen Almanya'daki bölünmeden sonra bütün ülkelerde sol, sosyal demokratlar ve komünistler olarak ikiye bölünmüştür (Çeçen, 2005: 68-69).

Ancak gerçek anlamda bir sosyal demokrasinin olmaması, komünist kadroların geleneklere yaklaşmasına yol açmıştır (Belge, 2008a: 30). Türkiye açısından baktığımızda ise ülkede ne bir burjuva ne de işçi sınıfı vardır. Modernleşme batılılaşma yöntemiyle yapılmaktadır; modernleşme adına yapılmakta olanlar ise komünist aydınların da zaten dile getirdiği şeylerdir (Belge, 2008a: 31). Bu nedenle sol, Türk modernleşmesine destek vermiştir. Türkiye'de Sosyalizm, kendi tercihlerini yapabilecek özgür yurttaşlar öngörmektedir ancak; modernleşmeyle süreciyle ilintili olarak, "bu yurttaş modeli devrimle gelecek bir sosyalist düzen için mi, yoksa jakoben tarzda gelecek bir üçüncü yol için mi gereklidir?" sorusu, sol kadrolar içinde yoğun olarak tartışılmıştır (Çulhaoğlu, 2004: 175-176).

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında yapılan Kominternin beşinci kongresinde Aydınlık grubu "sosyalist vatanseverlik" ideolojisine meyketmiş oldukları yönünde eleştirilmiştir. Yine aynı yılda 1923'te tevkif edilen Türkiye Komünist Partisi üyeleri serbest bırakılmış ve *Aydınlık Dergisi* etrafında teşkilatlanmaya başlamışlardır (Landau: 1979: 141; Sayılğan, 2009: 146). Beşinci Kongreden sonra 1925 yılında Türkiye Komünist Partisi yeniden teşkilatlanmak üzere Şefik Hüsnü Değmer'in evinde toplanmış ve kongrede gelen eleştiriler değerlendirilmiştir.³² 21 Ocak 1925'te daha çok aydın zümreye hitap eden *Aydınlık Dergisi* ise milli burjuvazi yaratma gerekliliği ve yabancı sermayeye karşı işbirliği fikrini savunmakta ancak, kongrede gelen eleştirileri karşılamak için de işçi sınıfına hitap eden yarı gizli *Orak-Çekiç*'i yayımlamaya başlamıştır (Sayılğan, 2009: 147).

Şubat 1925'te Şeyh Said İsyanı patlak vermiş, isyanın bastırılmasının ardından, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükun Kanunu kabul edilmiş ve Türk komünistler tevkif edilmiştir (Tunaya, 2008: 488). Tevkiften sonra 1 Ağustos 1925'te hüküm giyen komünistler, 23 Ekim 1926'da çıkan aflla tahliye edilmişler ve Şefik Hüsnü Değmer ile Vedat Nedim Tör tarafından tekrar organize olarak partiyi harekete geçirmişlerdir (Sayılğan, 2009: 148; Tunçay, 2000: 202). Burada alınan en önemli karar partinin bundan sonra Moskova'dan gelecek direktiflere göre hareket edecek olmasıdır.

³² Toplantıya katılanlar arasında, Hasan Ali Ediz, Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı, Salih Hacıoğlu, Şevket Süreyya Aydemir... gibi isimleri sayabiliriz. Ayrıntılı bilgi için bkz (Sayılğan, 2009: 146)

Moskova'nın direktiflerine göre değil, Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlara göre hareket etmek isteyen Tör, 1967 yılında şunları söylemiştir: “Keşke Kominterni dinleyip, partiyi batırsaydım. Yanlış emirler yüzünden çatışmalar oldu. Tramvay işçilerini ayaklandırmamızı istiyorlardı. Dinleseydim heder olurduk” (Sayılğan, 2009: 149).

Bu yıllarda Sovyetlere bağıllık bir ahlak sorunu olarak görülmektedir (Oktay, 1998: 41). Tör'ün bu yaklaşımına karşın Şefik Hüsnü Değmer, İstanbul'a gelerek, bu fikre sahip olan üyeleri partiden temizleme girişiminde bulunmuş, böylece Türkiye Komünist Partisi kendi içinde iki gruba ayrılmıştır (Sayılğan, 2009: 149). 1939' yılına kadar süren bu ikili dönem içinde, 1927 yılında Vedat Nedim Tör, Şefik Hüsnü Değmer'in Türk işçilerini ayaklandırmaya çağırın faaliyetlerini durdurmak için, O'nu polise ihbar etmiş ve kendi de dahil olmak üzere pek çok isim tevkif edilerek, mahkum olmuştur.³³ Şefik Hüsnü Değmer, Türkiye Komünist Partisi çerçevesinde, halktan destek görmemesinin de etkisiyle, polis sorgusu sırasında iktidarı bir bakıma destekler görünmek için, bir yandan Sovyetler'in desteklenmesi gerekliliğini söylerken; bir yandan da Kemalizm övgüsü yapmıştır (Belge, 2008a: 31).

Şefik Hüsnü Değmer tahliyesinden sonra (17 Nisan 1929) Türkiye Komünist Partisi'ni on yıl boyunca dışarıdan yöneterek, hemen hemen her yıl parti üyelerinin tevkif edilmesine yönelik kötü bir politika izlemiştir³⁴ (Sayılğan, 2009: 167-192). 1929 ve 1933 yıllarında partinin görünürdeki genel başkanı olan Nazım Hikmet Ran, tüm karşı çıkmalara rağmen, legal faaliyetlere önem vermiştir³⁵ (Sayılğan, 2009: 173).

Türkiye Komünist Partisi tevkifatlarla baş etmeye çalışırken; Şevket Süreyya Aydemir ve Vedat Nedim Tör gibi bir kısım sosyalist aydın grubu, mevcut hedeflerin gerçekleşmesi için iktidar taraftarı olma yolunu seçerek, 1932 yılının ocak ayında sosyalizme ulusalcı bir perspektiften bakan *Kadro* dergisinin yayımına başlamışlardır (Belge, 2008a: 31). *Kadro*, geri kalmışlık zincirinin nasıl kırılacağı ve gelişmenin ulusal

³³ 1927'de tevkif edilen isimler arasında sayılabileceklerimiz şöyledir: Şefik Hüsnü Değmer, Baytar Salih Hacıoğlu, Hamdi Alev Şamilof, Fahrettin, Suphi, Hüsamettin Özdoğru, Laz İsmail, Hikmet Kıvılcımlı, Sarı Mustafa Börklüce, Nazım Hikmet Ran, Hasan Ali Ediz, Vedat Nedim Tör. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz (Sayılğan, 2009: 150-151)

³⁴ Bu yıllarda polis, hem saz sayıda komünisti denetim altında tutmak kolay olduğundan, hem de Türkiye Komünist Partisi üyelerini, kominternin aleti haline gelmiş olmalarından dolayı kolaylıkla yakalayabilmektedir.

³⁵ Bu gelişmenin akabinde, 1935 yılında solcular arasında gruplaşmalar görülmeye başlanmıştır. (Sayılğan, 2009: 173)

özelliklerle nasıl uyum içinde gerçekleştirileceği sorunlarının cevabını aramaktadır (Demirci, 2006: 40). Dergi Kemalizm'i ülkeyi kapitalizmden uzak tutarak kalkınmayı sağlayacak bir ideoloji olarak görmektedir (Tunçay, 1992: 98). Kadroculara göre, kalkınmanın anahtarı devletçi politikalar uygulamaktır. Bununla birlikte yapılması öngörülen reformlar ulusal özelliklerle uyum içinde olmalıdır.

Kominternin 1935'teki Yedinci Kongresinde alınan İlegal Anti-Faşist Cephe³⁶ uygulama kararından sonra, legal devreye geçiş yılları olarak adlandırabileceğimiz dönemde partinin görünen yöneticisinin Hikmet Kıvılcımlı olduğu tahmin edilmektedir (Sayılğan, 2009: 185). Bu kongrede belirlenen Halk Cephesi programı doğrultusunda Türkiye Komünist Partisi 1937 yılında Cumhuriyet Halk Partisi ile birlik olma çabaları içine girmiş ve 1946 yılına kadar tek parti döneminin takipçisi ve destekçisi olmuştur (Oktay, 1998: 45-46).

Hikmet Kıvılcımlı gibi Hasan Ali Ediz, Ali Rasim Adasal, Mülazım Teğmen Mümtaz ve başka pek çok Türkiye Komünist Partisi üyeleri Askeri Tıbbiye öğrencisidir ve onlar aracılığıyla parti görüş ve yayınları harp okulu içine de sızdırılmıştır (Sayılğan, 2009: 187). Bu arada Mayıs 1938'de İngilizler ile Montrö Boğazlar Antlaşması ve Temmuz 1938'de Türk – Fransız Dostluk Antlaşması'nın imzalanması Sovyetler'in tepkisini çekerek; Türkiye Komünist Partisi'ni ordu içinde faaliyetlere sürüklemesine ve ülkeye ajanlar sokmasına sebep olmuştur (Sayılğan, 2009: 188). Kendisini ziyaret eden Harp Okulu öğrencisi Ömer Deniz'e Nazım Hikmet şunları söylemiştir:

Memleketimizde üniversite faşist yuvasıdır. Türkiye'ye en büyük tehlike faşizmden gelir. Tedbirli olun. Komünist olduğunuzu bilenlere karşı rücu ettiğinizi söyleyin (...). Orduya girince köylü neferlere komünistliği telkin edeceksiniz. Türkiye şartları içinde doğrudan doğruya komünizm düşünülemez. İlk önemli mesele faşizme karşı savaştır. Bütün fırsatlarda istifade ederek etrafınıza Almanya'nın ve İtalya'nın Türkiye'ye düşman olduğunu, Almanya'nın Balkanlar ve Anadolu üzerinde Basra Körfezi'ne inerek, İtalyanların da güneyden Türkiye'yi kuşatarak, faşizmi yaymak istediklerini anlatacaksınız. (Sayılğan, 2009: 189.)

Görüldüğü üzere, Sovyetlerin, Harp Okulundan başlayarak Donanmaya kadar komünizmi yaymak gayesi işler durumdadır. Ancak pek çok öğrenci komünist olmaları nedeniyle hüküm giymiş ya da Harp Okulundan uzaklaştırılmıştır.

³⁶ Almanya ve İtalya'da gündeme gelen faşist tehlike sonucu, bu tehlikeyi önlemek isteyen komintern, kendilerine bağlı komünist ülkelere, mevcut bütün anti-faşist güçlerle ortak olarak, faşizme karşı barış ve demokrasi cepheleleri oluşturması çağrısında bulunmuştur. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. (Gökay, 2008: 346)

Türkiye Komünist Partisi 1935-38 yılları arasında halka inmek yerine faşizme karşı barış ve demokrasi cepheleri oluşturmakla meşgul olmuştur. Ancak izlenen bu politika ülkenin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle başarılı olamamıştır.³⁷ Savaş yıllarında da burjuvaziye güçlendiren politikalara karşı yarı-legal faaliyetleri devam eden Türkiye Komünist Partisi, dönemin siyasi meselelerine doğrudan bulaşmayan *Yeni Edebiyat* isimli dergiyi yayınlamaya başlamış ancak; yayımlanan yirmi altı sayı sonunda dergiyle ilgisi olan kişiler tevkif edilerek mahkum olmuşlardır (Landau, 1979: 146; Sayılğan, 2009: 201-212). Aynı yıl içinde 21 Haziran 1941’de Almanya ile Sovyetler arasında savaş başladığında Türkiye Komünist Partisi, Türkiye’nin SSCB’nin yanında savaşa girmesi gerektiğini savunmuştur (Landau, 1979: 146). Ancak savaş Almanların yenilgisi yönünde gelişince işin rengi değişmeye başlamıştır. Türkiye Komünist Partisi, Türk milliyetçilerinin Alman taraftarı olduğu yönünde bir politika oluşturmuştur (Sayılğan, 2009: 214). Partinin yayın organı gibi görünen *Tan Gazetesi*’nin Alman yanlılarına karşı verdiği tepkinin kamuoyunda yankı bulmasının da etkisiyle İnönü Hükümeti farklı bir taktik uygulamış ve savaşın etkisiyle gelişen milliyetçi kadrolar 3 Mayıs 1944’te tevkif edilmiştir³⁸ (Vural, 2008: 381-387). Bundan sonra partinin yeni icraatları, Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhinde Geniş Cephe Birliği adı altında yoğunlaşmaktadır³⁹ (Landau, 1979: 145; Sayılğan, 2009: 214). Kominternin, Stalin tarafından feshi bile partinin Tek Cephe politikasını olumsuz yönde etkilememiştir (Sayılğan, 2009: 216).

Yine 1944’te bir yedek subay öğrencisinin üzerinde partinin gizli bülteninin bulunması üzerine komünist tevkifatı gündeme gelmiştir. 4 Aralık 1945’te ise İslamcı ve Turancılardan oluşan büyük bir grup, “komünistlere ölüm!” nidalarıyla bir gösteri yapmış ve sol eğilimli olan pek çok kitapevi ile *Tan Gazetesi*, *Görüşler Dergisi* ve

³⁷ İkinci Dünya Savaşı’na yaklaşılacak dönemde tek parti yönetimi ile Türkiye, hem Sovyetler hem de Almanya ile ilişkileri dengede tutmak durumundadır. Eğer Türkiye Komünist Partisi’nin politikaları başarılı olsaydı, Türkiye için savaşta taraf olma zorunluluğu doğacaktır. Buna bağlı olarak, savaş döneminde komünist faaliyetler en aza indirilmiştir.

³⁸ 3 Mayıs Turancılık Davası olarak anılan bu tevkifin önde gelen ismi Hüseyin Nihal Atsız’dır. Ayrıntılı bilgi için Bakınız: (Vural, 2008: 381- 387)

³⁹ 1942 başından beri ülkede sefalet ve işsizliğin artmasını fırsat bilen Türkiye Komünist Partisi üniversitelerde teşkilatlanmıştır. Söz konusu teşkilatın üniversiteler içindeki adı İleri Gençlik Birliği Teşkilatı’dır ve lideri Mihri Belli’dir.

Yenidünya Gazetelerini tahrip etmişlerdir.⁴⁰ Bu mitingin yol açtığı sonuç, Tek Cephe hareketinin parçalanması ve 14 Mayıs 1946'da Esat Adil Müstecaplıoğlu tarafından, Türkiye Sosyalist Partisi ve Şefik Hüsnü Değmer tarafından, 19 Haziran 1946'da, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin kurulmasına kadar varmıştır⁴¹ (Belge, 2008a: 32; Landau, 1979: 166-171). Bu arada Demokrat Parti'den Celal Bayar hükümeti iktidar olmuş ve Türkiye'de çok partili hayat başlamıştır. Türkiye Sosyalist Partisi'nin bu dönemde ön gördüğü teze göre, öncelikle sosyalist partiler evresinden geçilmeli daha sonra komünist partiler kurulmalı, parti teşkilatlanması illegal olmalı ve sendikalaşma yukarıdan aşağıya olmalıdır (Şener, 2006: 37). Ancak iki parti de sıkıyönetim nedeniyle altı ay sonra kapatılmıştır.

II. Dünya Savaşı faşizmin yenilgiyle bitmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi çok partili hayata geçme kararı alarak, tüm dünyaya hakim olmaya başlayan demokrasi rüzgarına kapılmış gibi gözükmesine rağmen; 16 Aralık 1946'da Esat Adil ve Şefik Hüsnü'nün partileri sıkıyönetim komutanlığınca siyasi faaliyetlerden men edilmiştir (Belge, 2008a: 32). Eş zamanlı olarak, Türkiye Komünist Partisi'nde Zeki Baştımar'ın genel sekreterliği dönemi başlamıştır⁴² (Sayılğan, 2009: 233).

Bu dönemde parti aydın hareketleri üzerinde durmuş, üye sayısını arttırarak üniversitelerde dernekler kurmuş, Sevim Tari⁴³ aracılığıyla Paris'teki İleri Jön Türkler teşkilatı ile iletişime geçmiş ve partinin önde gelen isimlerinden Nazım Hikmet'i hapisten kurtarmak için başarılı kampanyalar düzenlemiştir (Sayılğan, 2009: 241-242). Terziler Tevkifatı olarak anılan 1951-1952 tevkifatı ile bu isimler ve diğerleri yargılanarak, mahkum olmuş ya da sürgün edilmiştir. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle çok partili rejime haliyle de demokratik düzene geçilmiş olmasına

⁴⁰ Tarihe "Tan Gazetesi Olayı" olarak geçen miting hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Vural, 2008: 391-393) Kimi yaklaşımlara göre Tan Gazetesi Olayını gerçekleştiren grup, hükümet tarafından gizlice örgütlenmiştir. (Tunçay, [Tarih Yok] : 1954.

⁴¹ Esat Adil İle Şefik Hüsnü arasında görülen bariz çekişmenin nedeni önderliğin işçi sınıfında mı, aydınlarda mı olacağı konusundadır. Esat Adil aydın önderliğinde, yukarıdan aşağıya sendikalaşmayı savunurken; Şefik Hüsnü bunun tam tersi görüşü savunmaktadır. Ayrıca iki parti arasında komünist/sosyalist ayrımına benzer bir fark olduğu da söylenebilir.

⁴² Genel bir yargıya göre 1948-1951 yılları arasındaki parti faaliyetleri siyasi polisin kontrolü altında gelişmektedir Polis, TKP içine ajanlar sokarak, partiyi denetim altında tutmaya çalışmıştır. (Sayılğan, 2009: 241).

⁴³ Sevim Tari, tevkifat sırasında siyasi şubede pek çok sol hücreyi deşifre etmiştir. Mahkumiyeti sırasında Mihri Belli ile tanışmış ve daha sonra kendisiyle evlenmiştir. Polise verdiği ifadeler ve Mihri Belli'ye yazdığı mektuplarla soldaki bölünmenin zeminini hazırlamıştır. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. (Sayılğan, 2009: 264-282)

rağmen, koşullar değişmemiş, tevkifatlar kesilmemiştir. Çok partili hayata geçildiği sırada da Türkiye hala sosyalist bir oluşuma hazır görünmemektedir.

Hikmet Kıvılcımlı, Demokrat Parti iktidarı sırasında, 29 Ekim 1954'te Vatan Partisi'ni kurmuştur (Landau, 1979: 173; Sayılın, 2009: 301). Türkiye Komünist Parti'si 1951- 1952 tevkifatından sonra yurtdışında faaliyet göstermeye başlamıştır. Vatan Partisi'nin kurucuları arasında Türkiye Komünist Parti'nin Sovyet yanlısı politikalarına muhalefet eden üyeleri bulunmaktadır. 1960'lara kadar tevkifatlar ve solun yönetici kadrolarındaki biçimsel açıdan fikir ayrılıklarıyla geçen döneme 1960 darbesiyle ara verilmiş, bundan sonra yeni anayasanın getireceği göreceli özgürlükler ile sol kendine gelişebileceği bir alan bulmuştur.

1.2.2.1. 1960'larda Sosyalizm

Demokrat Parti iktidardayken, Cumhuriyet Halk Partisi, kendi iktidarı döneminden beri süregelen ve Demokrat Parti'nin üzerine bir şey ekmediği, anti-demokratik uygulamaları ve kurumları eleştirmekte, yani aslında kendi kurduğu düzene muhalefet etmektedir⁴⁴ (Belge, 2008a: 33). Bu arada Demokrat Parti'nin baskıcı politikaları, çok partili hayatın pek de faydalı bir şey olmadığı görüşünü uyandırmış olmalı ki önce 27 Mayıs 1960 Darbesi ardından da 1961 Anayasası ile seçimle gelen iktidara karşı bir takım kısıtlamalar getirilerek denetim sağlanmak istenmiştir (Belge, 2008a: 33). Ancak bu darbenin, Türkiye'nin yapısını değiştiremediği ve herhangi bir ekleme yapamadığı anlaşılacaktır (Landau, 1979: 20).

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra, Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi Hükümeti 13 Şubat 1961 tarihine kadar kurulacak partilerin ilk seçimlere katılabileceği açıklamasını yapmıştır. (Belge, [Tarih Yok]a: 1955; Sayılın, 2009: 302) Bunun üzerine bir grup işçi, resmi olarak Türkiye İşçi Partisi'ni kurarak; genel başkanlığa Avni Erakalın'ı, seçmişlerdir (Landau, 1979: 178).

⁴⁴ Demokrat Parti içinden ayrılan muhalif bir grup tarafından 1955'te kurulacak olan Hürriyet Partisi, üç yıl sonra CHP'ye katılarak, DP'ye karşı güçlü bir muhalefet oluşturacaktır. (Atılın, 2008: 43)

Türkiye İşçi Partisi pek bir faaliyet gösteremezken, 1962 başlarında Türk-İş çevresinde Çalışanlar Partisi adı altında yeni bir parti kurulması teşebbüsü görülmektedir (Belge, [Tarih Yok]b: 2120). 12 Mayıs 1962’de Türkiye Sosyalist Partisi’nin, Türkiye İşçi Partisine katılmasıyla Mehmet Ali Aybar genel başkanlığa getirilmiştir (Landau, 1979: 180; Sayılğan, 2009: 304). 9-10 Şubat 1964’te I. Genel Kongre düzenlenmiş ve Kongrede yeni Anayasanın ne kadar özgürlükçü olduğu, dış borçlar, işsizlik, sanayi alanında kalkınma ve ekonomide karma politika konuları gündeme getirilmiştir⁴⁵ (Belge, 2008a: 33; Sayılğan, 2009: 304-308). Kongrede söz alan üyelerin bir kısmı şöyledir: Mehmet Ali Aybar, Yahya Kanbolat, Sadun Aren, İsmet Sungurbey, Demir Özlü, Fethi Naci, Yaşar Kemal, Behice Boran, Cemal Hakkı Selek (Landau, 1979: 183).

‘Murat Belge parti üyelerini iki ayrı kategori olarak değerlendirmiştir: Birinci grupta sosyalizm fikriyle yeni tanışmış olan üniversiteli gençlere; ikinci grupta ise sol ideolojilere aşına olan, ilk kategoriye göre daha yaşlı olan aydınlara yer vermiş ve bu iki kategorinin varlığı nedeniyle Kürt kökenli aydınların da parti de yer aldığını belirtmiştir’ (Belge, 2008a: 33).

Mehmet Ali Aybar’ın genel başkanlığından sonra canlanan parti, 10 Ekim 1965 genel seçimlerinde, uygulanan milli bakiye⁴⁶ sisteminden yararlanarak 51 ilden, 276.101 oyla, 15 milletvekili çıkarmıştır⁴⁷ (Şener, 2006: 241). Türkiye İşçi Partisi’nin bu görece başarılı çıkışında Mustafa İsmet İnönü’nün sola açılma politikasının etkisi büyüktür. İnönü, genel seçimlerden önce Kıbrıs sorunu çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri’nin tutumu karşısında Sovyet’lerden destek görmek düşüncesiyle, partisinin

⁴⁵ Parti içinde işçi hareketi yeterince iyi temsil edilmemekte, sendikalar işçileri aydın kesimden uzak tutma yönünde davranışlar sergilemektedir.

⁴⁶ Ülkemizde de iki defa uygulanan seçim sisteminde partilerin aldıkları oylar milletvekili sayısına bölünerek milli seçim sayısı bulunur. Bu sayıyı tamamlayan parti milletvekili çıkarır. Eğer partinin aldığı oylar artarsa bir başka ildeki aldığı oylara eklenerek o ilde adı geçen parti milletvekili çıkarır. Oyların boşa gitmemesi bağlamında düşünülen bir seçim sistemidir. Ayrıntılı Bilgi İçin bkz. (Yozgat ve Zabun, 2009: 82)

⁴⁷ 1965 genel seçimlerinde milletvekili olan üyelerin isimleri şöyledir: Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Rıza Kuas (Ankara), Muzaffer Karan (Denizli), Tarık Ziya Ekinci (Diyarbakır), Sadun Aren (İstanbul), Yahya Kanbolat (Hatay), Cemal Hakkı Selek (İzmir), Adil Kurter (Kars), Behice Boran (Kırklareli) Yunus Koçak (Konya), Kemal Nebioğlu (Tekirdağ), Ali Karcı (Adana), Ziya Bahadınlı (Yozgat), Şaban Erik (Malatya), Çetin Altan (İstanbul). (Belge, [Tarih Yok]b: 2122)

“ortanın solunda” olduğu açıklamasını yapmış fakat parti kendi tabanından oy kaybederek zarara uğramıştır.⁴⁸

26 Mart 1971’e kadar Demokrat Parti’nin devamı gibi görünen Adalet Partisi iktidarda kalırken yeni anayasa yürütmeye kısıtlamalar getirip, temel hak ve özgürlükleri güvence altına aldığı için bu dönem sol ideolojilerin gelişmesinde etkili olmuştur (Belge, 2008a: 33).

Türkiye İşçi Partisi’nin izlediği stratejiyi Rusya’nın 21 Ağustos 1968’de Çekoslovakya’yı işgalinden önceki ve sonraki dönem olarak iki farklı şekilde değerlendirmek mümkündür. İlk dönemde sosyalist parti liderliğinde milli kurtuluş mücadelesini ve bilimsel sosyalizmi savunurken; ikinci dönemde Sovyet rejimi eleştirmişlerdir. Bunun sonucunda hem bilimsel sosyalizmden uzaklaşmış hem de parti içinde kaçınılmaz olarak bölünmeler yaşanmıştır⁴⁹ (Cemal, 2008: 100; Landau, 1979: 186). Partiden uzaklaşan aydın kitlenin de etkisiyle 1970’lere gelindiğinde kırktan fazla örgütlenmiş grup meydana çıkmıştır⁵⁰ (Belge, 2008a: 36).

Bu arada 20 Aralık 1961’de Doğan Avcıoğlu önderliğinde kapitalist olmayan yoldan kalkınma tezini benimseyen *Yön* dergisi yayın hayatına başlamış, 12 Eylül 1962 tarihli 39. sayısında Milli Kurtuluş Cephesi programını yayınlamıştır (Sayılgan, 2009: 469-473). *Yön* de *Kadro* gibi emperyalizme karşıdır ve milli kurtuluşun gerçekleştirilmesinde aydın kadronun önderliğini savunmaktadır. *Yön* dergisi 1967’den sonra tahayyül ettiği yönetim şeklinin ordu tarafından gerçekleştirileceğini açık olarak ifade etmeye başlamıştır (Belge, 2008a: 33). Sol kanadın diğer farklı grupları da, sol ideolojiye gelişme imkanı tanımayan Demokrat Parti ve Adalet Partisi’nin askeri darbelerle son bulmuş olmasından olsa gerek, askeri darbelere karşı muhalif davranmamakta, hatta kimi sosyalist aydınlarca askeri darbeler devrim olarak bile nitelendirilmektedir (Belge, 2008a: 34). Doğan Avcıoğlu, *Yön*’de bu açıklamaları yaparken bir yandan da Türkiye İşçi Partisi’ni Türkiye’nin sosyalist devrim için gerekli

⁴⁸ CHP’nin ortanın solunda olduğu açıklaması Anadolu’daki parti taraftarlarını rahatsız etmiş ve oyların 200.000 kadarı TİP’e, 800.000 kadarı ise AP ve diğer partilere akmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. (Sayılgan, 2009: 309-319)

⁴⁹ Mehmet Ali Aybar, işgal nedeniyle SSCB’yi kınarken; Sadun Aren, Behice Boran, Nihat Sargın gibi isimler bu kınamanın dozunda tutulmasından yanaydılar. Bu ayrışma partiyi gitgide zayıflatmıştır. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. (Belge, [Tarih Yok]: 1957)

⁵⁰ Mihri Belli ve Doğan Avcıoğlu belki de sadece muhalefet emek için Çekoslovakya işgalinin haklı olduğunu savunmuştur.

olan işçi sınıfına sahip olmadığı, bu nedenle de devrimi “ara kadroların” gerçekleştirmesi gerektiği yönünde eleştirmektedir (Belge, 2008a: 34). Avcıoğlu'nun ara kadrolar demekle kastettiği şey tam da askeri darbeler olarak algılanmaktadır. Buradan hareketle Avcıoğlu ve Yön Hareketinin sol ideoloji tahayyülünün merkezinde yalnızca işçi sınıfının olmadığını net bir şekilde söyleyebiliriz.

Türk soluna teori açısından bir temel kazandırmak isteyen Mihri Belli, *Yön*'deki yazılarıyla 1965'te şekillenmeye başlayan ve aşamacı devrim modelini içeren Milli Demokratik Devrim tezini gündeme getirmiştir. Sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz bu tez genel olarak, kalkınmanın Doğu toplumlarına göre planlanması, sola milliyetçi bir yaklaşım getirmesi ve söz konusu hareketin cuntacı bir şekilde Kemalizm'i de içinde barındırarak sosyalizmi getireceği yaklaşımını içermektedir (Atılgan, 2008c: 556). Bu tez aynı zamanda bir yanıyla eski Türkiye Komünist Partisi geleneğini, bir yanıyla da Kadro ve Yön hareketlerini özünde barındıran; her fırsatta da Türkiye İşçi Partisi ve Mehmet Ali Aybar'a muhalefet eden bir harekettir (Zorlu, 2006: 2-3). Türkiye İşçi Partisi “Sosyalist Türkiye” sloganını belirlemişken; Milli Demokratik Devrim daha geniş bir kitleyi içeren “Bağımsız Türkiye” sloganını öne çıkarmaktadır.

Yön Hareketi ve Türkiye İşçi Partisi arasında “Tek Cephe” olarak anılan birleşik sosyalist cephenin liderliğini kimin yapacağı tartışmaları sürerken; 1968'de tüm dünyayı kasıp kavuran öğrenci hareketleri başlamıştır.

1.2.2.2. 1968 Baharından 12 Mart 1971 Muhtırasına

1965 genel seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti herhangi bir yenilik getirememişken, lise ve üniversiteler içinde teşkilatlanmış sol örgütler “işbirlikçi/feodal” iktidara karşı bilenmeye başlamıştır (Belge, 2008a: 36). 1952'de Ankara Üniversitesi Hukuk Mensupları Fikir Kulübü, 1956'da SBF Fikir Kulübü ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü kurulmuştur (Ünüvar, 2008: 822). 27 Mayıs 1960 darbesine kadar, öğrenci kulüplerinin düzenlediği Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekleyen ve Demokrat Parti-Adalet Parti'si iktidarına karşı muhalif

mitingler, dönemin gündeminde önemli yer teşkil etmiş (Landau, 1979: 45) fakat askeri darbenin ardından öğrenciler Cumhuriyet Halk Partisi çevresinden çekilerek; Türkiye İşçi Partisi'nin etki alanına kaymışlardır (Ünüvar, 2008: 822). Darbe sonrasında, Yön Hareketi ve Türkiye İşçi Partisi'nin etkisiyle sosyalistleşmeye başlayan öğrenci fikir kulüpleri 16 Aralık 1965'te Fikir Kulüpleri Federasyonu adı altında toplanmıştır.⁵¹ Bu dönem sosyalizmin legal alanda kendine yer açtığı önemli bir dönem olarak kendini göstermektedir (Kaya, 2006: 4).

1964 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin, Kıbrıs sorunu konusunda Yunanistan'ı desteklemesi ülke içinde, özellikle sosyalist aydın kanatta, anti-Amerikan görüşlerin gelişmesine sebep olmuştur (Landau, 1979: 39). Anti- Amerikan görüşler beraberinde, Kurtuluş Savaşı'ndan bu güne zaten var olan, anti-emperyalizm söylemlerini de güçlendirmiştir. Ancak Türkiye İşçi Partisi anti-emperyalist faaliyetlerde Milli Demokratik Devrime göre daha geride durduğu için öğrenci hareketleri Milli Demokratik Devrim etrafında toplanmaya başlamıştır⁵² (Kaya, 2006: 5).

3 Mayıs 1968'de Paris Sorbonne Üniversitesi'nde başlayan mitingle, tüm Fransa'da öğrenci ve işçi ayaklanmaları baş göstermiş; oradan bütün dünyaya yayılmıştır (Sayılğan, 2009: 351). Dünya gençliğinin tüketim toplumuna başkaldıran, "hippy anarşizmi" ile özdeşleşen eylemleri Türkiye'de de etkisini göstermiştir (Sayılğan, 2009: 352). Fikir Kulüpleri Federasyonu'na bağlı gençler, üniversitelerde çıkan işgallerin bir an önce yatışmasını isterken; Milli Demokratik Devrim tezi etrafında birleşen gençler ise işgaller sayesinde yeni bir askeri darbeye ulaşmalarını kolaylaştıracağı inancıyla öğrenci hareketlerini desteklemişlerdir (Belge, 2008:a 36).

Bu yıllarda öğrenciler arasındaki sağ-sol tartışmaları o denli artmıştır ki, üniversitelerde eğitim durmuş (Landau, 1979: 54) ve süresiz kapatılma durumları gündeme gelmiştir.

⁵¹ Fikir Kulüpleri Federasyonu, Türkiye İşçi Partisi üyesi veya sempatzanı kişilerce kurulmuştur. Fikir Kulüpleri'nin kuruluş amacının gençlik sorunlarının ülke sorunlarından ayrı tutulamayacağını anlatmak ve sosyalizm için mücadele etmek olarak açıklanmıştır. Ülke gündemini yakından takip ediyorlar, tartışmalar yapıp ülke gündemine nasıl müdahale edebilecekleri hakkında değerlendirmeler yapıp eylemler düzenliyorlardır. Fikir Kulüpleri, bu özelliğiyle öğrencilerin sosyalizmi tanıdıkları ve sosyalizm mücadelesine katkıda buldukları yerler olmuştur. (Wikipedi, <http://tr.wikipedia.org> , (Erişim Tarihi: 09.02.2010))

⁵² Mihri Belli, "Nerede hareket orada bereket!" sloganıyla üniversite işgallerini desteklemiştir (Cemal, 2008: 163).

Yine 1968’de Mihri Belli yönetiminde *Türk Solu Dergisi* yayımlanmaya başlanmış ve Fikir Kulüpleri Federasyonu üyeleri tarafından büyük ilgi görmüştür (Sayılğan, 2009:353). Bu dönemde Maocu Doğu Perinçek Fikir Kulüpleri Federasyonu başkanı olmuş, ancak Milli Demokratik Devrim’i savunduğunu söyleyince yönetimden uzaklaştırılmıştır (Sayılğan, 2009: 354).

Öğrenci hareketlerinin yoğun yaşandığı bir döneme damgasını vuran bir başka gelişme ise, Temmuz 1968’de Amerikan 6. Filo’nun İstanbul’a gelmesiyle, içlerinde Deniz Gezmiş ve Mustafa Gürkan gibi öğrencilerin de bulunduğu büyük bir grubun bunu protesto etmesi, polis ve öğrenciler arasında başlayan çatışmalarda bir öğrencinin hayatını kaybetmesi olmuştur (Türküne, 2008: 82-83; Kaya, 2006: 5). 1969’da federasyonun ismi Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu / Dev-Genç olarak değiştirilmiştir⁵³ (Sayılğan, 2009: 355). 15-16 Haziran 1970’te Adalet Partisi’nin sendikalaşmayı önleme girişimlerini tepki gösteren işçi sınıfı büyük bir miting düzenleyerek, o güne kadar sol aydınların Türkiye’de bilinçli işçi sınıfının yokluğu tezini çürütmüşlerdir (Belge, 2008a: 36). Ülkede siyasi bilinç kazanmış bir işçi sınıfı olduğunu düşünen genç sosyalistler, artık devrimi başlatmak için silahlanma gerekliliği üzerinde durmaya başlamışlardır⁵⁴ (Belge, 2008a: 37). 1970 – 1971 dönemi sosyalizm adına silahlı mücadelenin ilk kez görüldüğü dönemdir (Kürkçü, 2008: 494). Ancak, ilk gerilla denemeleri 12 Mart 1971 muhtırasıyla bastırılmıştır. (Kaya, 2006: 7)

12 Mart öncesi sol grupları şöyle kategorize edebiliriz:

- ‘1- Hikmet Kıvılcımlı grubu,
- 2- Legal örgütlenmeden yana olan Mihri Belli grubu,
- 3- Mahir Çayan, Münir Ramazan, Yusuf Küpeli ve Ertuğrul Kürkçü’nün temsil ettiği DEV-GENÇ grubu⁵⁵,

⁵³ Bu isim değişikliğine, Mahir Çayan ve Mihri Belli grubuna karşı Doğu Perinçek grubunun çatışmalarının damga vurduğu FKF’nin Dördüncü Kurultayında karar verilmiştir.

⁵⁴ Silahlı örgütler içinde en çok dikkat çeken, Deniz Gezmiş’in, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu ve oradan kopan Mahir Çayan’ın Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi ve Partisi’dir. Bu örgütler stratejilerini MDD olarak belirlemiştir.

⁵⁵ 1972 yılının başında, Mahir Çayan’ın öldürülmesinden sonra arkadaşı Necati Sağır, Atatürkçülüğün amaçlarıyla örtüşmediğini, bu nedenle Atatürkçü olmadıklarını ve sosyalist olduklarını açıklamıştır (Landau, 1979: 68).

4- Deniz Gezmiş ve Devrimci Öğrenciler Birliği grubu ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu grubu' (Sayılğan, 2009: 356-357).⁵⁶

1960'lar boyunca sol örgütlerin hepsi anti-emperyalizm ve milli kurtuluş konularına vurgu yapmıştır. Bundan önceki dönemlerde de olduğu gibi ufak görüş farkları dışında, ortak amaca hizmet etmemişlerdir. Hikmet Kıvılcımlı, 1970'teki bir yazısında bu dönemin sosyalizm anlayışı için şunları söylüyordu: "Türkiye'de sınıflar savaşı bu kertede bir Amerikan emperyalizmine karşı bir mücadele biçimine girmiştir" (Kaya, 2006: 11). Kıvılcımlının bu satırlarından da anlaşılacağı gibi, öğrenciler toplumsal sorunların hepsini emperyalizme bağlama eğilimi göstererek, bu konuda kırsal kesimlerdeki köylü kitlelerini de etkilemeye çalışmışlar ve kısmen başarılı olmuşlardır⁵⁷ (Kaya, 2006: 8-9).

1.2.2.3. 12 Mart 1971 Muhtırası ve Sonrasındaki Gelişmeler

12 Mart muhtırasıyla birlikte, Nihat Erim yeni hükümeti, Cumhuriyet Halk partisinden istifa etme şartını yerine getirerek kurmuştur (Landau, 1979: 66). Nihat Erim, ordunun uyarılarını dikkate alarak Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan'ın idamlarına sebep olacak Balyoz Harekatını başlatmıştır. Muhtıra sonrasında 1973 yapılan seçimlerde Bülent Ecevit başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi'nin galibiyetiyle, sol çevreler yeniden örgütlenme yoluna gitmişlerdir (Belge, 2008a: 38).

12 Mart sonrasında, Kıvılcımlı'nın fikirlerine sahip çıkan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi⁵⁸; kapatılmış⁵⁹ olan Türkiye İşçi Partisi'den ayrılan, Mehmet Ali Aybar tarafından Sosyalist Devrim Partisi; Mihri Belli tarafından Türkiye Emek Partisi ve Kıvılcımlı'nın İkinci Vatan Partisi gibi legal partiler kurulurken; Türkiye Komünist

⁵⁶ THKO, 1973'ten sonra Halkın Kurtuluşu adını almış ve Çin-Sovyet tartışması çerçevesinde Maoçu safaya geçmiştir. (Belge, [Tarih Yok]: 1960)

⁵⁷ Anti-Amerikan ve anti-emperyalist politikalar halkın çıkarlarıyla örtüşmediğinde etkisini kaybetmektedir.

⁵⁸ TSİP, SSCB'nin önderliğini ve Kıvılcımlı'nın fikirlerini savunan bir partidir.

⁵⁹ TİP, 1975 yılında Behice Boran tarafından tekrar kurulacak ancak 12 Eylül 1980 darbesiyle tekrar kapatılacaktır.

Partisi illegal olarak varlığını devam ettirmiştir (Belge, 2008a: 38). Doğu Perinçek ise Aydınlık grubuyla birlikte Çin sosyalizminin savunuculuğunu yapan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni kurmuş ve bu oluşumdan kopanlarca, silahlı eylemleri savunan Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu, Türkiye Marksist-Leninist Gençlik Birliği ve İbrahim Kaypakkaya⁶⁰ tarafından Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist, gibi örgütler kurulmuştur (Sayılğan, 2009: 371-375). Sosyalist kadrolar arasındaki Çin-Sovyet tartışmaları sürerken, bunun dışında kalma kararı alan eski THKP-C kadroları tarafından, Devrimci Yol, Dev-Sol ve Kurtuluş hareketleri oluşturulmuştur.⁶¹ Tüm bölünmelerin sebebi 1971 Muhtırasının, Mihri Belli ve “Ordu Gençlik Elele!” sloganları atan Avcıoğlu gibi pek çok kişinin beklediği, “sol darbe” olmayışından kaynaklanmaktadır (Belge, [Tarih Yok]a: 1958).

Bu arada 1967’de Cumhuriyet Halk Partisi’nde ortanın solu tartışmaları sürerken parti içinde buna muhalif olan bir grup tarafından Güven Partisi ve 1972’de Bülent Ecevit’in Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanlığı sonrasında, yine parti içinden üyeler tarafından Cumhuriyetçi Parti kurulmuş; 1973’te ise bu iki parti birleşerek Cumhuriyetçi Güven Partisi’ni oluşturmuşlardır (Belge, 2008a: 40). Cumhuriyet Halk Partisi’nden kopuşlara rağmen daha önce belirttiğimiz gibi parti, 1973 genel seçimlerinden galip çıkmıştır. Süleyman Demirel, yeniden iktidar olmak ve sağı toparlamak için anti-komünizm politikasını benimsemiş ve bu konuda Milliyetçi Hareket Partisi’nden de destek görmüş, böylece sağ-sol tartışmalarını başlatarak 12 Eylül 1980 darbesine giden yolu, önemli ölçüde açmıştır (Belge, 2008a: 41).

1.2.2.4. 12 Eylül 1980 Darbesi ve Sonrası

Süleyman Demirel’in iktidarı sırasında Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında, ordunun emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği darbe

⁶⁰ İbrahim Kaypakkaya, silahlı mücadeleyi savunan örgütü TKP(ML) içinde Kürt milliyetçiliği ile komünist devrimi birleştiren bir anlayış benimsemiştir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. (Sayılğan, 2009: 375)

⁶¹ Çin-SSCB tartışmalarının dışında kalma isteği her toplumun sosyalist hareketinin bağımsız olması gerektiği ve taraf olmaktan kaçınma yaklaşımlarına bağlanabilir. (Belge, 2008: 39)

sonrasında, sağ-sol ayrımı yapılmaksızın tüm partiler kapatılmış başkanları ve üyeleri gözaltına alınmışlardır. Bu gözaltına alınmaların ardından dernek faaliyetleri durdurulması, sokağa çıkma yasakları ve idamlar gelmiştir. Bu arada sosyalist kadrolar arasında yurtdışına kaçanlar, Türkiye’deki sosyalistlerin hemen hemen tümü mahkûm edilmiş olduğundan, ülkeyle bağlantı kuramamışlardır (Belge, 2008a: 43).

Darbe sonrasına cezaevindeki mahkûmların kötü koşullar altında tutulduğu, işkence gördüğü haberlerinin gelmesi üzerine çeşitli açlık grevleri yapılmıştır (Sarioğlu, 2008: 1009). 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasının ardından sosyalist ülkelerin çökmesi Türk sol hareketinde inanç kaybına neden olmuştur (Belge, 2008a: 43; Sarioğlu, 2008: 1010). 25 Aralık 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılması ve iki kutuplu dünya düzenin yıkılması, ardından Çin Halk Cumhuriyeti’nin kapitalist düzene geçmesi gibi olaylar Marksist anlayışı tarihin tozlu sayfalarına terk etmiştir (Yılmaz, <http://yeni.beykent.edu.tr>, (Erişim Tarihi: 08 Nisan 2011)).

Silahlı örgüt üyelerinin çoğu, mahkûmiyetlerinin bitmesinin ardından örgütlerin devamını sağlayamazken, bir kısmı da kendi kendini tekrar eden dergicilik faaliyetlerine girişmiştir (Sarioğlu, 2008: 1011). 1977’de kurulan Devrimci Yol, darbe sonrasında da DHKP-C’nin geleneğini sürdürmeye devam edip, bu geleneğin üstüne pek bir şey eklemeyen; hapisanedeki zor şartlara karşı direnişler ve açlık grevleri düzenlemiştir (Sarioğlu, 2008: 1017). 30 Mart 1994 yılına gelindiğinde, bu zamana kadar güç topladığını ifade eden Devrimci Yol örgütü, DHKP-C adıyla partileşmiş, fakat silahlı devrimi savunduğu için, Türkiye’nin terör örgütleri listesinde yerini almıştır (Sarioğlu, 2008: 1019). Bunlara ek olarak ufak tefek görüş ayrılıkları nedeniyle birbiri içinden kopan pek çok örgüt vardır ancak bu örgütler, fazla etkin değildir. (Bkz: Tablo1)

Soğuk savaş döneminde Sovyet yanlısı politika izlediği için zor zamanlar geçiren Türkiye Komünist Partisi, Türkiye 12 Eylül darbesine doğru ilerlerken de bu tutumundan vazgeçmemiştir. 1980 darbesini “iş birlikçi burjuvaziye dayanan Amerikancı, askersel diktatora” olarak tanımlayan Türkiye Komünist Partisi, darbenin anti-komünist bir yönü olduğunu savunmuştur (Çetinkaya ve Doğan, 2008: 334).

Tablo 1: Aşırı Sol Örgütlerin Etkinliği

Etkinliği Yoğun	Yoğun Olmayan	Etkinliği Olmayan
DHKP-C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi – Cephesi)	TKEP (Türkiye Komünist Emek Partisi)	16 Haziran Örgütü
TKP-ML-Konferans (Türkiye Komünist Partisi – Konferans)	BP-KK-T (Bolşevik Partisi Kuzey Kürdistan)	TKP-Kıvılcım (Türkiye Komünist Partisi – Kıvılcım)
MLKP (Marksist Leninist Komünist Partisi)	THKP-C Direniş Hareketi	TKP- İşçinin Sesi
MKP (Maoist Komünist Partisi)	DSİH (devrimci Sosyalist İşçi Hareketi)	Bolşevik-Troçkist 4 Sol İnşa Örgütü
	TKEP-L (Türkiye Komünist Emek Partisi – Leninist)	KİH (Komünist İşçi Hareketi)
	TKİP (Türkiye Komünist İşçi Partisi)	TKP-ML-Birlik (Türkiye Komünist Partisi – Birlik)
		KP-İÖ (Komünist Partisi İnşa Örgütü)
		TİKB (Türkiye İşçi Komünist Birliği)
		TİKB-B (TİKB- Bolşevik)
		MLSPB (Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği)
		TDKP (Türkiye Devrimci Komünist Partisi)

Kaynak: Yılmaz, S., [Tarih Yok], “Ey Sol Neredesin?”, *T.C. Beykent Üniversitesi, Büsam Stratejik Araştırmalar Merkezi, Büsam Bülteni*, http://yeni.beykent.edu.tr/webprojects/uploads/eysol_neredesin.pdf (08 Nisan 2011).

Bu sancılı dönemden sonra kendisini yeniden değerlendiren parti, geçmişten beri süregelen cepheleşme politikaları kapsamında 1987 yılında Türkiye İşçi Partisi ile birleşme yoluna giderek, Türkiye Birleşik Komünist Partisi’ni kurma kararı almıştır.⁶² (Çetinkaya ve Doğan, 2008: 335). Ancak Birlik çabasının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine yine de varlık göstermeye çalışan parti bir süre sonra kendini feshetmiştir.

⁶² 1990 yılında parti resmi kuruluş başvurusunda bulunmuş ancak, anında açılan iptal davasıyla legalite yönünde attığı adımdan geri çekilmek durumunda kalmıştır. (Çetinkaya, ve Doğan, 2008: 335).

1984'te Turgut Özal iktidarı sırasında Kürt ve kadın hareketleri dikkat çekmeye başlamış, sol hareket ise bunlarla bağlantı kurarak yeniden sahneye çıkma hazırlığı içine girmiştir (Öngider, 2008: 1000). 12-13 ve 19 Ağustos 1989'da Kuruçeşme Süreci olarak adlandırılan ve dönemin sosyalistlerinin katıldığı toplantılar düzenlenerek Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu oluşturulmuştur (Öngider, 2008: 1000). Bu toplantıların amacı farklı akımlardan gelen sol örgütleri bir araya toplayarak, solu güçlendirmektir. Nisan 1990'da baş gösteren devrimci-reformcu tartışmaları birliğin başarısızlığına neden olmakla birlikte; 1994'te Birleşik Sosyalist Parti, Kitlesele Sol Parti ve Geleceği Birlikte Kuralım gibi oluşumlar kurulmuş; bu oluşumlar daha sonra 1996'da Özgürlük ve Dayanışma Partisi'ni oluşturmuşlardır (Öngider, 2008: 1000). Ancak süreci yönlendirecek kadroların yetersizliği nedeniyle Özgürlük ve Dayanışma Partisi hayal edilen başarıyı yakalayamamış, 12 Eylül 1980 sonrası sol hareketinin en önemli atılımını da askıda bırakmıştır (Öngider, 2008: 1003).

1990'lar sonrasındaki sol hareket için Seyfi Öngider şunları yazmıştır;

90'lı yıllar ya solun ya da İslam'ın hegemonyası altına girecekti. Sol kendisinden beklenen atılımı yapamayınca, İslam önce Refah Partisi ile (...) en büyük siyasal güç haline geldi, sonra içinden çıkan bir hareketin kendisini yeniden tanımlamasıyla, "muhafazakar demokrat" Adalet ve Kalkınma Partisi ile Türkiye'yi yeni bir noktaya getirmiştir. (Öngider, 2008: 1000).

Bu görüşe göre sol, yeniden örgütlenme döneminde belki daha sabırlı olup başarısızlığı hemen kabul etmeseydi dönemin koşullarından faydalanarak iktidarı elde edebilecekti.

Solun bir diğer sorunu da "büyünce sosyalist olmaktan vazgeçen gençler"le sınırlı bir kitleye sahip olmasıdır (Yılmaz, <http://yeni.beykent.edu.tr/> , (Erişim Tarihi: 08 Nisan 2011)). Sol ideoloji, üniversite gençleri dışında sadece aydın kadrolarıyla sınırlı kalmış, halk tabanına ulaşamamıştır.

18 Kasım 2002 genel seçimlerinde iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi, kimi görüşlere göre cumhuriyet rejiminin yıkılması anlamına gelmekte ve laiklik tartışmaları yaratarak sol kadroları milliyetçi kadrolarla birlik olmaya itmektedir (Yılmaz, <http://yeni.beykent.edu.tr/> , (Erişim Tarihi: 08 Nisan 2011)). Böylece komünizm ve milliyetçilik arasındaki çizgi gittikçe silikleşirken, günümüzde var olan sol oluşumlar beklide bu şekilde devamlılığını sağlamaktadır (Belge, 2008a: 43).

Türkiye’de sol hareketlerin neden engellendiği sorusuna cevap verebilmek için kanımızca Türk dış politikasının da incelenmesi uygun olacaktır. II. Dünya Savaşı sonlarına doğru Rusya’nın boğazlar üzerindeki etkisini arttırmak isteği, 19 Mart 1945’te Türkiye’ye bir nota vererek, 1925 tarihli “Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması”nı yenilemeyeceğini bildirmesiyle kesinlik kazanmıştır (Turan ve Barlas, 2004: 153). Mili Kurtuluş döneminden beri Rusya’dan destek gören Türkiye, bu gelişme karşısında yüzünü Batıya çevirmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya’nın yayılmacı politikasının önüne geçebilmek için, Rusya tehdidi altında bulunan ülkelere “Truman Doktrini” adı altında yardım yapılacağı açıklamasını yapmış ve 1947 yılında Türkiye ile yardım anlaşmasını imzalamıştır (Turan ve Barlas, 2004: 154). Türkiye bundan sonra Amerika Birleşik Devletleri’nin dış politikasıyla uyumlu davranmaya özen göstermiştir. Yapılan yardımların yanı sıra Sovyetleri engellemek ve Akdeniz’de daha güçlü bir savunma sistemi oluşturabilmek için Eylül 1951’de Türkiye’nin NATO üyeliği kabul edilmiştir (Turan ve Barlas, 2004: 156). Amerika Birleşik Devletleri’nin, 1947’den 1991 yılına kadar Doğu bloğu ve NATO ülkeleri arasında gelişen Soğuk Savaş dönemi boyunca izlediği anti-komünist politikanın Türkiye içindeki yansıması, solun gelişiminin önüne geçilmesi ve yeraltı faaliyetlerine zorlanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sol’un Türkiye içinde neden gelişemediği ve/veya gelişiminin engellendiği sorusuna verilebilecek başka bir cevap da aşırı sol örgütlerin terör olaylarına yönelmeleridir. 1996 yılında, DHKP-C’nin düzenlemiş olduğu Özdemir Sabancı suikastı buna bir örnek olarak gösterilmektedir (Kedikli, 2006: 67). Bunun dışında sol örgüt üyesi olan gençler tarafından, banka soygunları, polis ile çatışmaya girilmesi, kamu binalarına bomba yerleştirilmesi gibi pek çok terör faaliyeti düzenlenmiştir (Landau, 1979: 57).

Türkiye’de komünizm aydın tabaka tarafından ilk kez gündeme getirildiğinde, aslında tam kavranamadığından milli kurtuluş reçetesi olarak görülmektedir. Ancak 60’lı yıllarda kendine gelişim imkanı bulabilen ve tabanını genişleten solun önü muhtıra ve darbelerle kesilmeye devam etmiştir. Zira 12 Eylül sonrasında gelişen olaylar silsilesi sol hareketleri sadece Türkiye’de değil, tüm dünyada ciddi anlamda yenilgiye uğratmıştır. Ayakta kalabilmek için resmi ideolojiyi desteklemek gerektiğini anlayan sol

kadrolarca, ikinci bölümde ayrıntılı olarak işleyeceğimiz, ulusalcı sol ideolojiler geniş bir kabul görmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ULUSALCI SOL HAREKETLER: 1932 – 1971

Ulusalci sol ideolojiyi ya da bu ideoloji doğrultusunda oluşumlarına yön veren örgütleri açıklamaya çalışmadan önce, bu ideolojinin içerdiği kavramları ve onu besleyen temel tezleri, ana hatlarıyla, ortaya koymanın daha uygun olacağı kanısındayız. Bu bağlamda bahsi geçen kavramları “ulusalcılık”, “Kemalizm” ve “anti-emperyalizm” olarak sıralayabiliriz.

Latince doğmak anlamına gelen *nasci*’den türeyen ulus (nation), kültürel, siyasal ve psikolojik faktörleri içeren bir kavramdır (Heywood, 2006:152). Ulus kavramı, belli sınırlar içinde yaşayan ortak kültür mirasına sahip, ortak inancı paylaşan geniş siyasal insan topluluğu olarak tanımlanabilir. Türkçe ulus kavramının, Arapça karşılığı olan millet kavramı, özellikle Osmanlı düzeni içinde, şu an bahsettiğimizden farklı olarak, dini inanç farklılıklarını simgelemektedir.

Ulusalci dendiğinde ise karşımıza bir dünya görüşü çıkmaktadır. Kelime anlamı olarak ulusalcılık ve milliyetçilik eşanlamlı olmakla birlikte, günümüzde iki kavramın bir dünya görüşü olarak incelendiğinde farklılıklar barındırdığı tartışmaları gündemde yerini almaktadır. Milliyetçilik, devlet ve halk arasında şeffaf bir köprü ile bağ oluşturan bir ideolojidir. Genel olarak ülke çıkarlarını her şeyin üstünde tutma tavrı olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle, yurtseverlik⁶³, şovenizm⁶⁴, etnik aidiyet⁶⁵, ırkçılık⁶⁶ gibi pek çok kavrama ulaşılabilir. “Belirli bir coğrafyada ortak kültürel

⁶³ Yurtseverlik, vatanseverlik ve insanların ülkelerine olan sevgilerini yansıtan bir terim olarak tanımlanabilir. Vatanseverlik psikolojik milliyetçilik kavramıyla da açıklanmaktadır.

⁶⁴ Şovenizm, kendi ulusunu diğer uluslardan üstün tutma ve diğer uluslara düşmanlıkla bakma durumudur.

⁶⁵ Etnik aidiyet, insanların antropolojik ve coğrafi anlamda kendilerini yaşadıkları yere ait hissetmesi durumudur. Ulus terimini etnik aidiyetten ayıran şey onun üyelerinin kendilerini siyasi bir topluluk olarak algılamalarıdır (Heywood, 2006:153).

⁶⁶ Irkçılık, genetik temelden hareketle tüm toplumsal özellikleri hiçe sayarak bağlı olduğu ulusun üstünlüğü noktasından hareket eden yaklaşımdır. Bu görüş doğrultusunda hareket edenlerce, diğer ırklar aşağı görüldüğünden, soykırım bir araç olarak kullanabilmektedir.

veya etnik kökene sahip toplulukların siyasi ve tarihi meşruiyetiyle yüceltilmesini hedefleyen siyasal, sosyal, kültürel, dini düşünce ve yaklaşımlarla ideolojik anlamda milli devletin güçlenmesini en önemli hedef sayan bir anlayış olarak milliyetçiliğin, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra görüldüğü fikri yaygınlık kazanmıştır” (Özcan, 2005:84). Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi ulusalcılık ve milliyetçilik kavramları ideoloji anlamında incelendiğinde karşımıza genel hatlarıyla şu farklılıklar çıkmaktadır. Milliyetçilik durumu etnik köken noktasında algılar. Türk milliyetçiliği açısından düşündüğümüzde etnik olarak Türkiye ve dışında yaşam Türkleri kapsar ve daha geniş bir alana ulaşır. Yani kültürel anlamda ortak paylaşımı olan insanları içeren bir yaklaşımdır. Ulusalcılık ise bunu ülke hudutlarıyla sınırlı tutar. Ancak ülke içinde yaşayan diğer etnik grupları da kendi içine katar. Milliyetçilik, Türkçülüğü içerirken, ulusalcılık Türkiyeciliği içerir denilebilir. Bu anlamda ulusalcılığın savunduğu bir anlamda üst kimliktir diyebiliriz. Siyasi bir bağlılık durumunu içeren ulusalcılık, bir bakıma Mustafa Kemal Atatürk'ün “subjektif milliyetçilik” anlayışına denk düşer. Bu bağlamda milliyetçilik kavramının pek çok farklı türevi olduğu belirtilmelidir. Bu nedenle biz iki kavram arasındaki farkları ne kadar açıklamaya çalışırsak, o kadar silikleştirmiş oluruz. Tez boyunca bahsi geçecek olan ulusalcılık kavramı, milliyetçilik kavramından ayrı olmayıp, milliyetçiliğin farklı türevleri içinden “sosyalist milliyetçilik”⁶⁷ ve “Atatürk milliyetçiliği”⁶⁸ kavramlarını içerecektir.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere günümüzde tartışılmaya devam eden milliyetçilik ve ulusalcılık arasındaki farkların neler olduğunun cevabını burada noktalamadan önce Ümit Özdağ'ın bu konudaki görüşlerinden bahsetmek yararlı olacaktır. İki yaklaşım arasındaki farkları, Türkiye şartları içinde değerlendiren Özdağ şunları kaydetmiştir:

1) *Ulusalcılık akımını savunan çevrelerin tarihsel/ideolojik kökeninin merkez soldan Marksizm'e kadar uzanan geniş bir yelpazeye konumlanmış olduğu görülür. Oysa Türk milliyetçiliğinin kökeninde sol yoktur. Türk milliyetçiliği fikri kökenini Bilge Kağana ve modern ideolojik kökenini Gaspıralı'ya dayandıran bir düşünce sistemidir. Toplumsal kökende ise Türk milliyetçiliğinin kaynakları sağ diye tanımlanabilecek zeminden kaynaklanmaktadır.*

2) *Ulusalcılık yaklaşımı (...) Türk tarihinin İslam öncesi dönemini önemsemez,(...) Türk tarihini sanki İstiklal Harbi ve Cumhuriyet ile başlatır. İstiklal Savaşı*

⁶⁷ Sosyalizm ve milliyetçiliğin anti-emperyalizm anlayışıyla ortak paydada bulunduğu yaklaşımdır. İşçi sınıfından yoksun olan üçüncü dünya ülkelerinde görülmektedir. (Türköne, 2008:657)

⁶⁸ Atatürk, subjektif milliyetçilik anlayışını savunmaktadır. Başka milletlere saygılıdır ve milli sınırlar içinde yaşayan herkesin kaderde, kıvançta, tasada ortak bölünmez bir bütün halinde, milli dayanışma ve adalet içinde yaşamasını öngörmektedir. (Tunç ve Bilir, <http://www.hukuk.gazi.edu.tr/> (11 Nisan2011))

ulusalcular için sanki tarihsel bir travmadır. Türk milliyetçileri (...)İslam öncesi tarihimize de İslam sonrası tarihimize de sahip çıkarlar.(....)

- 3) *Ulusalcular, İstiklal Harbimizin önderi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü tarihsel bağlamından kopararak sanki bir başlangıç ve sonuç imiş gibi ele alırlar. Türk milliyetçileri ise Mustafa Kemal Atatürk'ü, (...) tarihsel süreklilik içerisinde Türk tarihinin başı veya sonu değil, çok önemli bir parçası olarak değerlendirirler.*
- 4) *Ulusalcuların din anlayışı pozitivist/laikçi bir zemine oturur. (...) Oysa Türk milliyetçileri İslam dinini Türk milletinun ayrılmaz bir parçası, karakterini oluşturan en önemli etkenlerden birisi olarak görürler(....)*
- 5) *Ulusalcular çağdaşlaşmayı batı tarzı yaşam olarak görürler. Türk milliyetçileri ise çağdaşlaşmayı Türk-İslam uygarlığı içinde gelişme, zenginleşme, üretimin artması, çağı şekillendiren bir özgünlüğü üretebilme olarak görürler.*
- 6) *Ulusalcılarda tepeden inmeci, halka rağmen bir yaklaşım hakimdir. Türk milliyetçileri ise tabandan, halkın içinden gelen ve halkla birlikte bir yaklaşımı temsil etmektedir.*
- 7) *Ulusalcular açısından nihai hedef Türkiye Cumhuriyetinin gelişmiş, demokratik ve zengin bir milli-üniter devlet olarak Batı dünyasının bir parçası olarak yaşamasıdır.(....) Türk milliyetçileri için ise nihai hedef Türk birliğidir.(....) (Özdağ, Yeniçağ Gazetesi, (23 Şubat 2011).*

Ulusalcılığı sol ideolojilere özgü gören bu yaklaşım yukarıda anlatmaya çalıştıklarımıza din, tarih, çağdaşlaşma ve Kemalizm bağlamında yeni görüşler eklemektedir. Ancak Özdağ'ın görüşleri ulusalcılığın sola özgü görülmemesi ve sağ ulusalcılığın da olabileceği noktasında eleştiri almıştır (Öztürk, , <http://www.gunebakis.com.tr/> (11 Nisan 2011)).

Ulusalcı sol ideoloji, sosyalizm ile milliyetçiliği aynı ekseninde buluşturan bir konsepttir. Birbirinden çok farklı görünen bu iki kavramın temelinde yatan ve onları buluşturan ortak payda anti-emperyalizmdir. Sömürgecilik, bir devletin egemenliğini başka devletler üzerinde kurması ve genişletmesi anlamına gelirken, emperyalizm Avrupa devletlerinin 19. yüzyılda diğer kıtalarda genişlemeleri anlamına gelmektedir (Sander, 2003:225). Endüstri devrimiyle birlikte gelişen ve kapitalizm olarak tanımlanan ekonomik sistem, işçi sınıfını oluşturmakla kalmamış emperyalizme de yol açmıştır. Kapitalist sisteme cevap verebilmek için iktidarını kendi sınırları ötesine genişleten Avrupalı büyük devletler; söz konusu ülkelerde ister istemez emperyalizme karşıtlık anlamına gelen anti-emperyalist ve sosyalist yaklaşımların gelişmesine sebep olmuşlardır. Emperyalist hareketlerle sıkışan imparatorluklar, anti-emperyalizm üzerinden kendi milliyetçiliklerine daha da sarılmışlardır. Soğuk savaşın bitimiyle zafer kazanan kapitalizmin ağırlığı daha da hissedilir olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesiyle, kapitalist düzen ile sosyalist düzen arasında daha yumuşak bir köprü olan sosyal demokrasiler bir çıkmaz içine düşmüş ve bu koşullar altında ulusalcı sol, sosyal demokrasilerin yerini almıştır (Çeçen, 2005:233-250). Sosyalistler, bu ideolojinin

temeli olan, emek sömürüsüne karşı çıkma yönünde anti-emperyalist iken; Türkiye gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, anti-emperyalist olmaları nedeniyle sosyalizmi seçmektedirler (Aydın, 1998: 60). Burada öncelikli olan emperyalist ülkelere karşı milli kurtuluşun gerçekleştirilmesidir. Sosyalizm, bundan sonra gerçekleştirilecek bir toplumsal düzen olarak görülmektedir.

Ulusalçı sol ideolojinin hem desteklediği hem de beslediği Atatürkçülük ya da Kemalizm, bir devrim ideolojisi olarak tanımlanabilmektedir (Kışlalı, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/> (11 Nisan 2011)). Kemalizm her ne kadar başlangıçta bir consensus ile oluşturulmasa da Türkiye'nin anti-emperyalizm karşısında verdiği tepkinin ideolojik yansıması olarak görülebilir. Kemalizm'in amacı bağımsız bir Türkiye kurmak ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmaktır. Bu amaçları ivedi bir şekilde gerçekleştirmek ve gelişmiş ülkelerle aradaki farkı kapatmak adına bir takım toplumsal inkılaplar yapılmalıdır. Kemalist devrimciliğin temellerinden biri eskimiş kurumları çağa uygun hale getirmek; diğeri ise değişim ve gelişim yönünde süreklilik arz eden bir çizgi oluşturmaktır (Kışlalı, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/> (11 Nisan 2011)). Atatürk'ün liderliğinde onun düşünce ve uygulamaları ile gerçekleştirilen ve süreklilik arz eden değişim ve çağdaşlaşma atılımına Kemalizm denmektedir (Said, <http://turkoloji.cu.edu.tr> (11 Nisan 2011)). İdeolojinin ana içeriğini oluşturan cumhuriyetçilik, devletçilik, halkçılık, devrimcilik, laiklik ve milliyetçilik ilkeleri "altı ok" adı altında formüle edilmiştir.⁶⁹ Kemalistlerin aslında 1938'den sonra üretilen ilkeleri savundukları söylenmektedir (Oktay, 1998: 47). Kemalizm, 1960'lı yıllardan sonra yarı resmi, 1980'den sonraki anayasa ile de mutlak resmi ideoloji olarak benimsenmiştir⁷⁰ (Parla, 2009: 10). Tek parti döneminde bu ilkelerin anayasaya girmesi, bunun anayasal zeminde meşrulaştırılması olarak algılanabilmektedir. Altı ok her ne kadar cumhuriyet döneminde resmi ideoloji haline gelse de, bunların temeli Jön Türk dönemi aydınları ve özellikle de Ziya Gökalp'e kadar dayanmaktadır (Zürcher, 2011:54). Laiklik, milliyetçilik, inkılapçılık ve halkçılık Kemalist ideolojinin hedefleri

⁶⁹ Milliyetçilik, laiklik ve cumhuriyetçilik kuramsal açıdan problematik değildir ve siyasal tartışmalara sebep olmadan kabul edilmiştir. Devletçilik ve halkçılık kuramsal olarak problematik olduğundan siyasal alanda tartışmalara yol açmıştır. Yine siyasal açıdan problematik olan inkılapçılık ilkesi buna rağmen pek bir tartışmaya yol açmamıştır. (Parla:2009:161)

⁷⁰ Kemalizm'in ilkeleri olan altı ok, CHP'nin 10 Mayıs 1931 tarihindeki kongresinde kabul edilmiş, 1935 yılında ufak bazı değişiklikler eklenmiş ve 1937 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 2. maddesinde yer almıştır. (Köker, 2000: 133)

olarak görünmekteyken; cumhuriyetçilik ve devletçilik ilkeleri ideolojinin araçsal yönü olarak algılanabilmektedir (Zürcher, 2001:44).

Kemalizm'in temel ilkesi olarak görülen halkçılık, siyasal anlamda halkın politize olması, kültürel anlamda Türk halkına özgü niteliklerin korunması, toplumsal anlamda ise sınıfsız bir toplum tahayyülünü ihtiva etmektedir (Köker, 2000: 136). Cumhuriyetçilik ilkesi millet egemenliğini ihtiva ederken, laiklik ilkesi, din işlerini, dünya ve siyaset işlerinden ayrı tutulması gerekliliği ve ancak bu şekilde muasır medeniyetler seviyesine erişilebileceği anlamına gelmektedir (Köker, 2000: 135). İnkılapçılık ilkesi ise Kemalizm'in neden bir devrim ideolojisi olarak tanımlandığının en açık kanıtıdır. İnkılapçılık, toplumsal devrimlerle Türk Ulusunu Batıya doğru götüren ve sonsuza dek sürdürülecek bir ilke olarak tanımlanmaktadır (Tekinalp, 1998: 318).

İşte ulusalcı sol ideoloji açıklamaya çalıştığımız bu üç kavramın sosyalizmle buluştuğu noktada karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de ulusalcı sol, bu akımı Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı yönünde fikir birliği içindedir. Çeçen'e göre 'Kemalizm, milli kurtuluş savaşından doğan bir ulusalcı sol akımdır' (Çeçen, 2005:252). Ulusalcı sol ilk olarak *Kadro* dergisi çerçevesinde Türk tarihinin sahnesine çıkmıştır. *Kadro*'yu Yön-Devrim ve MDD hareketleri izlemektedir. Bu hareketler Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen devrimine teorik bir çerçeve oluşturmaları bakımından dikkat çekicidir. Tezin bu bölümünde ulusalcı sol ideolojiyi tarihsel çerçevede inceleyip, söz konusu oluşumların temel prensiplerini ve öncülerini açıklamaya çalışacağız.

2.1. KADRO HAREKETİ

Kadro Hareketi, Milli Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin tek partili döneminde, 1932 yılında yayın hayatına başlayan *Kadro* dergisi etrafında; Şevket Süreyya Aydemir (1897-1976), Vedat Nedim Tör (1897-1985), İsmail Hüsrev Tökin (1902-1992), Burhan Asaf Belge (1899-1967), Yakup Kadri

Karaosmanoğlu (1899-1974) ve Şevki Yazman tarafından başlatılmıştır. (Yanardağ, 2008: 83). Bu isimler Türk tarihinde “Kadrocular” adı ile anılmaktadır. 1929’daki büyük buhranın Türkiye’de hissedilmesinin ardından ekonomide devletçilik politikaları benimsenmeye başlandığı dönemde yayımlanmaya başlayan dergi Marksizm, ulusalcılık ve korporatizmin⁷¹ bir bileşimi olarak tanımlanmaktadır (Lewis, 2008: 635). Ekonomik kalkınmanın devletçilik ilkesinin benimsenmesiyle gerçekleştirileceğine inanmak kadroculuğun temel hedefi olarak görülmektedir (Oktay, 1998: 44). Kadro Hareketi’nin üzerinde durduğu konular genel hatlarıyla iki noktada toplanabilmektedir. Birincisi, Türk inkılabının sosyal ve ekonomik yapısı ve yönünün belirlenmesi; ikincisi, Türk milli kurtuluş hareketinin, benzer ülkelere örnek olması bakımından uluslararası değeridir (Aydemir: 2009: 447).

Kadro dergisinin yayın müdürü olan Vedat Nedim Tör, Marksizm’le öğrencilik yıllarını geçirdiği Berlin’de tanışmış, Berlin Türk Ocakları bünyesinde Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası’nı kuruluşunda ve *Kurtuluş Dergisi*’ni çıkarılmasında görev almıştır (Yanardağ, 2008: 86). Tör de Aydemir gibi Türkiye Komünist Partisi geçmişine sahiptir. Şefik Hüsnü Değmer ile yaşadığı anlaşmazlıklardan sonra 1927’de tevkif edilmiştir. İsmail Hüsrev Tökin, Moskova’da üniversite eğitimi gördüğü sırada Aydemir ile tanışmış, daha sonra Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası’na katılmıştır (Yanardağ, 2008: 88). Edebi alanda başarılarıyla tanınan ve Marksist bir geçmişe sahip olmayan, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Milli Kurtuluş Savaşından etkilendiği sırada, diğer kadrocularla tanışarak bu harekete katılmıştır (Demirci, 2005: 41; Yanardağ, 2008: 90). Hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız ancak orduda albaylığa kadar yükselmiş olduğunu bildiğimiz Şevki Yazman’ın ise büyük ihtimalle, Yakup Kadri haricindeki diğer üyeler gibi Türkiye Komünist Partisi geçmişine sahip olduğu tahmin edilmektedir (Yanardağ, 2008: 91; Türkeş,2001:464). Aydınlik gurubundan gelen Burhan Asaf Belge de eski bir Türkiye Komünist Partisi üyesidir (Yanardağ, 2008:90). Berlin’de üniversite eğitimi aldığı

⁷¹ Korporatizm, toplumu birbirlerini uyum içinde tamamlayan çeşitli meslek zümrelerinden oluşan bir organizma olarak görmektedir. Bireyciliği, sınıfları ve emek-sermaye çatışmalarını yok saymaktadır. Gökalp’e göre meslek zümreleri birbirlerinin “lazım ve mülzemi”dirler. Bu yaklaşım tek parti dönemi süresince resmi bir yaklaşım olarak liderlerin ve parti programının önemli bir bölümünü oluşturmuştur. (Parla, 2009:8-138)

sırada doktorasını yapan Tör ile tanışmıştır⁷² (Türkeş, 2001:465). Aydemir de dahil olmak üzere Kadrocular'ın tümü “bürokratik orta sınıf”tan gelmektedir (Türkeş, 2001:464).

Kadro dergisini çıkarma fikri sık sık Türk Ocağına gittikleri dönemde zihinlerinde şekillenmiştir. İsmail Hüsrev Tökin, derginin temel fikrinin Aydemir'e ait olduğunu ve dergiyi çıkarmak için gerekli parayı da Yakup Kadri'nin sağladığını söylemiştir⁷³ (Demirci, 2005: 42).

Kadrocuların Türkiye Komünist Partisi'nden ayrıldıkları dönem 1928 yılına tekabül etmektedir. Partiden kopuş nedenlerini Tör, “Yıllar Böyle Geçti” isimli çalışmasında şöyle anlatmıştır:

Her komünist partisi gibi bizde Moskova'daki kominterne bağlıydık. Ve zaman zaman bu merkezden bizce uygulanması mümkün olmayan direktifler alıyorduk. Ben, Ş. Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Asaf Belge bunlara karşı direniyorduk. Fakat parti disiplin kurallarına göre, Moskova'nın kararlarına kayıtsız şartsız uymak gerekliliğini bize hatırlatan Şefik Hüsnü karşısında partiden çekilmekten başka yol bulamadık. Ve bu kararımızı bir toplantıda açıkça belirttik. (Yanardağ, 2008: 109.)

Kimi görüşlere göre bu kopuş, Kadrocuların, komünist çizgiden çıkmaları olarak adlandırılırken; kimi görüşlere göre ise Türkiye Komünist Partisi'nin ulusal bilince mesafeli durmasının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Şeyh Said İsyanı sonrasında çıkarılan Takrir-i Sukün Kanunu sonrasında Aydemir, bir buçuk yıl Afyon Cezaevi'nde yatmış ve bu süre içerisinde düşünceleri, kendi deyimiyle “otomatlıktan” kurtulmuş ve devletçi politikalara doğru yol almıştır (Demirci, 2006: 38).

Partiden kopuş sonrasında, 5 Ocak 1931 tarihinde Şevket Süreyya Aydemir, Ankara Türk Ocağı'nda, Kadro hareketinin temellerini oluşturan bir konferans vermiştir (Yanardağ, 2008: 112; Demirci, 2005: 40). Daha sonra bu konferansta ele aldığı görüşleri *İnkılap ve Kadro* adı ile kitap olarak yayınlamıştır. 1932 yılında Atatürk'ten izin alınarak⁷⁴ *Kadro* dergisi yayınlanmaya başlanmıştır (Yanardağ, 2008: 113).

⁷² Ahmet Hamdi Başar, Falih Rıfki Atay, Behçet Kemal Çağlar, Eflatun Cem Güney, Muhlis Etem Mate, İbrahim Nemci Dilmen, Abdurrahman Şefik, Münir İriboz, Mümtaz Ziya, Şakir Hazım, Neşet Halil Atay, Hakkı Mahir, Mehmet İlhan, Tahir Hayrettin ve Masur Tekin gibi isimler de Kadro Dergisinde yazarlık yapmışlardır. (Demirci, 2006: 40)

⁷³ Tör tarafından ayda üç bin adet basıldığı söylenen derginin, otuz altı sayısında yaklaşık üç yüz altmış makale yer almıştır ve bunların 150 kadarı iktisadi konulara ağırlık vermektedir. (Demirci, 2005: 42-44)

⁷⁴ Yakup Kadri, dergiyi çıkartmak için önce CHP genel sekreteri Recep Peker'de izin almak istemiş ancak Peker, Halk Partisi'nin ilkelerini halka anlatmak vazifesinin kendilerine ait olduğunu söylemiş ve derginin çıkarılmasını reddetmiştir. (Demirci, 2005: 41)

Kadrocular geri kalmışlık zincirinin nasıl kırılacağı ve hayal edilen gelişmelerin, ulusal özelliklerle uyumunun nasıl sağlanacağı cevaplarını aramışlardır (Demirci, 2005: 40).

Kemalist ideolojinin, inkılap heyecanının sürekli olmasını sağlamak için kuramsal bir çerçeveye ihtiyacı olduğunu savunan, (Ünver, 2001:471) Şevket Süreyya Aydemir'in düşüncelerini etkileyen dört ayrı tarihsel evre olduğu söylenebilir. Bu evrelerden birincisi, İttihatçılık⁷⁵ ve Turancılık⁷⁶; ikincisi, Türkiye Komünist Partisi üyeliği sırasında olgunlaşan komünistlik⁷⁷ evresi; üçüncüsü, ilk iki evrenin sentezi olan Kadroculuk ve dördüncüsü Batılı sosyal demokrat dönemidir (Çulhaoğlu, 1998: 93). Tüm bu süreçlerin oluşturduğu birikimler Aydemir'in ortaya sürdüğü fikirleri etkilemiştir.

Aydemir'in görüşleri, (...)Batıyla tuhaf ve kompleksli biçimde ilişkilendirilmiş, bu nedenle zaman zaman duygusal "Doğucu" tepkiler de sergileyebilen, sınıf mücadelesinin sözünden bile ürken, belirli bir devlet geleneği olan, hiçbir zaman tam sömürge durumuna düşmemiş bir ülkenin insanı olarak Türkiye aydınına özgü bir sosyal Darwinist⁷⁸(...) (Çulhaoğlu, 1998:94) içeriğe sahiptir.

Sınıf mücadelesine karşı gösterdiği olumsuzlama şu satırlarından anlaşılabilir:

Bugünkü sermayedarlık şeklinin, bugünkü temeller ve kurallarla bütün dünyaya yayılmasına ve bu suretle de sermayedar-proleter çelişmesinin dünya ölçüsünde bir hal almasına ise zaten bugünkü kapitalizmin yapısı engeldir. Çünkü daha yukarıdan beri işaret ettiğimiz gibi bugünkü kapitalizm, metropol-koloni nizamına dayanır. Bugünkü kapitalizm, sanayi ve başlıca sermaye hareketlerini dünyanın bazı bölgelerinde mesela Avrupa ve Kuzey Amerika'da yoğunlaştırmak ve cihanın dörtte üçünü koloniler ve açık pazarlar yahut Pazar tekelleri halinde yaşamakta ömrünü sürdürmektedir. Yani bugün dünyanın dörtte üçü kapitalizm öncesi bir hayat yaşar. O da kendi mahalli sanatlarında çökertilmek pahasına. Bu böyle olunca da bugün bütün dünya ölçüsünde sermayedar-proleter tezdadı değil, sermayedar memleketler ile sermayeden ve sanayiden yoksun memleketler tezdadı hakim bir manzara gösterir. (Aydemir, 1968: 52-53).

Buradan anlaşılacağı üzere Aydemir, bir kapitalizm çözümlemesi yaparak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde artık sınıf çatışmalarının mümkün olmadığı üzerinde durur.

⁷⁵ Aydemir, İttihat ve Terakki hareketini kuramsallıktan yoksun ve verimsiz olarak nitelendirmektedir. (Çulhaoğlu, 1998:100)

⁷⁶ Turancılık ülküsü çerçevesinde 1915 yılında Kafkas Cephesinde gönüllü olarak I. Dünya Savaşı'na katılan Aydemir, savaşın sonucunda hayal kırıklığına uğrar ve bu ülküde "bulduğuna inandığı suyu yine kaybetmiş olduğunu" söyler.(Ünver, 2001:466)

⁷⁷ Ancak kendisine göre, sınıf çatışmalarına her daim olumsuz baktığı için, gerçek anlamda bir komünist olmamıştır. (Çulhaoğlu, 1998:93)

⁷⁸ Sosyal Darwinizm, Charles Darwin'in "Evrim Teorisi"nin sosyal alana yansımadır. Doğal seçim ya da doğal ayıklama olarak adlandırılan yaklaşıma göre doğa koşullarına daha iyi uyum sağlayan ya da daha güçlü olan bireyler hayatta kalacaktır. Buna göre topluluklar içinde daha güçlü olan birey türünü devam ettirecektir gibi bir sonuca ulaşılabilir. Şevket Süreyya Aydemir'in seçkinciliğe verdiği önem buradan gelmektedir. Aydemir'in aydın kaynaklı toplum mühendisliğine yönelik yaklaşımları sosyal Darwinizm içeriklidir.

Bunun yerine sanayileşmiş ülkelerin, sanayileşmekte olan ülkelere uyguladığı emperyalist politikalarla ilgilenmektedir (Ünver, 2001: 467). Onlara göre özne sınıf değil, millettir (Karsan, 2005: 236). Aydın sınıfına ise ayrı bir rol biçen Aydemir şunları söylemektedir:

(...) *Yeni Türk toplumunda aydın zümre, sermayeyi elinde toplayan ve teknik gücü elinde tutan bir sınıfın emrinde ve o sınıfın hesabına, hayrına çalışan bir emirberler (emir eli) kadrosu olmayacaktır. Tersine olarak milletin birikmiş gücü demek olan Milli sermayenin büyük ağırlığını, yüksek tekniği elinde bulunduran ve bunu toplum yararına işleten, yani toplumun bütünü ve ileri menfaatleri hesabına çalışan Teşkilatçılar ve İdareciler Kadrosu olacaktır. (...) Bu kadro toplumun kurucu ve yaratıcı kadrosu olarak yerini bulacaktır. Türk aydınının maddi ve manevi her türlü bozuluştan korunması, onun ancak, bu rolünün ve yerinin gittikçe genişlemesi ile kabil olacaktır. (...)* (Aydemir, 1968: 135-136).

Görüldüğü üzere Aydemir, Türk aydınlarına toplum mühendisliği yapan ve bunları sürdüren bir kesim olma rolünü biçmiştir. Ancak toplumu inşa ederken ve yönetirken bunları toplum yararına yapacağı için tepeden inmece bir model olduğu düşünülmemektedir (Çulhaoğlu, 1998:100). Aydemir, cumhuriyet dönemi aydınlarının, eleştirdiği Osmanlı aydınlarından daha “güçlü” olduklarını söylemektedir (Aydemir, 2009:460).

Kadrocuların, sınıfsız ve dayanışmacı toplum tahayyülü Kemalizm’in halkçılık ilkesi içinde yer almaktadır. Ve bunun anahtarının devletçilik ilkesinde olduğunu savunmaktadırlar (Köker, 2000: 195). Sınıf kavramı yerine milliyetçiliği koymaya çabalayan Kadrocular, bunu yapmak için emperyalist güçleri düşman ilan etmişlerdir (Küçük, [Tarih Yok]: 140). İşte *Kadro* ve onu takip eden diğer hareketlerin ulusalcılığının temelinde bu yatmaktadır. Onların önerdikleri sol, ülke sınırlarını kapsayan ve ülkeye özgü bir soldur.

Kadro dergisini yayınladığı dönemde Aydemir’in amacı, kurama önem veren bir aydın olarak, mevcut ideolojiye kuramsal bir temel sağlamak olmuştur. Özellikle büyük buhranın etkileri atlatabilmek için ekonomide devletçilik modeli üzerinde durulmuştur. Kadrocular devletçiliği bir teşkilatlanma ve kalkınma modeli olarak ele almış ve inkılabın ideolojisinin temel unsuru olan bir “araç” olarak değerlendirmişlerdir (Aydemir, 2009: 449-450). İnkılabın ideolojisinin amacı ise sınıf çatışmalarının önlenmesi yönündeki girişimler olarak tanımlanmıştır (Aydemir, 2009: 450). Çünkü Kadrocuların ulusalcı perspektifinden bakıldığında sınıf çatışması ülkeyi parçalayacak bir problem olarak görülmektedir. Sanayi alanında kalkınmanın

sağlanması için, burjuva sınıfının olmadığı bu toplumda bir ideoloji oluşturarak topluma entegre edilmeye çalışılmıştır. Kadro hareketinin genel tezi tarihi materyalizmi kullanan ancak sınıf mücadelesine karşı çıkan, emperyalizmle savaşı ise tüm topluma mal eden bir içerik taşımaktadır (Parlatır, 2001:141). Evrensel sosyalizmin temelinde yatan emek-sermaye çatışmasının yerine emperyalizmle savaşı koyan Kadrocuların sosyalizm anlayışının ulusallaşması olağan görünmektedir. Teknik ve iktisadi kalkınma onlara göre en önemli hedefdir ve Türkiye tüm üçüncü dünya ülkelerine örnek teşkil edecektir (Ünver, 2001: 470). Bu gibi amaçlarla yola çıkan Kadrocular, Mustafa Kemal Atatürk'ün desteğini görmüşlerdir.

Aydemir'in 1932 yılında kaleme aldığı *İnkılap ve Kadro* isimli eserinin, Ocak 1968'de yayınlanan ikinci baskısının ön sözünde bir sitem göze çarpmaktadır:

Bu kitabın yazılışından bu yana uzun bir zaman geçti. Köprüünün altından nice sular aktı. Bu kitap bugün ancak, Türk inkılabının tarihinde bir fikir hareketi olarak mana taşır. (...) Bugün şartlar çok değişmiştir. Bugünkü Türkiye Atatürk'ün benimsediği "İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir millet" ülküsü ve çabası yerine oligarşik bir kapitalizm nizamı içinde kalkınma yoluna yönelmiştir. (Aydemir, 1968:17-20).

Aydın sınıfına biçtiği rolün yerine getirilmemiş olması nedeniyle, kapitalist düzen sınıf farklılıklarını ortaya çıkarmış ve O'nun heyecan duyarak yazdığı inkılâbın kuramını oluşturan kitap, tarihi bir değerden başka bir şey olamayacak konumda asılı kalmıştır. Buna ek olarak Aydemir, ilerleyen zamanda açık bir şekilde "Türk aydını tarihi misyonunu ne yazık ki başaramadı." demiştir (Aydemir: 2009: 467).

Türkiye Komünist Partisi'nin 1925'li yıllardan önce savunduğu "Ankara hükümeti mücadele edilmesi gereken bir burjuva hükümeti değil, aşağı sınıfların ortaklığına çok açık, soldan etkilenebilecek bir çeşit halk hükümetidir." görüşü, Kadrocuların da içtenlikle savunduğu bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Tunçay, [Tarih yok]: 1950). Zira anti-emperyalizm ve kalkınma temelinden bakıldığında, TKP ve Kadrocular arasında ciddi bir fark olmamasına rağmen, Türkiye Komünist Partisi'nden ayrılan Kadrocular döneklelikle suçlanmıştır (Türkeş, 2001: 464). Kadrocuların, eski dava arkadaşları tarafından döneklelikle suçlanmalarının nedenini Sovyetlere bu kadar bağlı bir partiden ayrılıp, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ideolojisini kuramsallaştırmaya çalışmalarına ve politik çizgilerinin Sovyet eksenli olmamasına bağlamakta; bu sebepten ötürü ağır ithamlarla suçlandıklarını düşünmekteyiz. Kimileri, tek parti rejiminin, Kemalizm üzerinden Kadrocular'ı kullandıklarını ileri

sürmekteyken; Kadrocular, salt iktidar destekçisi olmadıklarını savunarak buna karşı çıkmaktadırlar (Türkeş, 2001: 465).

Kadrocuların niyeti sadece Kemalizm'i desteklemek değildir. Ulusalçılığı tarihin gelişiminin maddesel temelindeki gelişimiyle diyalektik olarak açıklamaya çalışmış⁷⁹, emperyalizm çözümlemesinde Lenin'den etkilenmiş⁸⁰, milli birikimlerin devlet eliyle yönetilmesinden yana olmuşlardır (Türkeş, 2001: 470). Ancak Kadrocular, Lenin'den farklı olarak Türkiye gibi işçi sınıfından yoksun ülkelerde sosyalizm mümkün olmadığından, bütünleşmiş ulusal birimleri kuracak, kapitalist olmayan bir üçüncü yol icat etmek gerekliliği üzerinde durmuşlardır (Türkeş, 2001: 471). Tarihi materyalizmi bir yöntem olarak kullanan kadrocular, Marksizm'i eleştirmekten geri durmamıştır. Onlara göre Marksizm kapitalist düzenin gelişkin olduğu ülkeler için geçerlidir.

Bilimsel sosyalizm sınıf mücadelelerinin geliştiği yerlerde ve devrede, bu mücadelenin tarihi materyalizm açısından değerlendirilmesidir. Fakat tarihi materyalizm yalnız sınıf mücadelelerinin mekanizmasını incelemeye yarayan bir metod değildir. Tarihi materyalizmin metodu sayesinde, bir toplum halinde yaşayan, yani bir teknik temel üzerinde tabiatla savaşan bütün insan yığınlarının, tarihin hangi devrinde olursa olsun yaşantı ve gelişmelerine ait kanunları mütalaa edebiliriz. (Aydemir, 1968:47).

Kadroculara göre Marksizm, Türkiye gibi ülkelerdeki ulusal kurtuluş savaşlarını açıklamakta yetersizdir ve Türk milli kurtuluş hareketi, tarihi materyalizm yöntemiyle değerlendirildiğinde ulaşacağı sonuç Kemalizm'dir (Yanardağ, 2008: 129-130). Marksizm'in temeli olan sınıf çatışmaları Türkiye'de olmadığından ulus olarak kalkınmak mümkündür. Burada özellikle altını çizmek istediğimiz nokta şudur: Kadrocular, Türkiye'de çok belirgin olmamakla birlikte farklı sınıflar olduğunu kabul

⁷⁹ Marks'ın tarihsel materyalizm yaklaşımıdır. Kadrocuların tarihi materyalizmi kullandıklarını Aydemir'in şu satırlarından anlatabiliriz: "Türk milli kurtuluş hareketi (...) sanayi inkılabının dünya ölçüsünde yarattığı sömürgecilik nizamının bir reaksiyonudur. Bu inkılabı ayak uydurmayan Türkiye gibi ülkelerde sanayinin çöküşü kapitülasyon kayıtlarının pekiştirilmesi, borçlandırılma yolları ile iktisadi kontroller ve nihayet siyasi istiklalın kayıt altına alınışı neticelerini verdi. Bu teknik gelişmenin izahında tarihi materyalizm; sanıyoruz ki tarihin en doğru anlayış tarzı olacaktır." (Aydemir, 1968:37) Kadroculara göre üç temel çatışma vardır: emek-sermaye çatışması, sömürge ülkeler ile sanayileşmiş ülkeler arasındaki çatışma ve sanayileşmiş ülkeler ile sanayileşmiş ülkeler arasındaki Pazar ve hammadde edinme çatışması. (Karsan, 2005: 236) Kadrocular, Türkiye şartlarına göre, Marksizm'in temeli olan sınıf çatışmalarının yerine kapitalist ülkeler ile emperyalist ülkeler arasındaki çatışmayı koymuşlardır. Tarihsel gelişim bu eksenlerdeki çatışmalarla belirlenmektedir. Mao Zedung'da bu teoriyi devam ettirecektir. Ancak diyalektik çelişme yasasına göre, her fenomenin gelişimini sağlayan asıl çelişki iç çelişkidir. (Demirci, 2006: 47) Kadrocular ise iç çelişkiyi değil, dış çelişkiyi dikkate almışlardır.

⁸⁰ Kapitalizmin yeterince geliştiği ülkelerdeki sermaye birikimi, "artı değer"den değil, emperyalist ülkelerden gelmektedir. Emperyalist ülkelerle, sömürülen ülkeler arasındaki çatışma ve kapitalizmin yarattığı rekabet nedeniyle bu sistem yıkılacak ve sosyalist düzen kurulacaktır.

etmektedir. Ancak bu sınıflar arasında kapitalist ülkelerde olduğu gibi çatışmalar yoktur. Fakat gelişen kapitalizm bu çatışmaları tetikleyebilir. Bunu önlemek gereklidir ve önlem olarak en iyi yol, Kemalizm'in ulusalcı temelidir.

Kadrocular, Fransız Devrimi ve Sovyet Devrimi sonrasında kurulan iki devletin de diktatörlük olduğunu söylemekte ve bu biçimdeki devlet yönetimlerine karşı çıkmaktadırlar (Yanardağ, 2008: 145). Bu nedenle Türkiye'de devlet, diktatörlüğe dönüşebilecek her türlü gelişime engel olacak denetim ve yönetim mekanizmalarını elinde tutmalıdır. Bu noktada faşizme karşı olduklarını ama “halk için halka rağmen” yaklaşımı çerçevesinde devlet eliyle bir tür denetim sisteminin bulunması gerektiğini düşünmekte olduklarını söyleyebiliriz. İşte tam burada karşımıza demokrasi anlamında bir problem çıkmaktadır. Kadrocular demokrasiyi kapitalizmin bir kılıfı olarak görmektedirler (Yanardağ, 2008: 146). Demokrasi artık Batıda verebileceği her şeyi vermiştir ve Batı dışı ülkelere de verebileceği bir şey kalmamıştır (Demirci, 2005: 48). Kadrocuların devlet yönetimi hakkındaki bu yaklaşımların onların tam da karşı olduğu şeye, yani bir sınıfın üstün gelmesine yol açabilecek bir yaklaşımdır. Devlet denetiminin öngördükleri derecede yoğun olmasının, yönetici kadronun diktatörlüğüne yol açacağı kanısındayız. Kadrocular, savundukları fikirleri faşizmden ayırmak için amaçlarının burjuvaziyi güçlendirmek değil, tam tersi burjuvaziye karşı tüm halkın çıkarlarını korumak olduğunu ileri sürmüştür (Demirci, 2005: 49).

1929'da yaşanan dünya iktisat buhranından sonra emperyalist ülkelerde yaşanan sıkıntının Türkiye gibi “tâbi” ülkeleri de etkilediğini ancak kapitalist düzenin gelişmiş olduğu ülkelerin ekonomilerini düzeltmek için otarşiye⁸¹ yöneldiklerini söyleyen Aydemir; Türkiye'nin milli kurtuluş hareketinin zaten bir çeşit otarşi olduğunu bu nedenle de, buhranın Türkiye için “mutlu bir manası” olduğunu ileri sürmektedir (Aydemir, 1968: 61-72). Dışarıya yönelik ekonomik kanallarını kapatan emperyalist ülkeler, iktisadi alanda yaşadıkları problemleri aşana kadar Türkiye gibi ülkelere emperyalist bir baskı kuramayacaktır. Bu boşluğu iyi değerlendirebilen ülkeler, ekonomik alanda kontrollü ve planlı gittikleri taktirde ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebileceklerdir. Aydemir, ekonomide devletin işlevini şöyle açıklamaktadır:

(...)Bizim devlet yapımızın ilk vasfı (...) dünyanın iktisadi ilerleyişine bir an önce ayak uydurabilmek için, milli iktisat hayatının akışına ve toplum lehine

⁸¹ Otarşi: Kendi kendine yeterli olma politikası veya durumu.

müdahaleci olmasıdır. Bizde devlet milletin hem temsilcisi hem de teşkilatçısı olacaktır. Devletin kanunları buna göre düzenlenecektir. Yani milletin içinden gelen, fakat milli ekonominin akışını fiilen istikametlendirecek, sermaye birikimlerini toplum yararına işletecek, sevk ve idare edecek bir iktisat devleti olacaktır. (...) Devletin bu rolü milli iktisat planı dahilinde yürür. (Aydemir, 1968: 202-203).

Ekonomik gelişme Kadrocular için politik gücü elinde tutmanın en önemli ayağıdır. Bu nedenle devletin kontrolü altında planlı bir ekonomik kalkınma süreci başlatılmalıdır. Bu noktada Kadrocuların özel sektörün gelişimine karşı olduklarını söylemek doğru olmayacaktır. Aydemir, özel teşebbüs hakkında şu öngörülerde bulunmuştur:

(...) Serbest sermayenin gerek toprak, gerek sanayi, gerek ticaret alanlarında randımanlı çalışabileceği teşebbüsleri serbest bırakmakla beraber, bunun dışında kalan ve esasen henüz işlenmemiş olan milli enerjiyi harekete getirmek, ileri teknikli bir milli iktisat temeli üzerinde teşkilatlandırmak devletin işi ve vazifesidir. İşte bu teşkilatlandırma ve dolayısıyla planlama işidir. (Aydemir, 1968: 207).

Ekonomide planlı davranılması noktasına tekrar dikkat çekilmekte, toprak, sanayi ve ticaret alanlarında sağlanacak kalkınmada devletin kontrolü altında olmak üzere özel teşebbüslere imkan tanınması uygun bulunmaktadır. Özel sektör devlet denetimi altında olmalı ve gelişimlerine siyasal taleplerde bulunacakları bir noktaya gelmeyecek şekilde müsaade edilmelidir (Türkeş, 2001:474). Yukarıda yer verdiğimiz alıntıda en dikkat çeken kısım sadece ticaret ve sanayi alanlarının değil, toprak konusunun da işlenmiş olmasıdır.

Asırlardan beri karsız çalışan ve hiçbir sermaye birikmesi kaydetmeyen köyün canlandırılması, zirai mahsullerin mübadele metaı haline getirilişi ve böylece ziraat için memleket ölçüsünde bir mübadele sahası yaratılması, bütün ülke genelinde ulaştırmanın geliştirilmesi, zirai hammaddelere tüketim sahaları açacak olan sanayi kollarının kurulması, iş gücünün teşkilatlandırılması ve ihtisaslaştırılması, bu şartlar içinde ancak ve ön planda devletin işidir. (Aydemir, 1968: 203).

Görüldüğü üzere tarım alanında çok geniş bir reform yapılarak, geçimlik üretim yapan köylünün iş gücü hem devlete milli gelir sağlayacak hem de köylü sermaye birikimi yapabilecektir. Ancak tabii ki bu da devlet denetimi ve yönlendirilmesi altında yapılmalıdır. Kadrocuların toprak reformuna verdikleri önemi ne yazık ki parti yöneticileri vermemiştir. *Kadro*'nun bu konuda ısrarcı olması iktidar ile bağlarına zarar vermiştir⁸² (Türkeş, 2001: 476).

Kadrocuların savunduğu milliyetçilik ideali sadece iktisadi alanla sınırlı değildir. Kültür, politika ve düşünsel alanda da devletçiliği savunmaktadırlar.

⁸² Kadrocuların 1932 yılında öngördüğü toprak reformu ancak 1945 yılında gerçekleştirilebilecektir.

Liberalizmin ayrılıkçı bireyciliğine karşı ancak milliyetçiliğin bütünleştirici olabileceğini söylemektedirler (Yıldırım, 2005: 251). Onlara göre asıl olan birey değil, toplumdur. Devletçilik tüm alanlarda yer alması gereken bir toplumsal düzen olarak görülmektedir (Demirci, 2005: 45). Devletçilik bir araç olmaktan çok bir amaç olma niteliğine bürünmektedir.

Bunlar ve bunlara ek olarak kadrocuların önerdiği kapitalist olmayan üçüncü yol planı için yapılması gerekenler ana hatlarıyla şunlardır:

1. Devlet sanayileşmeye öncülük edecektir.
2. Dış ticaret devletin tekelinde ve kontrolünde olacaktır. Belirli mallar dışında ticaret yapılmamalıdır.
3. Devlet kaynak ve gelir dağılımına doğrudan müdahale etmelidir. Bu şekilde sermaye birikimi hızlandırılabilir.
4. Dış borçlar Türk parası üzerinden ödenecek şekilde alınmalıdır.
5. Toprak reformu yapılmalıdır. Böylece hem kırsal alan ulusal ekonomiye katkı sağlayabilecek hem de ulusallığı tehdit eden feodal ilişkiler çözülecektir. Bu şekilde Kürt problemi de çözülebilecektir. (Türkeş, 2001:474-475).

Kadrocuların bu önerilerinden rahatsız olan Cumhuriyet Halk Partisi içindeki İş Bankası grubu, İnönü ve Recep Peker, kadrocuları komünistlikle suçlamışlar ve bir ideoloji üretilecekse bunu kendilerinin de yapabileceklerini söylemişlerdir. Özel sektör destekli İş Bankası grubunun devletçiliği savunan Kadrocuları eleştirmesini anlamak güç değildir. Artan tepkiler sonrasında Tiran'a bürokrat olarak atanan Karaosmanoğlu'nun gidişiyle dergi Ocak 1935'te yayınlanan son sayısında, yayın hayatına ara vereceğini açıklamıştır (Türkeş, 2001: 476). Derginin yayımının durdurulmasında başka etkenlerin de rolü olduğu söylenmektedir. *Kadro* sınırlı bir okuyucu kitlesine sahiptir, 1933 yılında Recep Peker tarafından, partinin yayın organı *Ülkü* dergisi yayınlanmaya başlanmıştır ve böylece *Kadro*'ya ihtiyaç kalmamıştır (Türkeş, 2001: 476; Demirci, 2005: 49).

Kadro kendini “inkılabın irade ve menfaatini savunan, inkılabı duyan şuurlu ve feragatli bir avangard” olarak tanımlamaktadır. *Kadro* bunu yaparken “milletin menfaat kavgasını” da göz ardı etmediğini özellikle vurgulamıştır. *Kadro* “milli kurtuluş hareketinin kumanda heyetidir” ve “inkılabın idealist lideri” etrafında toplanmıştır (Aydemir, 1968: 258-259). Atatürk, başlarda *Kadro*'yu, “değerli bir eser” olarak nitelendirmiş, ancak daha sonraları Kadrocuların komünist yakıştırmalarına maruz kalmaları nedeniyle, 1934 yılında, derginin 35-36. ve son sayısının yayınlanmasının

ardından sessizce kapanmasına razı gelmiştir (Aydemir, 2009: 443-446; Yanardağ, 2008: 153).

Kadrocular, daha önce TKP üyesi olduklarından ve tarihi açıklamada bilimsel yöntem olarak materyalizme ağırlık vermelerinden dolayı Marksist olmakla suçlanırken; Marksist çevrelerce de tek partili ulusal rejimi savundukları için faşist olmakla itham edilmişlerdir.

2.2. YÖN HAREKETİ

Türkiye’de yasaklanan ve yeraltına itilen sol hareketlerin 1961 Anayasası ile birlikte belli ölçüde bir ivme kazandığından bahsetmiştik. *Yön* dergisi de işte bu dönemde, 20 Aralık 1961 tarihinde yüz altmış aydınının imzaladığı bir bildiriye yayımlayarak ulusalcı sol harekete yeni bir soluk getirmiştir⁸³ (Arı, 1994: 25). Derginin ilk sermayesi Cemal Reşit Eyüboğlu tarafından karşılanmıştır (Özdemir, 1986: 53). 5 Haziran 1963 yılında sıkıyönetim kanunu ile kapatılan *Yön*, 25 Eylül 1965’ten 30 Haziran 1967’ye kadar tekrar yayımlanmaya başlanmıştır (Arı, 1994: 26).

Bir aydın grubu tarafından başlatılan Yön hareketi, Demokrat Parti’nin baskıcı politikalarına karşı bir tepkisel bir tutum sergilemiş ve Cumhuriyet Halk Partisi’ne yakın durmuştur (Atılğan, 2008a: 33). Elbette ki sorun sadece 10 yıllık iktidar sonunda baskıcı bir rejim kurulması değildir. Başarısız ve plansız izlenen ekonomi yönetimi muhalif akımların doğmasının önemli bir sebebidir. *Yön*’ün tarih sahnesine çıktığı dönem Türkiye İşçi Partisi ve Milli Demokratik Devrim tezinin de Demokrat Parti’ye muhalif akımlar olarak faaliyet gösterdiği bir dönemdir. Yöncülere göre Kemalist inkılaplar ve kalkınma projeleri yarım kalmıştır ve onlar Marksizm’den yararlanarak

⁸³ Daha sonradan bildiriye imzalayan başka aydınlarda olmuş ve toplamda imza sayısı 1042’yi bulmuştur (Atılğan, 2008b: 600). Bildiriye, 13 yasama ve yürütme görevlisi, 50 yargı görevlisi, 55 üniversite öğretim üyesi, 25 asker, 96 yazar ve gazeteci, 19 sendikacı, 11 yüksek bürokrat, 87 üst düzey kamu görevlisi, 29 sağlık görevlisi, 48 memur, 108 öğretmen, 20 teknisyen, 47 işçi, 31 serbest meslek sahipleri, 21 diğer mesleklerden, 365 öğrenci imzalamıştır. Kalan 17 kişinin ise mesleği belli değildir. 1042 kişinin sadece 62’si kadındır (Özdemir, 1986: 52). Ayrıca bildiri Batılı aydınlar tarafından İngilizce ve Fransızcaya çevrilmiştir (Landau, 1979: 75).

yarım kalmışlığı tamamlayacaklarını öne sürmektedir (Atılğan, 2008a: 33). Yön Hareketi, aynı dönemde varlığını sürdüren muhalif akımlardan farklı olarak tüm problemlerin sebebini ekonomiye bağlamaktadır.

Yöncülerin Türkiye için yaptıkları değerlendirmeler şöyledir:

Son yarım yüzyılda büyük bir burjuvazi oluşmuştur. İşçi sınıfının tüm haklarını elde etme süreci henüz tamamlanmamıştır. Türkiye'nin NATO ve CENTO üyeliğinden dolayı ABD ile ekonomik, siyasal ve askeri bağları bulunduğu için, çoğu az gelişmiş ülkenin koşullarından farklı olduğundan, milli cephe kurulması zorunludur. (Landau, 1979: 90)

Varılan bu sonuçlar nedeniyle Kadroculara göre ülkenin kalkınması için izlenecek yok Türkiye'ye içkin bir yol olmalıdır.

Yön hareketinin kurucuları olarak Doğan Avcıoğlu (1926-1983) ve Mümtaz Soysal'ı (1929) gösterebiliriz. Paris'te ekonomi eğitimi gören Avcıoğlu, sosyalizm ile burada tanışmıştır (Özdemir, 2000: 13). 1955 yılında Türkiye'ye dönerken, ülkesinin kalkınmasında etkili olacağına inanmıştır (Atılğan, 2008a: 38). Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'ne asistan olarak girdiği dönemde kendisi gibi, Türkiye'nin nasıl kalkınacağı sorusuna cevap arayan, Mümtaz Soysal ile tanışmıştır (Atılğan, 2008a: 39). Kalkınmanın önündeki engeli, işleyen siyasi mekanizmalardan yoksun ve bir iktisadi plana sadık kalmayan Demokrat Parti olarak gören Avcıoğlu ve Soysal, demokrasinin de bu nedenle yeşermediğini düşünerek, dönemin önemli muhalif çevresini oluşturan, Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmışlar ve bu görüş birliği içinde *Forum*⁸⁴, *Akis*⁸⁵, *Kim*⁸⁶ ve *Ulus*⁸⁷ gibi gazetelerde yazılar kaleme almışlardır (Özdemir, 2000: 15; Atılğan, 2008a: 40). *Akis*, *Kim* ve *Ulus* dergileri, *Forum*'da öne sürülen fikirleri pekiştiren bir içeriğe sahiptir. (Atılğan, 2008b: 597) Bu dergiler siyasal rejimin yarattığı problemlere odaklanmıştır. Avcıoğlu, *Akis*'te etkin olarak görev almaya başladığı dönemde *Yön*'ün kurucu kadrosundan olan İlhami Soysal ve İlhan Selçuk ile tanışmıştır (Özdemir, 2000: 15). Bu isimler görev aldığı dergilerden farklı olarak,

⁸⁴ Nisan 1954'te yayınlanmaya başlanan derginin yazarları arasında, Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın, Münci Kapani, Şerif Mardin, Erdal İnönü gibi isimler yer almaktadır. Sosyalizme kapalı olan ancak Kemalist ilkeleri benimseyen dergi, kalkınma ve demokrasiye giden yolun Kemalizm'den geçtiğini savunuyordu. (Atılğan, 2008a: 40-41)

⁸⁵ Mayıs 1954'te yayımlanmaya başlanan derginin kurucu ve yöneticisi Metin Toker'dir. Dergi, *Forum*'da öne sürülen görüşlerin bir aynası gibidir. (Atılğan, 2008a: 42)

⁸⁶ *Kim* dergisi de *Akis* dergisine benzer haftalık olarak yayımlanan bir dergidir. Yazarları arasında Orhan Birgit, Bülent Ecevit, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Turhan Feyzioğlu gibi isimler sayılabilmektedir. (Atılğan, 2008a: 42)

⁸⁷ Aynı muhalif akım içinde gelişen *Ulus*, CHP'nin yayın organı niteliğindedir. Gazetenin başyazarları Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Yavuz Abadan'dır. (Atılğan, 2008a: 42)

kalkınmanın önündeki engelin sadece Demokrat Parti kaynaklı olmadığını, iktisadi yapının da göz önünde bulundurulması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu noktada aydınların rollerinin önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu aydınların dönemin muhalefet akımlarından önemli bir farkı da, daha sonra ayrıntılı olarak bahsedeceğimiz üzere, sosyalizme olan yaklaşımlarıdır. Bu aydın kadrosu 27 Mayıs sonrasında, yeni anayasayı oluşturmak üzere Temsilciler Meclisi'nde görev almış⁸⁸ ve bu görev sırasında Yön Hareketi içinde yer alacak olan Cemal Reşit Eyüboğlu, Muammer Aksoy, Altan Öymen, Bahri Savcı, Osman Nuri Torun, Necat Erder, Atilla Karaosmanoğlu, Adil Aşçıoğlu ve Çetin Altan gibi isimlerle bir araya gelme fırsatı bulmuşlardır (Atılğan, 2008a: 51). Bu isimlerin dışında *Yön* dergisinde, Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Sadun Aren, Cahit Tanyol, İdris Küçükömer, Fethi Naci, Rauf Mutluay, Atilla İlhan, Mehmed Kemal, Erol Ulubelen, İbrahim Çamlı, Nimet Arzık, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Ayperi Akalan, Nijat Özön, Muzaffer İlhan Erdost, Mehmet Fuat, Samim Kocagöz, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Mustafa Ekmekçi, Selahattin Hilav, Arslan Beşer Kafaoğlu, Yaşar Kemal, M. Şükrü Koç, Melih Cevdet Anday, Hayati Asilyazıcı, Behzat Ay, Türkkaya Ataöv, Sırrı Hocoğlu, Turan Güneş, Taner Timur, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Mihri Belli⁸⁹, Ömer Faruk Toprak ve Ceyhun Atuf Kansu gibi isimlerin yazıları sıkça görülmüştür (Özdemir, 2000: 21).

Yeni Anayasanın ilanından sonra yapılan genel seçimlerde, mevcut muhalif akımlar başarısız olmuş ve Adalet Partisi çoğunluk oyları almıştır. Bu aşamadan sonra *Yön* bağımsız bir dergi olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Yaklaşık yirmi bin adet satış sayısına ulaşan haftalık *Yön*, beş buçuk yılda iki yüz yirmi iki sayı yayımlamıştır (Özdemir, 1986: 57; Atılğan, 2008b: 600-602). Derginin yazar kadrosu içinde sosyal demokratlar, Kemalistler, eski Türkiye Komünist Partili ve Türkiye İşçi Partililer yer almaktadır (Atılğan, 2008b: 601).

Daha önce sözünü ettiğimiz Yön Bildirisi, dört madde ve on beş alt maddeden oluşmaktadır.⁹⁰ Bu bildiriye, Atatürk devrimleriyle hedeflenen muasır medeniyetler

⁸⁸ Yeni anayasada Forum Dergisi çerçevesinde beliren görüşlerin büyük etkileri görülmektedir. (Atılğan, 2008a: 51) Bu görüşlerden bazıları, ikinci meclis, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hakimler Kurulu'nun kurulması olarak sıralanabilmektedir. (Atılğan, 2008b: 598)

⁸⁹ Yön dergisi içinde yayımladığı yazıların ana fikri çerçevesinde MDD tezini oluşturacak olan Mihri Belli'nin, Avcıoğlu'nun isteği ile Devrim Gazetesi döneminde hiçbir yazısı yer almamıştır. (Özdemir, 2000: 26) MDD tezinin kaynağını Avcıoğlu'ndan aldığına yönelik pek çok görüş bulunmaktadır.

⁹⁰ Bildirinin tam metni için Bkz. (Özdemir, 1986: 295-300; Atılğan, 2008a: 309-314).

seviyesine ulaşmanın ancak iktisadi kalkınma ile gerçekleştirilebileceğinden ve bunun da aydınlar aracılığı ile yeni devletçilik anlayışıyla yapılabileceği biçiminde ifadeler göze çarpmaktadır. Bu aşamada bildiride bahsi geçen yeni devletçilik ya da Türk sosyalizmi⁹¹ anlayışından bahsetmek yerinde olacaktır. Bildiride özel teşebbüse karşı olunmadığı ancak önemli sanayi kollarının denetiminin devlette bulunması gerekliliği; tarım alanlarına devlet müdahalesinin sağlanması ile köy ve şehirler arasındaki farkların yok edilebileceği ve göçlerin engellenebileceği; küçük tarım, sanayi ve ticaret alanlarının kooperatifleşmeye gidilerek büyük iktisadi birimlere geçmenin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Kadrocuların da önem verdiği gibi iktisadi kalkınma programında planların öneminin altı çizilmektedir. Ancak bu şekilde gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilebileceğinden ve kimi sınıfların, güçlü sınıflarca ezilmesinin önüne geçilebileceği savunulmaktadır. Bunlara ek olarak bildiride eğitimden ve demokrasinin gerekliliğinden de bahsedilmektedir. Doğan Avcıoğlu, 10 Ocak 1962’de, *Yön* dergisindeki bir yazısında, “yeni devletçilik” anlayışının “Bir kalkınma metodu” olduğunu söylemektedir (Avcıoğlu, 2006: 50; Yanardağ, 2008: 201).

Yöncülerin yeni devletçilik anlayışı ya da Türk sosyalizmi anlayışının ilkeleri şöyle sıralanabilir:

1. *Anti-emperyalizm: İstiklalcilik.*
2. *Anti-kapitalizm: Milli ve halkçı ekonomi.*
3. *Karma ekonomiyi reddetmeyen, ve fakat parazit bir istismarcılığı reddeden bir devletçilik.*
4. *Halk için, halkla beraber halkçılık. Faydanın halk yararına kullanılışı yani sosyal adalet.*
5. *Mustafa Kemal’in anladığı manada bir vatan anlamı. Saldırganlığa ve istilacılığa karşı çıkış.*
6. *Mustafa Kemal’in anladığı manada bir millet anlamı. Dil, tarih, kültür işlerinde bilimsel bir milliyetçilik.*
7. *Devlette, rejimde, dış politikada ve ekonomide milli olmak vasfı.*
8. *Demokratik düzende sosyal devlet anlamının işlenmesi ve organların yaratılması.*
9. *Milli hayatın bütün kollarını içine alan bir plancılık.*
10. *Emeğin ve hizmetin korunması ve teşkilatlandırılması. Güçlü ve bağımsız sendikacılık.*

⁹¹ Yöncülerin sıkça dile getirdiği yeni devletçilik, Türk sosyalizmi, ileri devletçilik, memleketçi sosyalizm ve ıslahatçı sosyalizm olarak da tanımlanmaktadır. Yeni devletçilik, hayatın her alanında Atatürk ilkeleri çerçevesinde toplumun yeniden düzenlenmesi anlamına gelmektedir (Özdemir, 1986: 242).

11. *Din ve devlet işlerinin kesin olarak ayrılması, laiklik.*⁹² (Özdemir, 1986:245-246).

Bu bildiriden hareketle *Yön*, Kemalizm'e verilen ağırlık, iktisadi kalkınmanın gerekliliği ve bunun devlet denetimi altında planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gibi konularda kendisinden otuz yıl önce gerçekleşen Kadro Hareketi ile ciddi benzerlikler taşımaktadır. İki hareket arasındaki önemli farklılıklardan biri ise sosyalizme bakışlarıdır. Kadrocuların savunduğu devletçilik politikası hem kapitalizmi hem de sosyalizmi önleme amacı taşırken; Yöncülerin devletçilik anlayışı kapitalizmi önleyen fakat sosyalizme ulaşan bir anlayış biçimindedir. İşte bu yüzden ki, *Yön*'ün devletçilik anlayışı "yeni devletçilik" olarak adlandırılmaktadır. Yöncüler, Kadro hareketini iktisadi alana dikkat çektiği için överken; iktidarın ideolojisini oluşturmaya çalışmalarını ise yererek ve kendi düşüncelerinden ayırarak, *Yön* Hareketi'nin geleceğin Türkiye'si ile ilgili bir hareket olduğunu söylemektedirler (Atılgan, 2008a: 82). İki hareket arasındaki en önemli fark, *Kadro*, dönemin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin sözcülüğünü yapma biçiminde bir yol izlerken; *Yön*'ün kendi görüşlerini iktidara taşımak yönünde çalışmalar yürütmesidir (Kara, 2006: 48).

Yön'de ülkedeki sağ ve sol kanatta yer alan siyasi partiler, dış politika gibi pek konu hakkında yazılar kaleme alınmıştır. Sıklıkla üzerinde yazılan konu ise sosyalizm olmuştur. Bu dağılım Tablo 2'de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Tablo 2'de yer alan konuların yıllar içindeki dağılımını değerlendiren Özdemir, şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

Genel bir eğilim olarak bağımsızlık, demokrasi ve devletçilik kavramlarının işlenme sıklıklarında yıllara göre bir düşme vardır. Oysa sosyalizm ve milliyetçilik kavramlarının işlenme sıklıklarında düşmeler de olmakla beraber, genel bir yükselmeden söz edilebilir. Bu durum Yöncülerin siyasal gelişmelerin etkisiyle milliyetçi ve sosyalist öğelere ağırlık vermeleri ve anti-parlamentarist bir yola girmeleriyle ilişkili olabilir (Özdemir, 1986: 68).

Yön'ün temel tezlerini şöyle sıralayabiliriz: 'Türkiye'nin temel sorunu iktisadi kalkınmadır. İktisadi kalkınma sağlandığında siyasi buhran da ortadan kalkacaktır. Bunun için yeni bir Atatürkçü program etrafında birleşmelidir. Kemalist kadrolar kapitalizmi geliştirme yönünde yanlış ekonomi politikaları izlemişlerdir. Türkiye'yi iktisadi alanda kalkındıracak yol sosyalizmdir. Sosyalizm, Kemalizm'in ilkelerinin

⁹² Şevket Süreyya Aydemir bu ilkeleri SKD'de açıklamış daha sonra da 9 Ocak 1963 tarihli *Yön*'ün 56. sayısında yayımlamıştır. İlkeler arasında sosyal adalet ve sosyal devlet kavramlarından anlaşılması gereken sosyalizmdir.

doğal bir sonucu olarak görülmelidir' (Atılgan, 2008a: 52). Yöncülerin Türkiye'ye uygun gördükleri sosyalizm, komünizmden farklı olarak, Kemalizm'e dayanan ve işçi sınıfının çıkarlarını gözeten bir tür ulusalcı yaklaşımdır (Landau, 1979: 81). Bu yaklaşımlar, aydınlardan önemli ölçüde destek görmüştür.⁹³

Tablo 2: Siyasal Akımlar ve Seçilmiş Kavramlarla İlgili Konuların Sıklık Dağılımı

KONULAR	SIKLIK	YÜZDE
Sosyalizm	155	29,3
Din ve Dinsel Akımlar (Laiklik)	66	12,4
Atatürk ve Atatürkçülük	65	12,3
Doğu Sorunu ve Kürtçülük	61	11,5
Arap – Afrika Sosyalizmi	44	8,3
Ortanın Solu	40	7,5
Devletçilik	31	5,8
Parlamentoculuk	23	4,3
Milliyetçilik	20	3,7
Faşizm	14	2,6
Halkçılık	7	1,3
Komünizm	2	0,3
Liberalizm	1	0,1

Kaynak: Özdemir, H., (1986), *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, ss. 63.

Yön hareketinin ulusalcılığa bakışı, sosyalizmle bağdaştırılmaya çalışılmaktadır. Yöncülere göre “milli egemenlik ve ancak eşit şartlarda milletlerarası

⁹³ Yön Hareketi'nin aydınlarca desteklenmesinde SSCB'nin bu dönemdeki iktisadi başarılarının etkisi büyüktür.

işbirliği, sosyalistlerin üzerine titrediği ilkelere” (Arı, 1994: 27). Avcıoğlu ise şunları söylemektedir:

Liberal ekonomilerde yama gibi duran ve ekseriya süsten ibaret kalan plan, sosyalist ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. Plancılık, verimli büyük işletme ve kooperatifçilik hareketi, sosyalizmde en elverişli zemini bulur. Sosyalizm, tek kelimeyle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınmanın metodudur. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma ise, memleketimizi bugünkü çıkmazdan kurtaracak tek yoldur. Bunun içindir ki, sosyalizm en büyük milliyetçiliktir. (Avcıoğlu, 2006: 51).

Avcıoğlu burada liberal ekonomi düzeninin sosyal adaleti getirmediği ve bu nedenle sınıf çatışmalarına sebep olabileceği yaklaşımından hareketle sınıfsız toplumu ön gören sosyalizmin, en uygun kalkınma modeli olduğunu belirtmektedir. Yöncüler, anti-emperyalist ve anti- feodal bir “Türkiye sosyalizmi” üzerinde durmuşlardır (Landau, 1979: 88).

Yön Hareketi genel anlamda bir burjuva hareketi olarak görülmüştür (Arı, 1994: 26). Örneğin Dimitr Şişmanov, *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi* isimli eserinde Yön ile ilgili şunları kaydetmiştir:

Türk sosyalizmi nazariyecilerinin büyük çoğunluğu şu görüşte birleşmektedirler: Kemalizm’in temel ilkeleri, Türk sosyalizminin de temel ilkeleri olmalı; bu ilkeler sosyalizm doğrultusunda geliştirilmeli ve Türkiye’nin şartlarına uydurulmalıydı. Bu nedenle görüşleri, sosyalizm anlayışları, milliyetçilik ideolojisiyle içiçe bir burjuva reformizmi niteliği kazanmıştır. (Arı, 1994: 26).

Bu yorumdan anlaşılacağı üzere Yön Hareketi sosyalizm maskesi altında gizlenen bir burjuva hareketi olarak görülmektedir. Ancak bu yorumun tam tersi yönde eleştiriler de Yön Hareketi’ni Kemalizm’i bir meşrulaştırma aracı olarak kullanan sosyalist bir örgüt olarak algılanma biçimindedir. Elbette ki Kemalizm’in Marksizm ile yeniden yorumlanabileceği istikametinde Yöncülerle ortak fikirleri savunanlar da vardır. Örneğin Behice Boran sosyalizmin, Kemalizm’in zorunlu sonucu olduğunu ve aralarında organik bir bağ olduğunu söylemektedir (Atılgan, 2008a: 57).

Yöncülerin fikirleri için Kemalizm’i dayanak göstermesinin nedenleri Kemalizm’de var olan tam bağımsızlık anlayışı, Kemalist ilkelerin sosyalizme zemin hazırlayacak şekilde yorumlanabilmesi ve Atatürk’ün toplum üzerindeki karizmatik etkisi olarak sıralanabilmektedir. Avcıoğlu son dayanak nedeni ile ilgili şu sözleri kaydetmiştir:

Atatürk çeşitli sosyal sınıflarda derin izler bırakmış büyük bir insandır. Bu sebeple Atatürkçü politika, (...) çeşitli sosyal tabakalarda beklenmedik destekler bulabilir. Memur burjuvazisinin dinamik unsurları, Atatürkçü aydınlar, küçük esnaf, sayıca az olsa da milletlerarası kapitalizmle çatışma halindeki milli sanayiciler...

Atatürkçü bir programın uygulanmasında ileri gidişin temel unsuru olan işçilerimiz safında yer alabilirler. (Atılğan, 2008b; 624-625).

Bunların dışında tartışılan ancak genel anlamda kabul gören diğer bir nokta da Yöncülerin, Kemalizm'i kendilerine bir meşruiyet dayanağı olarak kullanmış olmaları yönündedir. Zira yukarıda saydığımız son dayanak noktası bu yaklaşımı doğrulamaktadır. Ancak Yöncüler Kemalizm'i bir yandan eleştirmişlerdir. Onlara göre Kemalist devrim toplumun yapısını değiştirirken bunu emekçi sınıfı temel alarak yapmak yerine; hakim sınıfları daha da güçlendirecek şekilde yapmıştır ve işte tam da bu nedenden dolayı Kemalist devrim yarım kalmıştır (Özdemir, 1986: 82). Kemalist devrimin yarım kalmışlığının ise sosyalizm anlayışı ile tamamlanacağını düşünmektedirler.

Yarım kalan Kemalist devrimin tamamlanması yönünde iki noktadan hareket ediliyordu: Birincisi topluma yön verecek olan aydınların geleneksel bakış açılarının değiştirilmesi gerekliliği,⁹⁴ ikincisi ise Kemalizm'in ilkelerinin, kalkınmaya sağlayacak şekilde yeniden yorumlanması biçimindedir (Atılğan, 2008a: 61). Aydınların geleneksel bakış açılarının değiştirilmesi yönündeki yaklaşımın kaynağı, geleneksel aydınların kalkınmaya bakışlarının eğitimin geliştirilmesi biçiminde olmasından kaynaklanmaktadır. Yöncüler ise kalkınmaya iktisadi açıdan bakmaktadır. Elbette ki bu aydınlar da iktisadi kalkınmaya önem vermişlerdir fakat onların odak noktaları daha çok ulusal bilinç oluşturma şeklinde gelişmiştir. Kadrocular da iktisadi kalkınmanın önemine değinmekle birlikte, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için aydın kadronun, Kemalist kadroları eğitmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Zira Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Kadro*'yu yayımlamak üzere Recep Peker ile görüşürken, amaçlarının kuramsal bir temel oluşturarak, Kemalizm'i milletvekillerine ve aydınlara öğretmek olduğunu söylemiştir (Demirci, 2006: 41). Yön Bildirisinin birinci maddesinin b bendinde eğitim konusuyla ilintili olarak şunlar yazmaktadır:

Ne kadar çok gayret sarf edilirse edilsin, düşük bir istihlal seviyesiyle, kitlelerin kültür seviyesinde esaslı bir yükselme sağlamak hayaldir. İşsizlik, açlık, çıplaklık, soğuk ve sefalet, kitlelerin eğitime yönelmesini engelleyecek, yaşama içgüdü, öğrenme merakından daha ağır basacaktır. (Özdemir, 1986: 295).

⁹⁴ Yöncülerin ara tabakalar ya da zinde kuvvetler olarak adlandırdıkları asker-sivil aydınların ve gençlerin toplumun dönüşümünde etkili rol oynayabileceklerini ancak tercihlerini toplumun emekçi sınıflarından yana kullanmaları gerektiğini düşünüyorlardı. (Atılğan, 2008a: 62)

Yöncülere göre maarifçiliğin gerekliliğinden bahsedebilmek için, kütlelerin öncelikli olarak birincil ihtiyaçları karşılanmalıdır. Geri kalmışlığın nedenini cahil olmasına bağlayan aydınlara karşın, halkın cahil olmasını geri kalmışlığa bağlamaktadırlar (Atılgan, 2008b: 620). Demokrasi konusuna da eğitim konusuna baktıkları açıdan bakmaktadırlar. Yine Yön Bildirisinin birinci maddesinin, c bendinde demokrasi konusunda şunlar söylenmiştir:

Demokrasi her şeyden önce insan haysiyetine dayanan ve insanı üstün sayan bir rejimdir. Açlığa, işsizliğe, evsizliğe çare bulamayan bir rejimin, ne kadar üzerine titrersek titreyelim, demokrasi olmaktan çıkması ve bir gün çökmesi tabidir. Türk demokrasisinin yaşatılması, açlığı, işsizliği ve evsizliği ortadan kaldıracak yüksek bir istihlal seviyesine götüren yolları bulmakla mümkün olabilir. (Özdemir, 1986: 295-296).

Burada bahsi geçen “yüksek istihlal seviyesine götürecek yollar” ile kastedilenin iktisadi kalkınmayı hızlı bir şekilde gerçekleştireceğine inanılan, sosyalizmden söz edildiğini anlamaktayız. Yani eğitim konusunda olduğu gibi demokrasinin de ancak iktisadi kalkınma gerçekleştiikten sonra doğal bir şekilde oluşacağı düşüncesi hakimdir. Bu şekilde düşünen Yöncüler geleneksel aydın olarak nitelendirdikleri aydınlardan düşüncelerini “baş aşağı” ederek, mevcut siyasi sorunların sebeplerini iktisadi soruna bağlamaktadır⁹⁵ (Atılgan, 2008a: 76). Onlara göre iktisadi sorunlar çözüldüğünde diğer bütün toplumsal sorunlar çözülecektir. Bu görüş Marksizm’le paralellik arz eden bir görüş olmakla birlikte genel kabul gören görüş Yöncülerin Marksist olmadıkları ancak Marksizm’den yararlandıkları biçimindedir. Yön hareketi, Kemalizm’in ilkelerini Marksist bir çerçeveden yararlanarak “yeniden” açıklamaya çalışmaktadır. Yöncüler, emek-sermaye çatışmasının yerine ileri aydınlar ve tutucu güçler arasındaki çatışmayı koymuştur (Atılgan, 2008a: 79-84). Milliyetçilik ise onlar için bu mücadelenin temelinde yer almaktadır.

Yöncüler için milliyetçilik, tam bağımsızlık anlayışıyla eş değerdedir (Özdemir, 1986: 134). Onlar tutucu güçleri sosyalizme değil de, kapitalizm ve emperyalizme destek verdikleri için, sahte milliyetçiler olarak tanımlamaktadır. Yöncüler için milliyetçiliğin sahte ya da gerçek olup olmadığını anlamanın ölçütü, söylemin temelinde, Türkiye’yi muasır medeniyetler seviyesine ulaştıracak bir yaklaşımının olup

⁹⁵ Avcioğlu’na göre, Türk Aydınının yanığı anaysa ve hürriyetin Türkiye’yi kurtaracağını sanmak ve medeniyeti ithal edip uyumlaştıracığına inanmaktır. (Atılgan, 2008a: 80)

olmadığı ile belirlenmektedir (Atılğan, 2008a: 100). Elbette ki sözü edilen bu ölçüt, yaklaşımları iktisadi kalkınma amacı çerçevesinde değerlendirmektedir. Yöncülere göre Türk milliyetçisi emperyalizm için savaştan kişi olarak tanımlanmaktadır⁹⁶ (Özdemir, 1986: 135). Buna göre Türkiye’yi geliştirecek ve iktisadi kalkınmayı gerçekleştiremeyecek söylemler sahte milliyetçilikler olarak adlandırılmaktadır. Sahte milliyetçiler toplumun çıkarlarını göz ardı edip, kendi bireysel çıkarlarını ön planda tutan gerici güçlerdir (Atılğan, 2008a: 102). Yöncüler kendi siyasi fikirlerini de buradan hareketle açıklamaya çalışmışlardır. Niyazi Berkes, 23 Nisan 1965 tarihli *Yön*’ün 108. sayısında yayınlanan “Batıcılık Gericiliktir” isimli makalesinde şunları söylemiştir: “Milliyetçilikten yoksun Batıcılık, milli ihanet, Batılılaştırılmaktan yoksun bir milliyetçilik de katmerli bir ihanet ve vatan satıcılığı şeklini alır. Tek çıkar yol, Batıcılığı Batıdan bağımsızlık şekline, milliyetçiliği de devrimcilik şekline çevirmektir” (Özdemir, 1986: 134). Berkes’in bu fikrini değerlendirdiğimizde, körü körüne bir Batılılaşma sevdalısı olmak yerine, Batının ülke koşullarına uygun kimi özellikleri ile bir gelişme çizgisi tutturulmalıdır. Tam bağımsızlık için gerekli olan milliyetçi bakış, söz konusu Batılılaşmayı/kalkınmayı devrimlerle gerçekleştirebilecektir.

Batıcılık konusunu *Yön* içerisinde sıkça ele almış olan Berkes’in bu yorumundan sonra Yöncülerin Batıcılığa bakış açılarını değerlendirmek uygun olacaktır. Yöncüler için Batılılaşma belli sınırlar içinde gerçekleştirilmelidir. Bu noktada Ziya Gökalp’ten etkilenmiş oldukları düşünülmektedir. Gökalp’e göre Batılılaşma, “Avrupa’nın medeniyet deposundan bir şeyler almaktır. Asıl mesele Avrupa’dan hars almamaktır” (Özdemir, 1986: 127). Yani, Türkiye Batılılaşmasını kültürel alanı dışarıda bırakarak ve sınırlı bir biçimde gerçekleştirmelidir. Yöncüler, Batılılaşma kavramını, Batının üretim düzeyi olarak ele almıştır (Landau, 1979: 76). Çünkü Batılılaşmak son kertede kapitalizme sebep olacaktır. Kapitalist düzene sonuna karşı olan yöncüler için bu istenecek en son şeydir. Bu nedenle Yöncülerin Batılılaşmaktan anladığı şeyi “Batı’ya rağmen Batılılaşmak” olarak formüle edebiliriz. Yöncülerin “yıkım” olarak gördükleri Batılılaşmak yerine kullandıkları kavramlar bu nedenle kalkınma ve ilerleme olmuştur. Ancak bu noktada akla gelen soru kalkınma ve

⁹⁶ Bu tanımlama, Fethi Naci tarafından, 26 Şubat 1965 tarihli *Yön*’ün 100. sayısında *1965 Yılında Türk Milliyetçisi Kimdir?* isimli yazısında yapılmıştır.

ilerlemenin yani az gelişmişliğin neye göre belirlendiğidir. Elbette ki bu nasıl ki kendi kimliklerimizi ötekine göre belirliyorsak, kendi geri kalmışlığımızı da Batıya göre belirlediğimiz gerçeğini ortaya koymaktadır.

Batıcılık konusunda görüşlerini dikkate almamız gereken diğer bir *Yön* yazarı Attila İlhan'dır. Türk aydınının kalkınmanın anahtarını Batılı olmakta aramasına karşı çıkan İlhan, bunun Batının çıkarlarını korumak olduğunu düşünmektedir. 2003 yılında *Milli Gazete*'ye verdiği bir röportajda şunları söylemiştir:

Cumhuriyet ilk kurulduğunda hükümetin ortaya koyduğu çizgi çok açık ve nettir. Ne yapıp yapıp muasır medeniyet seviyesini yakalama arzusu. Mustafa Kemal'in bundan kastettiği şey, dünyanın büyük devletleri arasında olmaktır. (...) Biz Batılılaşmak istemiyoruz. Ben Mustafa Kemal'in külliyatını okumuş biriyim. Ağzından bir tane Batılılaşma lafı çıkmamıştır. Kemal Paşa muasırlaşmaktan bahsediyor. Batılılaşmaktan değil. (...) Bunun için Türkiye'de savunmanın, eğitim ve öğretimin ve ekonominin kesinlikle ulusal olması lazım (Coşkun ve Çakmak, 2003).

Türkiye'nin ihtiyacı olan şeyin Batılılaşma değil, çağdaşlaşma olduğunu söyleyen İlhan, yukarıdakine benzer bir görüşü *Hangi Batı* isimli denemesinde ortaya koymuştur. Atatürk devrimciliği, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmayı hedeflemektedir. Atatürk'ün önünde örnek olarak bu seviyeyi temsil eden Batı vardır. Ve bu nedenle Atatürk bunu bir amaç değil araç olarak kullanmıştır (İlhan, 2009: 89). Ona göre Atatürk'ün Batıcılık anlayışı, "uluslaşmış bir ülkede kendini gösteren bilinçli Batıcılıktır" (İlhan, 2009: 90). Bu bakımdan, Attila İlhan'ın kültürde ve sanatta Batılılaşma fikrine karşı olduğu açıktır.

Attila İlhan'a göre milliyetçilik, ırk milliyetçiliği olarak görülmemelidir. Çünkü bu durumda milliyetçilik ile sosyalizmin arasına ciddi anlamda bir mesafe girmiş olacaktır. O'na göre Atatürk'ün kurduğu TKP, ulusalcı bir nitelik taşıdığı için gerçek bir sosyalist partidir (Aydın, 2008: 575).

Avcıoğlu, 11 Ocak 1967 yılında *Yön*'de yayımlanan "Biz Ne İstiyoruz?" isimli yazısında, milliyetçiler arasında yapılan sahte ve gerçek ayrımlarının ardından, sahte ve gerici milliyetçilere ve emperyalizme karşı mücadele için bir çağrıda bulunuyordu.

Emperyalizmin hizmetindeki teorisyenler, temelinde Marks yatıyor diye sosyalizmin Atatürkçülüğe aykırı olduğunu ilan etmektedirler. Bu noktada sosyalistlerin ne istediklerini hatırlatmakta fayda var. (...) Atatürkçülüğün özünde tam bağımsızlık vardır. Atatürk'ün deyimiyle tam bağımsızlık "piyasada, maliyede, adalette, askerlikte, kültürde ve bu gibi konularda tam bağımsızlık ve özgürlük

demektir.” (...) Sosyalistler gerçek anlamıyla böyle bir bağımsızlığın peşinden koşmaktadırlar. (...) Sosyalistler kesinlikle Atatürk’ün yolundadırlar ve her şeyden önce son, çeyrek asırda yitirdiklerimizi kazanma davasındadırlar. Sosyalistlerin taleplerini paylaşmak için sosyalist olmaya dahi lüzum yoktur. Gerçekten milliyetçi olmak yeterlidir. (...) Bugün sosyalist harekette bir bölünmeden söz edilmektedir, sosyalistler birleşsin denilmektedir. Eğer bu birleşme en geniş bir milliyetçi hareket içinde olmayacak dar bir sosyalist çevre içinde kalacaksa, asıl bu en korkulacak bölünme ve parçalanmadır. (...) Asıl büyük bölünmenin tarihi sorumluluğunu reddediyor ve “istikalciler, milliciler, birleşiniz” diye sesimizi yükseltiyoruz. (Avcıoğlu, 2006: 534-537).

Buradan anlaşılacağı üzere Avcıoğlu, mevcut çatışmanın temelini oturttuğu sahte milliyetçilere karşı sosyalist bir cephe yerine, milli cephe oluşturma çağrısında bulunmaktadır.

Bu çerçevede Yöncüler için bağımsızlık sorununun çözümü milliyetçilikte, demokrasi sorununun çözümü sosyalizmde ve kalkınmanın anahtarı, devletçilikte görülmektedir diyebiliriz (Özdemir, 1986: 280).

Yöncüler devletçilik ilkesini yeni devletçilik olarak değerlendirmekteydi. Onların yeni devletçilik ile kastettiği şey, sermayeden yana değil, “emekten yana” olan, kapitalizme karşı ve özel teşebbüse belli oranda yer veren bir devletçiliktir (Atılğan, 2008a: 87). Ekonominin tüm kilit noktaları devletin denetiminde olacaktır. Özel sektörün varlığı uygun bulunmakla birlikte, kamuya zarar verecek şekilde büyümesi söz konusu olduğunda, devletin denetim mekanizmalarıyla bu engellenecektir (Landau, 1979: 82). İktisadi kalkınma için yapılması gerekenler hakkında, emekçilerin haklarının ön planda tutması ve özel teşebbüsü tam anlamıyla dışlamaması gerektiği biçiminde bir anlayış hakimdir. Bu anlayışın uygulayıcıları da asker-sivil aydın zümre olarak tanımlanmaktadır⁹⁷ (Landau, 1979: 84-85; Atılğan, 2008a: 87). Özel teşebbüse verilen izin liberal bir ekonomi yaratmayacak derecede olmalıdır. Yöncülere göre kapitalizm ve özel sermayenin arttırılmasıyla kalkınma sağlanamazdı ancak; Türkiye gibi gelişmiş sanayinin ve gelişmiş bir işçi sınıfının olmadığı toplumlarda sosyalizm de bir seçenek olamazdı (Atılğan, 2008a: 91). İşte Yöncülerin yeni devletçilik anlayışı bu çıkmaz içinde kalkınmanın sağlanması için en etkili reçete idi. Avcıoğlu’nun *Yön*’de, 22

⁹⁷ Aydın sınıfa biçilen bu rolün, yani aydınların uygulayacağı devletçilik politikasının emekçi temelli olmasını savunanlar arasında TİP’i de saymak gerekmektedir. Bu rolün aydınlara atfedilmesinin nedeni olarak, Batı toplumlarından farklı biçimde işçi sınıfının örgütlenmemiş olması olarak açıklayabiliriz. Fakat buna rağmen TİP işçilerin de yönetim ve denetim aşamalarına katılmasından yana bir tavır sergilemektedir.

Ağustos 1962’de yayınlanan “Sosyalizm Anlayışımız” isimli yazısı bu konuya açıklık getirmektedir:

O halde Türkiye için nasıl bir sosyalizm istiyoruz? (...) Batı sosyalizmi ve doğu sosyalizmi Türkiye’ye örnek teşkil edemez. Az gelişmiş bir ülke olan Türkiye’de sosyalizm radikal olacak kısa zamanda yeni bir toplum düzeni kurmaya yönelecektir. (...) Radikal fakat insani bir sosyalizmden yanayız. (...) Türk halkının refah ve saadeti için mücadeleye eden sosyalistlerin, gerçek milliyetçiler olduklarına inanıyoruz. Sosyalist Amerikan boyunduruğuna da Rus boyunduruğuna da karşıdır.(...) Esasen sosyalizmi, halkçılık, devletçilik, devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik ve milliyetçilik ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayıyoruz. (Kıvılcımlı, 2000: 93-94; Yanardağ, 2008: 203).

Burada anlaşılacağı üzere, Türk sosyalizmi özgün olmalı ve kapitalist olmayan yoldan, milli kurtuluş tipi bir sosyalizm olmalıdır. Bunu mümkün kılmak için daha öncede belirttiğimiz gibi iktisadi kalkınma temel prensip olarak alınmalıdır. Savundukları aşamalı devrim modelinin ilk etabı içinde yer alan iktisadi bağımsızlığı “milli sosyalizm” olarak adlandırmışlar ve sonuçta kurulacak olan “milli demokratik” düzende ne işçi sınıfı ne de burjuva diktatörlüğüne yol açmayacak olan, tüm milli güçler, hükümetin yönetimine katılacaklardır (Landau, 1979: 89). Yöncülerin, Lenin’in az gelişmiş ülkeler için önerdiği kapitalist olmayan yoldan kalkınma tezini benimsemelerinin nedenleri, Sovyetlerin bu tezi benimseyen ülkelere destek olması, Türkiye şartları içinde kapitalist bir düzen kurmanın zor olması olarak sıralanabilmektedir (Atılğan, 2008b: 635-636). Doğan Avcıoğlu, kapitalist olmayan yoldan sosyalizme ulaşma aşamasını “ıntikal devresi” olarak adlandırmaktadır⁹⁸ (Atılğan, 2008b: 637).

Yöncülere göre, emperyalizme karşı milli kurtuluş hareketi gerçekleştirildikten sonra milli demokrasi sistemi benimsenmelidir. Milli demokrasi “toplumun anti-feodal ve anti-emperyalist bütün güçlerini temsil eden, karma bir tip” olarak tanımlanırken; kuvvet ilişkileri emekçiler yararına belirlenecek ve böylece hayal edilen sosyalizme geçiş sağlanacaktır (Atılğan, 2008a: 113-114).

Yöncülerin İslamiyet’e bakışı Kemalizm’den farklılık arz etmektedir. Kemalizm’in laiklik ilkesi çerçevesinde devlet işleri ile din işleri birbirinden ayrı tutulmuştur. Ancak Yöncüler, dindar kesimlerin gerçekleşmesi planlanan reformlara

⁹⁸ İntikal devresi, sendikal olarak örgütlenmiş ve bilinçli emekçi sınıfların, hakim sınıfların ağırlığından kurtulacağı ve sonuç olarak sosyalizme ulaşacak bir evre olarak tanımlanmaktadır. (Atılğan, 2008b: 637)

karşı muhafazakar yaklaşarak, engel olabileceği görüşünden hareketle, İslam ile sosyalizmi buluşturan bir köprü kurmaya özen göstermişlerdir (Landau, 1979: 91). Bu bağlamda Yöncüler, muhalefet ettikleri akımların yıllarca kitlelerin dini duygularını sömürdükleri çerçevesinde, kendilerine hareket alanı yaratmaya çalışmışlardır.

Yöncülerin dış politika ile ilgili görüşleri ise yine tam bağımsızlık kavramı ile örtüşmektedir. Türkiye dış politikadaki duruşunu emperyalist ülkelerden ayrı bir tutum izlemeli ve milli mücadele çabalarını destekleyen ülkelerle birlik içinde olmalıdır (Atılğan, 2008a: 117). Ülkelerarası politik ilişkiler hakkındaki görüşleri iktisadi, siyasi ve askeri ilişkilerin tümü için geçerli görülmektedir. Avcıoğlu, 13 Ağustos 1965 tarihli *Yön*'ün 124. sayısında dönemin iki büyük gücü olan ABD ve SSCB ye karşı nasıl bir politika izlenmesi gerektiği üzerinde şunları yazmıştır:

Ufak devletlerin bağımsızlıklarını koruyabilmesi ve milli çıkarlarına uygun haysiyetli bir dış politika uygulayabilmesi, onların iki büyük devletten eşit mesafede, durabilmeyi başarabilmesine bağlıdır. Bunun içindir ki Türk milliyetçileri, Sovyetlere ölçülü şekilde yaklaşmayı, milli bağımsızlığımızı ve hareket serbestimizi kazanmamızın temel şartlarından saymaktadırlar (Özdemir, 1986: 196).

Sınıfsız bir toplum tahayyülü içinde olan Yöncüler Türk toplumundaki sınıfları öncelikle halkçılık ve milliyetçilik kavramalarına göre belirlemektedir. Halk ile millet ayrı sınıfları ifade etmekle birlikte, halkı oluşturanlar emekçiler iken, millet kavramı karşılığını burjuvalar ve toprak ağalarında bulmaktadır (Atılğan, 2008a: 121). Emperyalist güçlerle çıkar birliği içinde olanlar ise millet kavramının dışında değerlendirilmektedir⁹⁹ (Atılğan, 2008a: 122). Yöncüler toplumu öncelikli olarak emperyalizme destek olma konusunda ikiye ayırmakta ve geriye kalan kısmı da işçi, çiftçi, burjuva vs. şeklinde toplumsal sınıflara bölünmektedir.¹⁰⁰ Yani onlar için millet

⁹⁹ Avcıoğlu, Türkiye'nin emperyalizm ile ilişkisini dışsal değil, içsel olarak nitelermekte ve ülkenin hakim sınıflarının kendi çıkarları için emperyalizme zemin hazırladıklarını belirtmektedir (Atılğan, 2008b: 641). Millet dışı olarak tanımlanan sınıf, bu kategoriye kapsamaktadır.

¹⁰⁰ Sosyalizmi kuracak olan işçi sınıfıdır. Köylü sınıfı, işçi sınıfıyla birlik olarak mücadelenin temel taşı oluşturacaklardır. Bu mücadelenin kuramsal ideolojisi aydınlar tarafından yapılacaktır. Dayanılacak kuvvetler ise ordu ve gençliktir (Atılğan, 2008: 642). Gençler ve asker-sivil aydınlar, ara tabakaları oluşturmaktadırlar. Ara tabaklar intikal devresi olarak adlandırılan devrenin öncüsü olacaklardır. Çünkü örgütlenmemiş işçi sınıfı intikal döneminde örgütlenecektir (Atılğan, 2008b: 643; Karsan, 2005: 237).

ile halk Kemalizm’de olduğu gibi aynı şeyi ifade etmemekte, halk emek eksenli olarak tanımlanmaktadır.¹⁰¹

Hasan Cemal, Yön hareketinin çizgisini, içinde hem Marksizm’i hem de Kemalizm’i barındırdığı için “milliyetçi sol” olarak tanımlamaktadır. Önce işbirlikçilere karşı milli demokratik devrim, sonra da milli sosyalizm kurulacaktır. Bu devrimlerin bir dikta yöntemiyle yapılmasının savunulmasının nedeni, “her seçim sandığının ‘gerici güçleri’ yani ‘emperyalizmin işbirlikçilerini’ sandığa taşıyor” olmasından kaynaklanmaktadır. (Cemal, 2008: 93).

Yön hareketinin aktif olarak rol aldığı bir takım oluşumlar mevcuttur. Bunlar Çalışanlar Partisi, Sosyalist Kültür Derneği ve Devrim Gazetesidir.

Çalışanlar Partisi’nin 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 1962 yılında Türk-İş destekli olarak kurulduğundan birinci bölümde söz etmiştik. Yöncüler bu partiyi onları hedeflerine ulaştıracak bir yol olarak değerlendirmiştir. Çünkü bu dönemde Çalışanlar Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi’nden farklı olarak Yöncülerin “halk” tanımına uyan bir üye tabanına sahiptir ve Cumhuriyet Halk Partisi, Yöncülerin ön gördüğü reformları uygulayacak bir programa sahip olmadığından, odak noktaları Çalışanlar Partisi’ne kaymıştır (Atılğan, 2008b: 604). Yöncüler, parti programının hazırlanmasında etkili olmuşlardır ve partinin tabanını sadece işçi sınıfı ile sınırlı tutmayıp, zinde kuvvetleri de tabana ekleme çalışmalarından bulunmuşlardır (Atılğan, 2008b: 605). Ancak parti, İşçi Partisi bünyesine katılarak, Yöncü çizgiden ayrılmıştır (Sayılğan, 2009: 304).

Sosyalist Kültür Derneği, Yön hareketinden bağımsız olarak değerlendirilemeyecek bir oluşumdur (Arı, 1994: 28). Çalışanlar Partisi’nin bir girişim olarak kalmasından sonra, Yöncüler, Türkiye İşçi Partisi’nin de işçi sınıfı önderliği konusundaki “sosyalizmi getirecek kuvvetleri dağıtan” bir yaklaşıma sahip olduğunu düşündükleri için başka bir oluşumun arayışı içine girmişlerdir (Atılğan, 2008b, 607). Bu arayışın sonunda, Yöncüler tarafından, 1962 yılının sonunda kurulacak olan Sosyalist Kültür Derneği’nin amacı hakkında aynı yıl, *Yön*’de şöyle bir açıklama yapılmıştır:

¹⁰¹ Kemalizm’de halk tanımı 1919’lu yıllarda SSCB’nin desteğini sağlamak için emek eksenli olarak algılanmaktadır. Ancak daha sonra bu yaklaşım değişmiş ve halk tanımı herkesi kapsayan bir nitelik biçimine bürünmüştür (Atılğan, 2008: 132).

Sosyalizme inananları daha yakından fikri temasa geçirmek, aralarında sosyalizmin meselelerini tartışmalarına imkan vermek, belli çözümler üzerinde çalışmak, varılan sonuçları demeçler, konferanslar, açık oturumlar, broşürler, kitaplar yoluyla yaymak (Atılğan, 2008b: 606).

SKD için sosyalizm, kapitalizmin az gelişmiş toplumlarda yol açacağı çatışmaları önlemenin tek demokratik yolu olarak görülmekte; bu ise, milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkelere dayanan bir sosyalizm olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 1986: 59).

Derneğin kurucuları ve yöneticileri arasında Yöncüler, DPT'den istifa eden uzmanlar ve yüksek bürokratlar bulunmaktadır. Dernek kuruluşunda bir bildiri de yayımlanmıştır (Şener, 2006: 56). Dernek kurucuları, bu bildiriye “milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkelere dayanan bir sosyalizm anlayışı”nı benimsediklerini ifade etmişlerdir.¹⁰²

Dernek adına, Doğan Avcıoğlu “Cumartesi Toplantıları” başlığı altında çeşitli oturum ve konferanslar düzenlemiştir (Atılğan, 2008b, 607). Söz konusu konferanslarda sosyalizme kapitalist olmayan yoldan ve Kemalizm ile nasıl gidileceği yönünde görüşmeler yapılmaktadır. Bu dernek, Yön Hareketinin asker-sivil aydınlar arasında yayılması konusunda etkili olmuştur.

1965 genel seçimlerinden sonra Yön grubu içinde önemli bir bölünme yaşanmış ve Mümtaz Soysal ayrılmıştır. Bölünme, başarısızlıkla sonuçlanan bu seçim sonrasında Soysal'ın, “sosyalizme ulaşmak için daha sabırlı olunması gerektiği” yönünde fikir belirtmesinin ardından; Avcıoğlu'nun “sabır gösterme” gerekliliğine karşı çıkması üzerine gelişmiştir (Atılğan, 2008b: 608). Soysal'ın ayrılmasının ardından dernek etkisizleşmiş ve yok olmuştur (Atılğan, 2008b: 608).

Dernek kapandıktan sonra, Yöncüler, sosyalizme geçiş için, cuntacılığı önemli bir yol olarak görmeye başlamışlardır. Bu düşüncenin gelişmesiyle Yöncüler, kendi kararlarıyla 30 Haziran 1967'de *Yön*'ü kapatmış ve 21 Ekim 1969'da *Devrim* dergisini hazırlamaya başlamışlardır (Kara, 2006: 67). 12 Mart 1971 muhtırası ile kapatılana kadar yetmiş dokuz sayı yayımlayan dergi, fikir yaratmaktan çok eylem yaratmanın peşinde olan bir oluşumdur (Landau, 1979: 122; Atılğan, 2008b: 612). Bu dergi de

¹⁰² Bildirinin tam metni için Bkz. (Atılğan, 2008a, 328-331).

Yön gibi bir bildiri ile yayın hayatına başlamıştır.¹⁰³ *Devrim*, *Yön*'ün devamı olduğu için, bu hareket *Yön-Devrim* hareketi olarak da anılmaktadır. Ancak kimi araştırmacılara göre *Devrim*, büyük ölçüde *Yön*'den farklılık göstermektedir ve ayrı bir konu olarak incelenmelidir (Kara, 2006: 17). *Yön* kapatıldıktan sonra, *Devrim* kurulana kadar geçen dönemde cuntacılarla ilişkiler geliştirilmiştir (Atılğan, 2008b: 609). Bu iki dergi arasındaki en önemli fark ise, *Yön* iktisadi kalkınmanın nasıl gerçekleştirileceğine cevap ararken; *Devrim*'in cevap aradığı sorunun nasıl eyleme geçileceği yönünde gelişmiş olmasıdır. Doğan Avcıoğlu bu farkı, “*Yön*'le Türkiye'nin yönünü belirledik, şimdi o yöne gitmek için, *Devrim*'le devrimi yapacağız.” diyerek açıklamıştır (Cemal, 2008: 167). *Devrim*, parlamento dışı yollarla sosyalizmi kurmanın yollarını bulmaya çalışmaktadır.

Devrim, iktidarı ele geçirecek olan “zinde kuvvetlerin”, başka bir deyişle “*Devrimci Ordu Gücü*”nün sözcüsü olarak anılmaktadır (Kara, 2006: 21). *Yön* dergisi ile mevcut hareketin kuramsal çerçevesini oluşturmuş, iktidarı elde edebilmek için birkaç başarısız girişimde bulunmuş iken; *Devrim*, bu başarısız girişimlerin izini orduyla elele vererek aşacağını düşünen, daha önce oluşturulan kuramsal fikirlerin, gelenen son aşamada uygulanabileceğine inanan bir oluşum biçimindedir. Avcıoğlu, *Devrim*'i yayımlamaya başlamadan önce, 1969'da Fikret Otyam ile Cumhuriyet Gazetesi için yaptığı bir görüşmede şunları söylemiştir:

Yeni bir dergi hazırlıyoruz, adı Devrim olacak. Haftalık... Seçimlerden hemen sonra yayımlamayı kararlaştırdık. Yön, ekonomik sistem arayışı içindeydi. (...) Yön, arayıştı, şimdiyse yön belli olmuştur. Türkiye'nin sorunlarına somut cevaplar bulmak gerek. Ekonomik bağımsızlık nasıl sağlanacak? İhracat nasıl artacak? Tek kelimeyle Türkiye nasıl kalkınacak, çağdaş uygarlık düzeyine nasıl gelecek? Bu sorunları özellikle ele alacağız Devrim'de. (Özdemir, 2000: 23).

Devrim kadrosundan Hasan Cemal hedeflerini şöyle anlatmıştır:

Biz “radikaller”, Devrim dergisi çevresinde toplanan “sol Kemalistler” ya da “asker-sivil aydın zümre”, bir sabah vakti darbeyle çok partili sisteme son verip, parlamentonun kapısına kilidi vurunca, sıra ‘sosyalist devrim’e gelebilecekti. Önce demokratik devrim, sonra sosyalist devrim!’¹⁰⁴ (Cemal, 2008: 27).

Devrim'in, *Yön*'ün devamı ve *Yön Hareketi* içinde bir oluşum olduğu doğrudur. Ancak *Devrim*'in oldukça farklı bir “yönü” olduğu da açıktır. *Devrim*'in

¹⁰³ Bildirinin tam metni için Bkz. (Kara, 2006: 259-270).

¹⁰⁴ Vurgular yazara aittir.

yayımlanmaya başlandığı dönem, Yön Hareketinin farklı bir çizgiye doğru yöneldiği bir dönemdir. Çok partili iktidara karşı çıkan *Devrim*, tek partili sosyalist iktidarın ordunun desteği ile kurulacağına inanılmaktadır (Özdemir, 2000: 24). Cumhuriyet Halk Partisi'nde ortanın solu tartışmaları sürerken, Avcıoğlu, bu hareketin güçlenerek, *Devrim*'i olumsuz etkileyebilecek olmasından dolayı Ecevit ve partisini yıpratma girişimleri yürütmüştür (Özdemir, 2000: 25). Hayal edilen devrimin gerçekleştirilmesi için Avcıoğlu, sık sık Madanoğlu Paşa ile bir araya gelip iktidarı ele geçirme planları yapmıştır. Ancak bu cuntacı hareket gerçekleşmeden 12 Mart 1971 muhtırası yapılmış ve hareket büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığı yaşamıştır.

Devrim'e ek olarak, Yön Hareketi içinde belirlenen fikirlerin kitaplar aracılığıyla yayılmasını sağlamak amacıyla Yön Yayınları da kurulmuştur.¹⁰⁵

Yön-Devrim hareketinin stratejilerini beş ayrı döneme ayırmak mümkündür: ‘*Yön*’ün yayımlanmaya başlanması ile Devlet Planlama Teşkilatı içindeki uzmanların istifasına kadar geçen dönem¹⁰⁶: Planladıkları reformların mevcut yollarla ara tabakalar tarafından gerçekleştirileceği ön görülmüştür. Çalışanlar Partisi ve Sosyalist Kültür Derneği'nin kurulduğu dönem: Parlamenter çizgi çerçevesinde bir parti oluşturma fikir ve eylemlerinin belirginleşmiştir. 1964'te *Yön*’ün yeniden yayımlanması ile 1965 genel seçimleri arasındaki dönem: Anti-emperyalist bir cephe oluşturma fikrinin varlığı görülmüştür. 1965 genel seçimleri ile *Yön*’ün kapanması arasındaki dönem: Parlamenter olmayan yoldan¹⁰⁷ iktidara gelme yollarının aranmıştır. *Yön*’ün kapanması ile *Devrim*’in yayımına son verilmesi arasındaki dönem: Cuntacılığa yönelim bu dönemde başlamıştır’ (Atılğan: 2008a: 151-238).

Sonuç itibariyle Yöncüler her ne kadar fikirlerini kuramsal bir düzlemde bırakmayıp, eyleme geçirmeye çalışmışsalar da başarılı olamamışlardır. Yöncülerin

¹⁰⁵ Yayınevi toplam sekiz kitap yayınlamıştır. Tüm kitapların önsözleri Avcıoğlu tarafından yazılmıştır. Yazarlar arasında Niyazi Berkes vardır. Bunlara ek olarak Marksist fikirler içeren çeviri kitaplarda yayımlanmıştır. (Atılğan, 2008b: 613)

¹⁰⁶ Yöncüler, devletin önemli kuruluşlarında görev alan aydınları kendi görüşlerinin doğruluğu konusunda ikna etmeye çalışmışlardır. DPT’de bu organlardan biridir ve çoğu görevlisi Yön Bildirisi’ne imza atmıştır. DPT, Yöncü görüşler doğrultusunda bir kalkınma planı hazırlamış ancak; plan siyasetler tarafından fazlaca değiştirilmiştir. Bunun üzerine planı hazırlayan uzmanlar istifa etmiş ve Yöncüler de gerekli reformların gerçekleştirilmesi için başka yollar arayışı içine girmişlerdir. (Özdemir, 1986: 42; Atılğan, 2008a: 162-164)

¹⁰⁷ Eski bir TİP üyesi olan gazeteci Çetin Altan, anti-parlamenter yaklaşımı ilk benimseyen aydınlardan biri olmuştur (Landau, 1979: 56).

desteği ve sağladığı kuramsal çerçeve ile 9 Mart 1971’de Cemal Madanoğlu Paşa tarafından gerçekteştirilen darbe/devrim¹⁰⁸ girişimi; hareket içinde yer alan ancak aslında Milli İstihbarat Teşkilatı ajanı olan Mahir Kaynak’ın aracılığı ile önlemiřtir¹⁰⁹ (Kara, 2006: 139; Cemal, 2008: 33). Bir askeri darbeyle sosyalist toplum düzeninin kurulamayacağını “bir albayın, işçinin arkasından yürüyemeyeceğini, anti-emperyalizm ile milliyetçilik arasında kurulan özdeşliğin tam bir özdeşlik olmayacağını” Devrim’in 12 Mart muhtırası ile kapatılması sonrasında anlamışlardır (Atılđan, 2008: 646).

2.3. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM

1970 öncesi Türk solunda önemli ölçüde etki bırakan, Milli Demokratik Devrim tezi, Yön hareketine yakın olarak ve Türkiye İşçi Partisi içinde filizlenmiştir. *Yön* ve MDD, anti-emperyalist, anti-feodal ve anti-parlamenter yaklaşımları benimsemektedirler (Kara, 2006: 63). Türkiye İşçi Partisi ise anti-parlamenter yaklaşıma soğuk bakmaktadır. 1965 genel seçimlerinde Türkiye İşçi Partisinin görece başarısızlığı Avcıoğlu ve Belli’nin eleştirileriyle pekiştirilmiş ve parti içinde bölünmelere zemin hazırlamıştır (Karsan, 2005: 233). Söz konusu tartışmalar, partinin parlamenter çizgide hareket etmesinden kaynak bulmuştur. TİP’in düşüncesine göre, Türkiye yeterince gelişmiş ve işçi sınıfı oluşturmuş bir toplum olduğundan “sosyalist devrim”i gerçekteştirmek için yapılması gereken, iktidarın baskısı yüzünden örgütlenemeyen işçi sınıfını politize etmektir (Belge, [Tarih Yok]a: 1956). Ancak

¹⁰⁸ 9 Mart olayını adlandırırken darbe ve devrim kavramlarını yan yana kullanmamızın sebebi, kimi görüşlere göre askeri darbe, kimi görüşlere göre de ordu gücünden destek bulan tepeden inme bir devrim olarak nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır. (Kara, 2006: 22)

¹⁰⁹ Mahir Kaynak, ajanlığı sırasında şunları yaşamıştır: “*Bir gün her zaman olduğu gibi toplantıdan bir süre önce Madanoğlu Paşa’ya gittim. Bana toplantıların MİT tarafından banda kaydedildiğini ve herkesin aranacağını söyledi. Üzerimde o kaba saba kayıt aleti vardı. ‘Başka çaremiz yok, arama yapmamız gerekli’ dedim. Arama işini bana verdi. ‘herkesi kucakla, öp, sırtlarını sıvazla ceketlerini çıkarttır’ dedi. Öyle yaptım. Herkesi aradım. Tesadüfen giydiğim bol hırka ceketimi çıkarmama rağmen beni ele vermedi. Çok zor saatler geçirdim. Bir başka gün Madanoğlu ile ikimiz yalnızken bana bir kağıt uzattı. Kağıtta teşkilatla irtibat kurduğum telefon numarası ve görüştüğüm kişilerden birinin adı yazılı idi. ‘Bu ne Paşam’ dedim. ‘Bu adam bizi takip eden kişi, o da telefon numarası. (...) Onunla ilgili bilgileri topladım.’ İstediği bilgileri verdim. Olanlar teşkilatın bilgisi içinde idi” (Cemal, 2008: 33).*

MDD bu görüşün tam karşısında seyretmektedir. Türkiye, Doğu toplumu olduğu için, feodal bir yapı sergilemektedir. Kapitalizm kurulmamış olduğundan işçi sınıfı da yoktur (Cemal, 2008: 163; Belge, [Tarih Yok]a: 1956). İşte bu nedenle Türkiye, anti-emperyalist ve anti-feodal yapıyı “demokratik devrim” aşamasındadır. 1960 darbesinden önce ve sonraki dönemde iktidarda olan Demokrat Parti - Adalet Partisi çizgisi ise “karşı devrimci” olarak nitelendirilmektedir. (Belge, [Tarih Yok]a: 1956).

MDD, Mihri Belli adı ile anılmaktadır. Mihri Belli, *Yön*'de kaleme aldığı yazılar ile MDD'nin çerçevesini belirlemiştir. MDD'nin, milliliği emperyalizme karşı bağımsızlığı savunmasından; demokratikliği ise feodalizmi yıkmak istemesinden kaynaklanmaktadır (Yanardağ, 2008: 209). *Yön* kapandıktan sonra, Mihri Belli, 1967 yılında *Türk Solu Dergisi*'ni¹¹⁰ çıkarmaya başlamıştır (Kara, 2006: 63). *Türk Solu* dergisinin çıkarılmaya başlanmasının nedeni sadece *Yön*'ün kapanması değildir. Türkiye İşçi Partisi'nin izlediği parlamenter çizgiye karşı, devrimci bir duruşun ifadesi biçiminde de görülmelidir (Karsan, 2005: 239). Bu derginin çıkarılmasıyla MDD artık TİP ve *Yön*'den bağımsız olan bir hareket haline dönüşmüştür.¹¹¹ *Türk Solu*, 17 Kasım 1970'e kadar, toplam yüz yirmi altı sayı yayımlamıştır (Landau, 1979: 110).

MDD, Kominternin geniş cephe stratejisi çerçevesinde Türkiye Komünist Partisi'nden izler taşıyan bir hareket olmakla birlikte; fikirsel anlamda Devrim'den pek bir farkı yoktur. Mihri Belli, *Yön*'de yayınlanan bir yazısında şunları söylemektedir:

Besbelli ki Türk toplumunun önündeki devrimci görev, Türk milli bağımsızlığını gerçekleştirecek, feodalizmi tüm izleriyle ortadan kaldırarak, milli birlik içinde özgür Türk ulusunun engelsiz gelişme şartlarını sağlamaktan başka bir şey olamaz. Buna kısaca demokratik devrim diyoruz. Çünkü milli bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve feodalizmin ortadan kaldırılması, Demokratik Devrimin iki ana görevidir. Demokratik Devrim, gelişme halindeki Türk toplumunun önünde zorunlu bir aşamadır, ama yalnızca bir aşamadır. Bizi sosyalist Türkiye'ye götüren geçilmesi zorunlu bir aşama. (Kara, 2006: 64).

¹¹⁰ 2002 yılında yayın hayatına başlayan Gökçe Fırat'ın başyazarı olduğu *Türk Solu Dergisi* kendisini Mihri Belli'nin *Türk Solu Gazetesi*'nin devamı olarak nitelendirmektedir. 2002 yılında yayınlanan dergi, 2010 yılında Ulusal Parti'nin kurulması ile partinin yayın organı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

¹¹¹ Dergi, ilk sayısında çıkış nedenini şöyle açıklamıştır: “*Bugünün savaşı gerçekten bağımsız ve demokratik bir Türkiye uğruna, dış sömürücüye ve yerli ortaklarına karşı, emperyalizm-komprador-feodal üçlü ortaklığına karşı Türk ulusunun savaşıdır. Bugünün savaşı, 19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün önderliğinde başlayan ulusal şahlanın, bir gerileme süresinden sonra, yeni koşullar içinde sürdürülmesidir. Bugünün savaşı her içtenlikle 'Türk'üm' diyenin savaşıdır.*” (<http://www.turksolu.org> (02 Nisan 2010))

Bu ifadeden hareketle, çıkarılabilecek birkaç sonuç vardır. Öncelikle MDD, Türk toplumunun feodal ve sınıflı bir yapısı olduğunu kabullenmekte ve buna karşı çıkmaktadır. Daha sonra, sosyalizme doğrudan ulaşamayacağı bunun aşamalı bir devrim modeli ile gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

MDD'ciler, Türkiye'nin yarı sömürge ve feodal, milli kapitalizmi geliştirme çabaları başarısız olmuş ve işçi sınıfı olmayan bir toplum olduğunu kabul ederek; işçi sınıfına dayalı bir devrimden önce emperyalizm ve feodalizm ile mücadele edilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Yanardağ, 2008: 209). MDD'cilere göre kurtuluş savaşı yarım kalmış bir burjuva devrimidir ve bu devrimi işçi ve emekçi sınıfları, asker-sivil aydınların yardımı ile tamamlayacaktır (Yanardağ, 2008: 210). MDD'ciler, Marksizm'in emek-sermaye çatışmasını, ezilen uluslar ile ezen uluslar arasındaki çatışma biçiminde yeniden yorumlamışlardır. Aynı dönem Türk sol akımlarında olduğu gibi, MDD tarafından Marksizm'in evrenselci anlayışı, ulusal bir anlayışa dönüştürülmüştür.

MDD, Marksist-Leninist ideolojiyi benimsediği noktada yön hareketinden ayrılmaktadır (Karsan, 2005: 238). Marksist-Leninist yaklaşım, öncelikli olarak emperyalizme karşı milli kurtuluş hareketlerini desteklemekte, ancak daha sonra tüm dünya sosyalistlerinin oluşturduğu bir cephe ile sosyalizmin kuruluşunu öngörmektedir.¹¹² Yöncüler ise, daha önce belirttiğimiz gibi sosyalistler arasındaki birleşme enternasyonal olduğundan bunu bir bölünme olarak algılamaktadırlar. Yöncülere göre sosyalizm, milli devrimci kalkınma yolu ile Milli Kurtuluş Cephesi ile kurulmalıdır. Bu ise Atatürk ilkelerinin devam ettirilmesi demektir ve Marksizm-Leninizm bunu açıklayacak teorik temelden yoksundur (Aydın, 1998: 68). MDD ile Türkiye İşçi Partisi'nin ayrıldığı nokta ise sosyalizmin devrimle mi yoksa parlamenter çizgi doğrultusunda mı kurulacağı noktasında gelişmektedir. Yani bir yöntem sorunu temel teşkil etmektedir. TİP'in ikinci kongresinde Mehmet Ali Aybar, “sosyalizmin halka rağmen tepeden inme yöntemlerle kurulamayacağını” özellikle altını çizmiştir (Karsan, 2005: 239).

¹¹² Mihri Belli, “gayri milli güçlere” karşı bir milli cephe çerçevesinde örgütlenilmesini savunurken, “milliyetçiliğin azı seni enternasyonalizmden uzaklaştırır, milliyetçiliğin derini seni enternasyonalizme götürür.” (Atılğan, 2008c: 563) diyerek, son aşamada evrenselci bir sosyalist düzenin kurulması yönünde bir tutum sergilemektedir.

MDD'nin ulusalcı sol nitelikte bir ideoloji olması, ulusçuluk ve Marksizm'i kaynaştırmaya çalışması olarak görülebilmektedir. Belli ulusçuluğun manevi bir güç olabilmesi için anti-kapitalist ve anti-emperyalist olması gerektiğini söylerken bunu, "en tutarlı yurtseverler, sosyalistlerdir" diyerek ifade etmektedir (Karsan, 2005: 242). Belli, ulus tanımlamasının "etnik-kültürel" düzlemde yapılmasına şiddetle karşı çıkmaktadır (Karsan, 2005: 243). *Türk Solu* içinde değinilen ulusalcılık, milli bağımsızlıkla aynı şey olan Kemalizm'in tamamlayıcı bir parçası" olarak görülmekte ve "istiklal artı devrim" olarak tanımlanmaktadır (Landau, 1979: 111).

MDD demokratik devrimin, Batıdan farklı olarak burjuva önderliğinde değil; işçi, köylü, ulus adına asker-sivil zümre tarafından gerçekleşmesi gerektiğini söylemektedir (Karsan, 2005: 245). Kimi görüşlere göre, Kemalizm'in tam bağımsızlığa vurgu yapan yönü, MDD'ciler tarafından teorik boşluk noktaları için bir "dolgu malzemesi" olarak kullanılmaktadır (Karsan, 2005: 248).

MDD'nin Türkiye Komünist Partisi'nin aşamalı devrim modeline getirdiği yenilik ya da ekler, Batıcı akıma karşı Doğucu bir akım yaratmak, aşamalı devrimi milliyetçi bir bakış açısıyla değerlendirmek, sosyalizm ile Kemalizm'i ortak paydada buluşturmak ve iktidarı elde etmek için cuntacı bir yaklaşımı benimsemek olarak sıralanabilmektedir (Atılğan, 2008c: 555). Belli, Doğu ve Batı ayrımını şöyle belirlemektedir:

Tüm Batı denene şey, burjuva demokratik devrimini, burjuva demokratik devrimler çağında yapmış olan, ortak ekonomik ve sosyal yapıları bulunan ve gelişerek bugünkü emperyalist kinliğe kavuşan ve dünyanın geri kalanını sömürerek, yoksulluk denizinde bir refah adası kurabilen, çoğunluğu Kuzey Atlantik kıyılarındaki uluslar topluluğu idi. Tüm doğu denen şey ise burjuva demokratik devrimini, bu devrimler çağında yapamamış ve bu yüzden kapitalist gelişme olanağına kavuşamamış olan, emperyalist Batı tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak sömürülen ve halen milli kurtuluş savaşı ile yükümlü bulunan, ekonomik ve sosyal yapıca bir çok ortak yanları olan Doğu ve Güneyin ulusları idi. Çağımızda tarihi inisiyatifi ellerine almış, sosyalizm doğrultusunda bir evrime girmiş Doğu halklarıydı. Kökleri, coğrafyası, yapısı ve gelişme aşaması bakımından bir doğulu ulus olan, Türk ulusunun bu iki tüm içindeki yeri, milli kurtuluş şartları içinde Doğu uluslarının safında ve Batı emperyalizminin karşısındaydı (Atılğan, 2008c: 556).

Buradan hareketle Belli'nin bu ayrımı yaparken kıstası, sömürülen ve sömüren toplumlar biçimindedir denilebilir. Belli'nin bu yaklaşımı, Batı kaynaklı bir ideoloji olan, sosyalizme ulaşmak için Doğu toplumlarının kendine özgücü yaklaşımlar belirlemesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bunu yaparken İslamiyet'i sosyalizme

eklelemeye çalışmıştır. İslamiyet ile sosyalizmi ortak bir potada birleştirmeye çalışmasının nedeni, belki Doğuculuk anlayışına meşruluk zemini sağlayarak, haklılığını kanıtlamaktır; belki de İslamiyet açısından sosyalizmin geçersiz bir yol olmadığını göstererek, bu mecradan destek bulmaktır. Buna ek olarak, dinin kitleleri etkileyen gücünü kullanarak, Müslüman ve Doğulu halkların “gâvur” olarak gördüğü Batıya karşı anti-emperyalist mücadeleyi farklı bir açıdan körükleme niyetini taşımakta; böylece öngördüğü Doğuculuk kimliği, dinin etkisiyle benimsenecek ve sosyalizm için “ideolojik ikna süreçleri” daha rahat gelişebilecektir (Atılğan, 2008c: 557-558).

MDD çizgisinin temellerinde görülen düz çizgisel tarih yaklaşımının ifadesi, tarihin, sonucu önceden belirli bir halde ilerlemesi yani, “millicilik ile sosyalistlik, milli devrim ile sosyalist devrim ve nihayet kapitalizm ile sosyalizm arasında biri diğerini zorunlu olarak takip eden” bir durum biçiminde açıklanabilmektedir¹¹³ (Atılğan, 2008c: 559). Elbette bu durum, kanımızca, bir kaide olmaktan çok bir istisna olabilme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Belli, MDD tezinin temeline yerleştirdiği düzçizgisel tarih yaklaşımını toplumlara uyarladığında, belli aşamalardan geçildiğinde, sosyalizme ulaşılacağını, bunun için önce kapitalizm¹¹⁴ ve milletleşme sürecinin yaşanması gerektiğini söylemektedir (Şener, 2006: 162; Atılğan, 2008c: 560). Görüldüğü üzere, Türkiye’nin kapitalistleşmesi MDD tezi için gerçekleşmesi gerekli bir durumdur. İç kapitalizm olarak adlandırabileceğimiz bu durum, MDD tezine göre vakti geldiğinde sonlandırılacaktır ancak; öncelikli hedef dış kapitalizme son vermek olmalıdır. Belli, “iç sömürüyü kaldırabilmek için, mutlaka bağımsız bir ülke olmak gerekmektedir” derken, içeride kapitalizmi geliştirme gerekliliğini işçi sınıfını oluşturacak olması nedeniyle desteklemektedir (Atılğan, 2008c: 560).

Belli, işçi sınıfı olmayan bir ülkede, milli devrimin gerçekleştirilmesi için başka güçler arama yoluna giderek, asker-sivil aydınlara yönelmiş ve cuntacı bir yaklaşımı benimsemiştir. Devrimi gerçekleştirecek, itici güç olan aydın sınıfı Kemalist ve

¹¹³ Mihri Belli, millicilik ile sosyalistlik ya da milli kişi ya da sosyalist kişi arasındaki birbirini takip etme durumunu kendi deneyiminden yola çıkarak geliştirmiştir. Emperyalizme düşman olduğu için millici olduğunu ve millici olduktan sonra da tabii olarak sosyalizm ve Marksizm’le buluştuğunu söylemektedir. (Atılğan, 2008c: 559)

¹¹⁴ Burjuvazi, emperyalizm çağında uluslaşma ve sanayileşmeye öncülük edememiş olduğundan; uluslaşma ve sanayileşme aşaması, emekçilerin gayretleriyle geçilmelidir. (Atılğan, 2008c: 560)

sosyalist olmak üzere iki yönlü olarak tasarlanmıştır. Aydınların Kemalist tarafı milliyetçi subaylara dayanacak olan Yön-Devrim Hareketi, Sosyalizm tarafı ise gençlere dayanan MDD olarak görülmektedir¹¹⁵ (Atılğan, 2008c: 565). Belli, asker-sivil zümrenin ideolojisini Kemalizm olarak nitelendirmekte ve demokratik devrimin itici gücü olan bu zümrenin ideolojisiyle uyum içinde olmaya çalışmaktadır¹¹⁶ (Şener, 2006: 159). Açıkça görüldüğü üzere, MDD tezinde Kemalizm, sosyalizme ulaşmayı sağlayacak bir araç olarak görülmektedir. Buna rağmen, Belli, sosyalist olmadan önce Kemalisttir ve sosyalist düşünceye bu aşamadan ulaştığını düşünmektedir. Böyle bakıldığında ise MDD için Kemalizm sadece meşruluk zemini sağlayan bir araç olmaktan biraz daha ötede görünmektedir. Belli'in Kemalizm'e verdiği önem daha önce belirttiğimiz gibi tam bağımsızlık için verilen savaş çizgisinde doruk noktasına ulaşmaktadır. Belli için, Kemalist devrim, küçük burjuva önderliğinde yapılmış, büyük ölçüde başarılı olmuş ancak yarım kalmış bir devrim niteliği taşımaktadır (Şener: 2006: 159).

İçeride devrimi gerçekleştirecek sınıfları¹¹⁷ “ulusal topluluk” olarak tanımlayan Belli, karşı cepheye, emperyalizmi, “işbirlikçi sermaye” olarak tanımladığı, içerde olan ancak dış emperyalizme destek veren ve ülkenin iktisadi kalkınmasına karşı olan sınıfları ve gerici “feodal mütegalibe”yi yerleştirmiştir (Şener, 2006: 166-167). Devrimi gerçekleştirecek olan ulusal topluluk ise şöyle tanımlanmıştır:

Türkiye proletaryası, yani modern sanayide, küçük sanayide, zanaat kollarında, ticaret alanında, tarımda iş gücünü satarak bir geçim sağlayabilen üretim araçlarından ve topraktan yoksun şehir ve köy proletaryası ve bir miktar üretim aracına ve toprağa sahip olmakla birlikte gene de sömürülen şehir ve köy küçük burjuvazisi, yani bir avuç asalak dışında, Türkiye emekçi halkı. (Şener, 2006: 169).

Bu tanımdan yola çıkarak, dış emperyalizmden mağdur olan “şehir ve köy küçük burjuvazisi” devrimi gerçekleştirecek cephede yer almıştır. Asker-sivil aydınlarda bu sınıfın içinde değerlendirilmiş olmalıdır diye düşünmekteyiz. Görüldüğü üzere temel sınıf ayrımı emperyalizm mağdurları ile emperyalist güçler olarak yapılmaktadır.

¹¹⁵ 1960'lı yıllarda sosyalist gençler tarafından sıkça kullanılan “Ordu gençlik el ele, milli cephede!” sloganı, MDD'nin bu görüşünden izler taşımaktadır.

¹¹⁶ Belli'ye göre, asker-sivil aydın zümre, ülkedeki kilit noktalarda (ordu ve devlet kurumlarında) yer almakta, bu nedenle de onlarsız bir devrimin yapılması mümkün olmamaktadır. (Atılğan, 2008c: 567)

¹¹⁷ Farklı sınıfları oluşturan şey, her sınıfın iktisadi açıdan konumu olarak algılanmaktadır.

1968 -1971 dönemini MDD içinde bölünmelerin yaşandığı dönemdir. Daha önce belirttiğimiz gibi MDD, kısmen TKP'nin çizgisinde ilerleyen bir oluşum olmakla birlikte; temel tezleri Yön hareketi içinde şekillenmiş ancak, TİP içinden doğmuş bir harekettir. MDD, kendi içinde devrimin taktiği ve stratejisi konusunda görüş farklılıklarına düşmüştür. Bu dönemde sol örgütler içinde Çin-SSCB tartışmaları MDD içinde de bölünmelere yol açmıştır. Maou'cu çizgiyi takip eden, Doğu Perinçek ve arkadaşları ilk kopuşu oluşturmuşlardır (Şener, 2006: 206). Belli, Avcıoğlu eşliğinde 9 Mart devrimine hazırlanan subaylar tarafından “tescilli bir komünist” olarak görülmekte olduğundan, Avcıoğlu, Belli ile ilişkisini kesme yoluna gitmiştir (Atılğan, 2008c: 565). Buna ek olarak, Mahir Çayan ve grubu devrimin işçi ve köylü temelli olması gerektiğini düşündüklerinden; Deniz Gezmiş ve grubu, MDD'nin aktif ve silahlı bir mücadele içinde olmadığını düşündüklerinden; Doğu Perinçek ve grubu ise, devrim hareketinin lideri kendileri olmak istediklerinden MDD'den ve Mihri Belli çizgisinden kopmuşlardır¹¹⁸ (Atılğan, 2008c: 566).

Perinçek ve Belli arasındaki görüş farklılıklarını şöyle ifade edebiliriz: Perinçek, *Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi* aracılığı ile Türkiye'de örgütlü bir işçi sınıfı olmadığını, işçi sınıfının devrime önderlik edebilmesi için örgütlenmesi gerektiğini ve kapitalist olmayan yoldan sosyalizme ulaşılacağını söylemektedir (Şener, 2008: 205-213). Belli ise bu görüşe, kapitalist olmayan yoldan kalkınma noktasında karşı çıkmaktadır. Ancak bölünmenin asıl sebebinin, öncülük tartışmaları olduğu genel kabul görmektedir.

MDD ve ondan türeyen farklı kanatlar, 12 Mart 1971'de ciddi bir darbe yemişlerdir. Muhtıranın etkisi geçtikten sonra, 12 Eylül'e kadar kısa bir süreliğine ayağa kalkmışlardır. Günümüzde Kemalizm'i savunması ve anti-emperyalizme her şeyden çok önem vermesi bakımından Yön ve MDD hareketlerinin izini gördüğümüz, hatta MDD'nin devamı olarak nitelendirebileceğimiz önemli oluşum 10 Temmuz 1992'de Doğu Perinçek tarafından kurulan, İşçi Partisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 1998: 81; Aydın, 2008: 576).

¹¹⁸ Mahir Çayan'ın önderliğindeki, Dev-Genç hareketi THKO ve THKP-C olarak ikiye bölünürken; Doğu Perinçek'in önderliğindeki Proleter Devrimci Aydınlik hareketi, TİİKP ve TİKP olmak üzere iki gövde olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aydın, 2008: 543)

2.4. TÜRKİYE'DE ULUSALCI SOLU BESLEYEN KAYNAKLAR

Türk sol hareketi içinde yer alan önemli oluşumlardan TKP, TİP, Kadro, Yön-Devrim ve MDD'nin ortak noktaları hepsinin “milli kurtuluş” ve buna bağlı olarak milliyetçilik ekseninde buluşmalarının yanı sıra; milli sorunları Marksizm'den yardım olarak çözmeye çalışmalarıdır (Karsan, 2005: 240). Aynı zamanda, TİP haricindeki bu hareketler yukarıdan aşağıya gerçekleştirilecek bir devrimi öngörmektedirler. Ortak noktalarını az önce sıraladığımız ve ulusalcı sol olarak tanımladığımız bu oluşumlar ulusalcı sol ideolojinin somut görünümleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu sol nitelikli oluşumların milliyetçi eğilimler göstermesi konusunda kendinden öncel bir takım kaynaklardan beslenmiş olmaları muhtemeldir. Bu kaynaklar, Galiyevizm, *Türk Yurdu Dergisi*, Maoizm ve hatta Marks ve Engels'e kadar uzanmaktadır.

Türkiye'de ulusalcı sol hareketleri etkileyen önemli kaynaklardan biri olan Galiyevizm hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Ancak bundan önce, akımın kurucusu Sultan Galiyev olarak anılan Mir Said Sultan Alioğlu'nun Mustafa Suphi ile yakın ilişki içinde olduğu ve 1921-1924 yılları arasında Şevket Süreyya Aydemir'in eğitim gördüğü Moskova Doğu Halkları Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştığı göz önünde tutulmalıdır (Yanardağ, 2008: 173-184; Aydın, 1998: 63). Sultan Galiyev, 1917 Ekim devrimi sonrasında SSCB'de önemli görevler almış ancak milliyetçi eğilimleri nedeniyle 1923 yılında Bolşevik Parti'sinden tasfiye edilmiştir (Yanardağ, 2008: 159). Aslen Tatar Türkü olan Galiyev, Ekim Devrimi sırasında, SSCB'deki Müslüman halkların¹¹⁹ önderi konumunda ve devrimin Doğuya yönelik tüm projelerinde çalışmıştır (Yanardağ, 2008: 160-161). Rusya'da bulunan Müslüman halkların, Sovyet rejimi tarafından baskı altında tutulduğunu düşünmekte ve bu nedenle ulusal kurtuluşun gerçekleşmesi gerektiğini söylemektedir (Aydın, 2008: 564). Galiyev geliştirdiği fikirleri Marksizm'in “mazlumların ezilenlere karşı öç alma”

¹¹⁹ Müslüman kavramı, dinsel içerikli olarak değil, etnik ve ulusal anlamda Türk ve Türk soylu toplumları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. (Yanardağ, 2008: 162)

ilkesinden hareketle temellendirmiştir (Sayılğan, 2009: 680). Galiyev, işçi sınıfının olmadığı ve sınıf çatışmalarının yaşanmadığı doğulu Müslüman toplumlarda sosyalizmin kurulması için, Rusya'dakinden farklı bir yol izlenmesi gerektiğini, önceliğin ulusal devrim aşamasına tanınması gerektiğini savunmaktadır (Yanardağ, 2008: 164). Galiyev fikirlerinden hareketle iki önemli sonuca varmaktadır:

1-Koloni (Sömürge) halklarının hepsi proletaryadır. Bu ülkelerde endüstri proletaryası az sayıda da olsa, koloni halklarının proletarya oluşuna tesir edemez.

2-Milli kurtuluş hareketleri hangi içtimai sınıf tarafından idare edilirse edilsin sosyalisttir ve bu sebepten ilerici bir harekettir. (Sayılğan, 2009: 680).

Çatışmanın taraflarını “uluslararası burjuvazi ve sömürge halkları” olarak belirleyen Galiyev’in planı, Orta Asya, Sibiryaya ve Rusya’daki Türkî halkları birleştirecek bir Turan Federasyonu kurmaktır¹²⁰ (Aydın, 1998: 64). Kadro, Yön ve MDD, Galiyevizm ile oldukça ilişkili görünmekte hatta onun bir tür “kopyası” olarak nitelendirilmektedir (Aydın, 1998: 63).

Türkiye’de ulusalcı sol ideolojiyi besleyen diğer bir etmenin *Türk Yurdu Dergisi* olduğu düşünülmektedir. Derginin kurucusu olan Mehmet Emin Yurdakul, Kasım 1911’deki ilk sayıda, derginin kuruluş amacını “Türklüğe hizmet etmek, Türklüğe faide dokundurmak” olarak açıklamıştır (Balta, 2002: 162). Önceki bölümde belirttiğimiz üzere Akçuraoğlu Yusuf Bey’in arzusu üzerine, döneminin önemli sosyalistlerinden Parvüs Efendi bu dergide ülke ekonomisi üzerine çeşitli yazılar yayımlamaktadır. Konu ekonomi olunca haliyle, sosyalizmin önemli argümanlarından olan, anti-kapitalizm, anti-emperyalizm ve bağımsızlık konularına vurgu yapılmıştır. Derginin yazarlarından Akçura, Ağustos 1905’te yapılan Rusya Müslümanlarının Birinci Kongresi’nde, kongre sözcülüğü görevini üstlenmiş ve kongre sonunda tüm Rusya Müslümanlarının birleşmesi gerektiği yönünde karar birliğine varılmıştır (Balta, 2002: 163). Aynı zamanda Akçura, Atatürk milliyetçiliğinden farklı olarak toplumun sınıflı bir yapı arz ettiği yönünde görüşlere sahiptir. Elbette bu yaklaşımda sosyalizmin önemli dayanak noktalarından biridir. Kanaatimizce, *Türk Yurdu* içinde gelişmeye

¹²⁰ Galiyev bunu şöyle açıklamaktadır: *Uluslararası burjuvazi kavramı, sadece Batı Avrupa burjuvazisi değil, Uluslararası bir birim, bir dünya ölçütüdür. Bunun yenilebilmesi için tüm karşıt güçlerin, yani sadece proletaryanın kitlesel istismarı sonucu oluşan güçlerin değil, ulusal-sınıfsal istismar sonucu oluşan güçlerin de diğer deyişle sömürgelerin devrimsel enerjisinin konsantrasyonuna da ihtiyaç vardır!* (Aydın, 1998: 64). Burada dikkati çeken nokta, Marksizm’den farklı olarak, odak noktası sınıf yerine ulus olarak temellenmiş olmasıdır.

başlayan milliyetçilik vurgusu, ülke içindeki sol eğilimlerde muhakkak ki etkili olmuştur.

Türk sol hareketini etkisi altına alan diğer bir akım da Maoizmdir. Bu etkileşimin sebebi elbette ki, sosyalist düzeni kuran bir Doğu ülkesi olarak Çin'in, yapısal açıdan Türkiye ile yakınlığıdır. Bu yapısal yakınlıktan kasıt, Çin'in üçüncü dünyacı duruşudur. Batı ülkelerine karşı gücünü gösterebilmesi bakımından örnek teşkil eden bir hareket olmuştur. Sosyalizm Çin'de kurulabiliyorsa, Türkiye'de neden kurulmasın düşüncesi, dönemin aydınlarını oldukça meşgul etmiştir. Hareket adını onu geliştiren Mao Zedong'tan almaktadır. Mao, 1949 yılının Ekim ayında Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Suavi Aydın, Maoizm hakkında şunları söylemektedir:

Milli Kurtuluş Cephesi tarzında ilk ulusal cephe oluşumu örneği ve kuramı Çin Komünist Partisi tarafından uygulamaya konmuştur. Adı zikredilmese de bu yöndeki ilk kuramlaştırma Sultan Galiyev'e aittir. Ancak kuramın resmi bir parti hatta devlet görüşü haline gelip, uygulamaya sokulması ÇKP eliyle olmuştur. Esasen uzun süren devrim mücadelesinde Çin sosyalizmi, bu mücadele süresinde milliyetçi bir nitelik kazanmış ve Milli Kurtuluş savaşlarının zamanla sosyalizm yolunu açacağı nokta-i nazarından komünist partilerin taktik açıdan milliyetçi partilerle birleşme ödevinin bulunduğunu ilkesel düzeyde ortaya koymuştur. (Aydın, 1998: 66).

Mao, Türk ulusalcı sol hareketleri gibi, ekonominin devlet eliyle idare edilmesini savunmaktadır. Maoizmde, “önce demokratik devrim sonra sosyalist devrim” biçiminde formüle edilen aşamalı devrim anlayışı, Yöncülerin “sosyalizmden önce Atatürkçülük” anlayışı ile belirgin bir paralellik göstermektedir (Aydın, 1998: 67).

Aslında konuya, kapitalizmin etkisiyle sosyalizme geçişin gerçekleşmesi, açısından bakıldığında, ulusalcı solun beslendiği kaynaklar Marks ve Engels'e kadar götürülebilmektedir. Ulus olmak Marks ve Engels açısından kapitalist toplumun ön koşulu olarak görülmekte, toplumların gelişmemiş olması ulus-öncesi olmalarına bağlanmakta ve sosyalist düzenin kurulabilmesi için uluslaşmaları ve kapitalistleşmeleri gerekmektedir (Aydın, 2008: 545). Marks'a göre emperyalizmin, sömürdüğü “Asyatik toplumlar”¹²¹ üzerinde hem yapıcı hem de yıkıcı etkileri bulunmaktadır: sömürülen ülkeler üzerinde kurulan emperyalizm, bu ülkelerde pek çok Batıcı etkinin gelişimini sağlamakta ve onları modernleştirmektedir (Aydın, 2008:

¹²¹ Asyatik toplumlarda, merkezi devlet, toplumun her alanında egemen olduğu için serbest pazar ve özel mülkiyet bulunmamaktadır. Bu nedenle sınıflaşma mümkün değildir. Emperyalizm bu toplumlara kapitalizmi getirerek, sınıfları oluşturmakta ve bu toplum tarzını yıkmaktadır. (Aydın, 2008: 546)

545). Modernleşen ve uluslaşan toplum, kapitalistleşerek, sınıfları oluşturacak ve sosyalizme geçiş sağlanacaktır. Emperyalizmin, Asyatik ülkelerdeki olumsuz etkisi ise sömürülme ekseninde kendini göstermektedir. Lenin ise Marks'ın yaklaşımını reddederek, öncelikle mili devrimlerin gerçekleşmesi gerektiğini, daha sonrada kapitalistleşme aşamasını beklemeden bir devrimle sosyalizmin kurulması gerektiğini söylemektedir (Aydın, 2008: 546). Elbette sosyalizmi kuracak olan bu devrim uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Stalin, toplumların sosyalizme geçişi için zorunlu bir aşama olan kapitalizmin, aynı zamanda bir milletleşme aşaması olduğunu söylemektedir.

Yukarıda saydığımız kaynakların, sol eğilimlerin ulusalcı bir nitelik içermesine etki etmiş olduğu düşünülmektedir. Hakkında genel bilgiler verdiğimiz bu kaynaklar, milliyetçiliğin, sosyalizmin içine nasıl sızdığı hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Çalışmamız içinde incelediğimiz hareketler, sosyalizm ile ulusalcılığı tek ekseninde buluşturmaya çalıştıkları için evrenselci sosyalistler tarafında sıkça eleştirilmektedir. Evrenselci sosyalistlerin görüşlerine göre ulusalcı solcular, kendi ulusalcılıklarını üstün tutarak, başka bir ulusalcıyı düşman olarak görmektedir (Ersoy, 2007: 10). Evrensel olan sol ise tüm dünyayı kapsamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hareketin fikir babası konumundaki Şevket Süreyya Aydemir'in adıyla anılan Kadro Hareketi 1932 – 1935 yılları arasında oldukça tartışılan görüşler ortaya koymuş, kimilerince doğru bir strateji olarak görülmüş, kimlerince de yerilmiştir. Kemalizm'e verdiği büyük önem, iktidarı etkileme amacı taşıdığı yönünde görüşleri oluşturmuştur. Zira Aydemir ve Tör, yıllarca TKP'ye emek verdikten sonra, partinin stratejisinin yanlış olduğu kanaatinde hem fikir olmuşlardır. TKP, Sovyetlerin sözünden çıkmazken, ülkeyi kargaşaya sürükleyebilecek olduklarının farkında değildir. Ülke koşullarında sosyalizmin olanaksızlığını anlamaları, ardı ardına gelen tevkiflerle netlik kazanmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi olan Kemalizm'in devrimci yönü ve tam bağımsızlık anlayışı, sosyalizmin temel tezlerine hiç de uzak değildir.

Ülkenin en önemli problemi olan iktisadi geri kalmışlığı önlemeye çalışmak, Aydemir'in fikirlerine temel teşkil etmiştir. Bu noktada devletçilik bir can simidi olarak ele alınmıştır. Sosyalist ekonomilerde de görülen bu anlayış, tek parti dönemi için oldukça uygun görülmüştür. Kapitalizmin, sosyalizme giden bir aşama olarak Türkiye'de oluşmadığını görmeleri üzerine, Kemalizm üzerinden yeni bir yaklaşım yaratma çabası içine girmişlerdir.

Kadro Hareketi döneminde, Kemalizm kuramsal bir zemine sahip değildir. Kemalizm'in izlediği yol gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin hızlı bir şekilde harekete geçirilmesinden ibarettir. Kurama oldukça önem veren Aydemir, ülkenin bağımsızlığı için önemli adımlar atan Kemalizm'e teorik bir çerçeve hazırlamak için kolları sıvamıştır. Bunu yaparken tarihsel materyalizmi yöntemsel açıdan kullanmışlardır.

Kadrocular, sosyalizmin öngördüğü sınıfsız toplum anlayışı neticesinde, Türk toplumunda, sınıf çatışmalarına meydan verecek her türlü eylem ve yaklaşımdan sakınmışlardır. Bu sakınma durumu, Kadrocuların, Türk toplumunda sınıfların olmadığını kabul etmeleri anlamına gelmemektedir. Sınıfların varlığını kabul eden

Kadrocular, sanayi, ticaret ve tarımda yapılacak devletçilik ile sınıfsız bir topluma geçileceğini öngörmüşlerdir. Bu öngörü, bir devletin ekonomi üzerindeki tam hakimiyetinin, siyasi alandaki tam hakimiyeti anlamına geldiğine inanmalarından kaynaklanmaktadır. Kapitalizmin geliştiği ülkelerin ideolojisi olarak gördükleri Marksizm'in, temelinde yatan sınıf çatışmalarını ise, ulusalcı bir yaklaşımla değerlendirerek, emperyalist ülkeler ile sömürülen ülkeler çatışması üzerinde durmuşlardır.

Kadrocuların özel teşebbüse oldukça sınırlı imkanlarda izin veren planlı devletçilik anlayışının yerleşebilmesi için aydınlar öncü rolü üstleneceklerdir. Burada önem verdikleri diğer bir konu da, gerçekleştirilecek olan devletleşme ve bağımsızlaşma çizgisinin, diğer üçüncü dünya ülkelerine örnek olacak bir devrim niteliği taşımasıdır. Çünkü üçüncü dünya ülkeleri, Fransız ve Sovyet Devrimlerinin gerçekleşmesini sağlayan iç dinamiklerden yoksundur. Kadroculara göre, Türkiye'de gerçekleştirilecek, kapitalist olmayan yoldan, sınıfsız ve tam bağımsız toplum, tüm üçüncü dünya ülkelerine örnek teşkil etmelidir.

Kadrocuların amacı Kemalist devrimlerin sürekliliğini sağlamak olarak açıklanabilirken; aynı zamanda salt bir iktidar destekçisi olmadıklarını savunmaktadırlar. Fakat içinde buldukları dönem tek parti dönemidir ve iktidarın muhalefet akımlarını kabul etmeyeceği açıktır. Bu nedenden dolayı Kemalizm'e sarılmış oldukları düşünülmektedir. Kadrocuların, eski birer TKP'li oluşları, sosyalist düzene duydukları isteği açıklamada yeterli görülmektedir.

Kadrocular, varlık gösterdikleri üç yıl boyunca çizgilerinin dışına çıkmamakla birlikte, Atatürk tarafından devletin önemli kademelerine getirilmeleri ile son verdikleri yaklaşımlarını, tekrar canlandırmak için hiçbir çaba içine girmemişleri ve durumu kabullenişleri, bizi iki farklı sonuca ulaştırmaktadır: Birincisi, Kemalizm'e duyulan güven nedeniyle, kendileri hakkında uygun görülene boyun eğmiş oldukları; ikincisi ise, Türkiye'de tahayyül ettikleri özgün sosyalist düzenin, Kemalizm üzerinden bile kurulamayacağını anlamış olmalarıdır. Elde ettiğimiz bu sonuçları, Kadroculara sorma şansımız olsaydı verecekleri cevabın birincisi olduğu yönünde kanaat kullanmaktayız. Ancak, kendi içlerinde ne düşündüklerini bulmak mümkün olmayacaktır.

Türkiye siyasi tarihinde, özgün yaklaşımları ile önemli bir yer edinen ve Galiyevizm'den beslendiği düşünülen Kadro Hareketi, ülkemizde ulusalcı sol ideolojinin ilk temsilcisi niteliğindedir.

Kadro Hareketinin devamı olarak görülen ancak, sadece kuramsal düzlemde kalmayıp, iktidarı ele geçirmek için, eleştiriden kaçınmayan ve eylem planları yapan Yön ve MDD hareketleri, bu noktada Kadro'dan ayrılmaktadır.

Türk sol hareketlerinin legalleştiği bir dönemde oluşan Yön Hareketi, 1961–1971 dönemin önemli akımlarındandır. Doğan Avcıoğlu, dergiyi çıkarmaya başlamadan önce, derginin amacını ve nasıl bir strateji izleneceğini belirlemiştir. Yöncülere göre bütün toplumsal problemlerin temelinde iktisadi kalkınmaya bağlı, az gelişmişlik vardır. Emperyalizmin bu denli baskın olduğu bir dönemde, kapitalist gelişme ile kalkınmanın mümkün olmadığını düşündüklerinden, sosyalizmi bir kalkınma reçetesi olarak görmüşlerdir. Sosyalist düzenin kurulması için zinde güçler adını verdikleri asker-sivil aydınların ve gençlerin desteğine ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler.

Yöncülere, göre Kemalist devrim yarım kalmıştır ve Marksizm'den yararlanarak devam ettirecek olan ise kendileridir. Kemalizm'in doğal bir sonucu olarak gördükleri sosyalizme bu yoldan ulaşacaklarına inanmaktadırlar.

Çalışmamız içinde bilgi verdiğimiz üzere, iktidara gelebilmek için zaman içinde reformcu yaklaşımdan, cephe çağrılarına kadar, farklı stratejiler izleyen Yöncülerin son durağı cuntacılık olmuş ve bununla anıla gelmişlerdir. Dönemin iktidarına muhalif bir akım olarak çıkan *Yön*, 1965 genel seçimlerinden muhalif oldukları DP – AP çizgisinin açık ara önde çıkmasından dolayı, yanlış bir “yön” izlediklerini düşünmüşler ve parlamenter olmayan yoldan iktidara gelmenin yollarını aramışlardır. Bunun için, önce iktidara gelmeyi, daha sonra halkın güvenini kazanmayı planladıkları düşünülmektedir.

Yöncüler, 1965 yılında, gerçekleştirilecek devrimin kuramsal temelini oluşturduklarını ve “yönünü” belirlediklerini düşünerek, *Yön* dergisini kapatmışlar ve 1969 yılında Devrim'i çıkarmaya başlamışlardır. Verdiğimiz bilgiden anlaşılacağı üzere “yön”ü belirlenen hareket artık eyleme geçmeye hazır hale gelmiştir.

İki dergi arasındaki süre içinde, subaylarla işbirliği sağlamaya çalışmışlardır. Anti-parlamenter tutum sergileyen Yöncüler, bu dönemde TİP'i parlamenter çizgide kaldıkları için eleştirmişlerdir. Cunta desteği ile iktidara gelme planları yapan

yöncülerin amacı, öncelikle milli kurtuluşu gerçekleştirmek, devlet eliyle yürütülen bir ekonomi kurmak ve güçlenen ekonomi sayesinde örgütlenen işçi sınıfı aracılığıyla sosyalizme ulaşacak asıl devrimi gerçekleştirmektir. Burada dikkati çeken nokta ise Kadrocuların adını anmaktan çekindikleri sosyalizmin, Yöncüler tarafından rahatlıkla kullanılmış olmasıdır. Bunun sebebini, tek parti dönemine kıyasla 1960'lı dönemin görece daha özgür bir dönem olduğuna bağlamaktayız. Partileşmeyi ilk başlarda gerekli gören Yöncüler, Türk-İş destekli ÇP deneyiminden sonra, ülke şartları içinde bunu gerçekleştiremeyeceklerini anlamış ve SKD ile partileşememe eksiğini kapatma yoluna gitmişlerdir.

Kadrocuların aksine demokrasiye sıcak bakan Yöncüler için, ön görülen aşamalı devrim modelini gerçekleştirecek öncü sınıf, zinde güçler olarak adlandırdığı sınıftır. Ancak bu sınıf, devrimi ülkenin tüm emekçileri adına yapacaklardır. Ancak bu şekilde bürokratik sınıfın üstünlüğü önlenebilecektir.

Yöncülerin milliyetçilik görüşü, iktisadi kalkınma çerçevesinde gelişmektedir. İktisadi kalkınmayı destekleyen söylemler milliyetçi, desteklemeyen ise sahte milliyetçilerdir.

Kemalizm açısından Yön hareketini değerlendirdiğimizde, devletçilik, halkçılık, inkılapçılık ve milliyetçilik ilkelerine önemli vurgular yapılmış olduğunu ve kendi görüşlerini buradan hareketle Atatürkçü bir zemine oturtmuş olduklarını görmekteyiz. Yöncüler, devletçilik ilkesini kendilerince yorumlayıp, çalışmamız içinde ayrıntılı olarak incelediğimiz, yeni devletçilik anlayışı olarak sunmuşlardır. Buna ek olarak Kemalist ideolojinin tam bağımsızlık anlayışı, yöncülerin görüşleriyle örtüşmektedir. Fakat Kemalizm'i söylemlerine eklemeyen Yöncüler, zaman zaman eleştirmekten de kaçınmamışlardır. Oldukça önem arz eden diğer bir nokta ise Avcıoğlu'nun Kemalizm hakkında söyledikleridir. O'na göre Kemalizm, her kademededen destek görece bir ideolojidir. Böyle bir görüşün ışığı altında, Yöncülerin ne derece Kemalist oldukları sorgulanmaktadır. Kadrocular için söylediğimiz gibi, Yöncüler içinde rahatlıkla Kemalizm'i salt bir araç olarak kullandıklarını söyleyemeyiz. Ancak hem Kemalizm'e inanmış oldukları, hem de Kemalizm'i araç olarak kullandıkları açık olarak görülmektedir.

Yöncülerin araç olarak kullandıkları diğer bir kavram ise tarihi materyalizmdir. Hareketin Marksizm’le bağlantısı burada kendini göstermektedir. Emek-sermaye çatışmasını ise Kadrocular gibi yorumlayarak farklı bir noktaya çekmişlerdir. Yöncüler, *Kadro*’dan farklı olarak ülkede, feodal güçler ve burjuvalar ile işçi ve köylüler arasında sınıf çatışmalarının olduğunu düşünmektedirler.

9 Mart 1971’de cuntacı güçlerle işbirliği içinde olan yöncüler başarısız bir devrim/darbe girişiminde bulunmuş ve 12 Mart muhtırasına giden yolu hızlandırmışlardır.

Milli Demokratik Devrim Hareketi, TKP geleneğinden gelen ve TİP içinde filizlenen bir harekettir. Hareketin öncü ismi olan Mihri Belli’nin, MDD’ye yönelik fikirleri *Yön* dergisinde yazdığı sırada şekillenmiştir. Anti-parlamentarizmden yana olan Belli, TİP’ten ve Yön hareketinden ayrılmış ve *Türk Solu* dergisini yayımlayarak bağımsız bir hareket halini almıştır.

İktidar olmak için eylemci bir tavır sergilemesi, cuntacı yaklaşımı, aşamalı devrim modelini, milli cepheyi ve Kemalizm’i desteklemesi gibi pek çok konuda Yön ile paralellik göstermektedir. Anti-feodal ve anti-emperyalist MDD, Kemalist devrimin yarım kaldığını, ekonomik bağımsızlığın henüz elde edilmediğini söylemektedir. Bu nedenle öncelik, milli kurtuluşa verilmelidir. Daha sonra ülkede kapitalizmin gelişmesi için gerekli koşullar sağlanmalı ve buna bağlı olarak gelişecek işçi sınıfı, bilinçlendirilerek, örgütlenmelidir. Örgütlenen işçi sınıfı ise sosyalizmi kuracaktır.

Yöncüler, Milli kurtuluş devriminin gerçekleştirileceği aşamada cuntacı güçlerden destek alınması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Cuntacı güçler, işçiyi, köylüyü ve milli burjuvaziyi desteklemelidir. Ancak bu şekilde devrim, milli ve demokratik bir devrim olabilecektir. MDD’cilere göre, Sonraki aşamada gerçekleştirilecek olan sosyalist devrim ise Lenin’in “tek ülkede sosyalizm” tezi etrafında şekillenmeli görüşü hakimdir. Yöncülerden ayrıldıkları nokta işte budur. Yöncülere göre sosyalist devrim, ülke şartlarına uyumlu olmalıdır.

MDD’ciler için milliyetçilik, sosyalizmin kendisi olarak yorumlanmaktadır. Kemalizm tam bağımsızlık ilkesi, MDD tezlerine meşru bir temel sağlamaktadır. Ancak tek ülkede sosyalizm doktrinini savunan bu hareketin milliyetçiliği ve Kemalistliği tartışmaya oldukça açık görünmektedir. Buna rağmen kendinden önceki Kadro ve Yön

hareketlerinde olduğu gibi, MDD'nin ortaya koyduğu fikirlerin, Kemalizm ile bağdaşan noktaları samimi görünmektedir. Bu nedenle, Kemalizm'i sadece bir meşruluk zemini olarak kullandıkları söylenemez.

Dönemin SSCB – Çin eksenli tartışmaları, MDD içinde çatallanmalara yol açmıştır. Kimi gruplar, MDD'nin eyleme geçme konusunda yetersiz olduğunu düşünerek, silahlı mücadele yoluna gitmiştir. Bu dönem, TİP çizgisinden ayrılıp, MDD etrafında toplanan gençlik hareketlerinin yoğun olarak görüldüğü dönemdir. Bölünmelerle bir bakıma zayıflayan MDD, oluşan çok sayıda fraksiyon arasındaki tartışmaların zemin hazırladığı, 1971 Muhtırası ile iyice etkisizleşmiştir.

Türkiye'de ulusalcı sol akımları besleyen kaynaklar, Marks ve Engels'e kadar götürülebilse de, bunları Türk Yurdu Dergisi, Galiyevizm ve Maoizm olarak sıralayabiliriz. Bu kaynaklar, özünde milliyetçiliği barındıran ve üçüncü dünyacı kaynaklardır. Türkiye'de Marksizm'in gelişememe nedeni, onun ısrarla ülke koşullarına entegre edilmeye çalışılması ve kısmen yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

İncelediğimiz bu üç hareketin, anti-emperyalist söylemler çerçevesinde, milli kurtuluş hareketlerine öncelik tanımış olmaları nedeniyle; evrenselci değil fakat ulusalcı bir görünüm sergiledikleri açıktır. Sosyalist devrimin her ulusun kendi dinamiklerine göre gerçekleşmesi konusunda hem fikirlerdir. Fakat MDD, Doğuculuğa vurgu yapmış olmasına karşın, daha önce belirttiğimiz üzere sosyalist devrim aşamasında evrenselci bir yaklaşımı benimsemektedir.

Tezimizin inceleme konusu olan Yön ve MDD hareketlerinin geliştiği döneme, devrimin nasıl gerçekleştirileceği ve devrimi gerçekleştirecek olan öncü sınıfın hangi sınıf olacağı tartışmaları egemen olmuştur. Bu aşamada herhangi bir eylemsel faaliyet göstermeyen ve doğrudan sosyalist devrimden bahsetmeyen, devrimci yanını milli kurtuluş ile sınırlayan Kadro Hareketi bu tartışmaların dışında kalmıştır.

Sosyalizme nasıl geçileceği tartışması konusunda, Yön ve MDD aşamalı devrim modelini savunurken, TİP, sosyalist devrim modelini savunmaktadır. Yön hareketi kapitalist olmayan yol tezini öne sürerken, MDD kapitalizmi işçi sınıfının örgütlenmesi için gerekli bir aşama olarak görmektedir. TİP, ülkede işçi sınıfının olduğunu ve parlamenter yöntemle iktidar olunabileceğini söylerken, tepeden inmece bir devrimin karşısında durmaktadır. Yön ve MDD, işçi sınıfı yoktur ya da örgütlenmemiştir

tespitinde bulunarak, diğerk emekçi güçler, asker-sivil aydınlar ve gençliğin desteği ile milli ve demokratik bir devrim gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemektedir. MDD cuntacılığın desteğine önem veren bir hareket olmakla birlikte, silahlı mücadeleden kaçınmamaktadır. Ancak Yön, askeri desteği kaybetmemek için, silahlı mücadeleden olabildiğince uzak durmuştur.

Devrime öncü olacak egemen sınıf konusunda ise MDD ve Yön görüş birliği içindedir ve güç birliği çerçevesinde, milli cephe kurulmasından yanadır. TİP bu konuda daha ortodoks bir çizgide görünmekte ve işçi sınıfının önderliğini birinci plana yerleştirmektedir. Araştırmalarımız neticesinde, her ne kadar farklı görüşler öne sürülse de genel anlamda bu oluşumların, işçi sınıfının öncülüğüne tam olarak güvenmediğini söyleyebiliriz. Bu nedenle farklı sınıfların desteği konusunda cephe çağrılarında bulunmuşlardır. Mücadele biçimi konusunda Yön, TİP gibi, önceleri parlamenter bir çizgi izlemiş fakat daha sonra MDD'ci görüşe kayarak, anti-parlamenter mücadeleyi desteklemiştir.

Bu hareketler, Kemalizm'in içinde barındırdığı, tam bağımsızlık, devletçilik ve İnkılapçılık fikirlerinin, kendi görüşlerine ve sosyalizme uygun olduğu düşünmektedirler. Ülkedeki milli kurtuluş devrimini gerçekleştiren yegane güç olan Atatürk'ün kitleler üzerindeki olumlu etkisinin de farkındadırlar. Bu bakımdan Kemalizm'den hem feyz aldıklarını hem de onu yeniden yorumlayarak, bir meşruluk zemini olarak kullandıklarını söylemenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Çünkü MDD ve Yön hareketi için nihai amaç sosyalist düzeni kurmaktır. Fakat dediğimiz gibi Kemalizm ve sosyalizm yeniden yorumlanarak, kuramsal açıdan buluşma noktaları geliştirilmiştir. Ortodoks ve evrenselci sosyalistler açısından bakıldığında ise, Kemalizm'e ve milliyetçiliğe söylemlerinde bu derece geniş yer vermiş olan, bu kişilerin sosyalistliği oldukça tartışmalıdır.

Kadro, Yön ve MDD'nin ulusalcılığının temeli, sosyalizmin beynelmilel yanının geri plana atılıp, bunun ülke sınırları içinde gerçekleşmesi gerekliliği üzerinde durmalarıdır. Bunu yaparken, emek-sermaye çatışmasının yerine, emperyalist uluslar ile ezilen uluslar arasındaki çatışmayı koymuşlardır. Ülkenin geri kalmışlığı ve görece yarı sömürge durumunda olması, bu hareketlerin ulusalcı yanını geliştirmiştir. Evrenselci bir sosyalizmi bölücü bir etmen olarak görmeleri bundan kaynaklanmaktadır. Onlar için

özne bütün dünya üzerindeki tüm işçi sınıfı kitleleri değil, ulustur. Buna göre evrenselci sosyalizme göre sınıfsız toplum anlayışı tüm dünya için geçerli iken, Ulusalçı sol görüştekiler için sınıfsız toplum ülke sınırları içinde anlam kazanmaktadır.

Türk sosyalist aydınlarının tümünü iki açıdan değerlendirmek mümkündür. İlk olarak, Osmanlı aydınının “Devlet nasıl kurtulur?” diye sorduğu soruyu; ikinci olarak, Cumhuriyet aydını “Devlet nasıl kalkınır?” biçiminde dönüştürerek devam ettirmiştir. Çalışmamızda incelediğimiz Türk ulusalçı sol hareketleri, kalkınmayı sağlayacak yolu sosyalizm olarak görmüşlerdir. Bu noktada nihai hedef sosyalizm olarak görünmekle beraber, özünde iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel kalkınmadır demek yanlış olmayacaktır. Hal böyle olunca, söz konusu hareketlerin ne derece Kemalist olduklarından öte, ne derece sosyalist oldukları da göz önünde tutulmalıdır. Türk ulusalçı sol hareketleri için nihai olarak varılabilecek yargı, milliyetçi oluşlarıdır. Kendi milliyetçiliklerini, kalkınmayı sağlayacağını düşündükleri tek yol olan sosyalizme özgü argümanlar ile açıklamaya çalışmışlardır.

Kadro, Yön ve MDD'nin gerçekleştirdiği ve başarıya ulaşan somut bir görünüm olmasa da kuramsal anlamda, Türkiye soluna önemli katkı sağladıkları açıktır.

KAYNAKLAR

- Akat, A. S., (2008), *İdris Küçükömer'in Mirası*, (Ed.) A. G. Sayar, İdris Küçükömer içinde, T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 25-39.
- Aslan, Y., (1997), *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Arı, M., (1994), "Türkiye'de Sol Milliyetçilik I: Yön Hareketi", *Birikim*, S.67, Birikim Yayınları, İstanbul, Ss.25-35.
- Atılgan, G., (2008a), *Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar: Yön-Devrim Hareketi*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Atılgan, G., (2008b), "Yön-Devrim Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasal Yaşam*, C.8, *Sol*, İstanbul, İletişim Yayınları, Ss. 597-646.
- Atılgan G., (2008c), "Mihri Belli", *Modern Türkiye'de Siyasal Yaşam*, C.8, *Sol*, İstanbul, İletişim Yayınları, Ss.548-570.
- Avcıoğlu, D. (2006), *Atatürkçülük, Milliyetçilik, Sosyalizm, Yön ve Devrim Yazıları*, İleri Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S., (2009) *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S., (1968), *İnkılap ve Kadro*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aydın, S., (1998) "Milli Demokratik Devrim'den Ulusal Sol'a Türk Solunda Özgücü Eğilim", *Toplum ve Bilim*, S.78, Birikim Yayınları, İstanbul, Ss.59-89.
- Aydın, S. (2008), "Türkiye Solunda Özgücülük Ve Milliyetçilik", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C.8, *Sol*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 543-577.
- Balta, E., (2002) "Türkiye Solunda Milliyetçilik: Üç Kaynak Üç Dönemeç", *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, <http://www.praksis.org/files/006-balta.pdf>, (4 Eylül 2009), ss. 253-174.
- Başkaya, F., (2008), "Türkiye'de Sol Hareketin İdeolojik Geri Planı Üzerine Bazı Gözlemler", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C.8, *Sol*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 73-77.
- Başkaya, F., (2007), *Milliyetçilik, Yurtseverlik ve Sol*, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara.

Belge, M., [Tarih Yok]a, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul, İletişim Yayınları, ss.1955-1962.

Belge, M., [Tarih Yok]b, “Türkiye İşçi Partisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, İletişim Yayınları, ss. 2120-2131.

Belge, M., (2008)a, “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”, *Modern Türkiye’de Siyasal Yaşam*, C.8, Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.19-49.

Belge, M., (2008)b, *İdris Küçükömer*, (Ed.) A. G. Sayar, İdris Küçükömer içinde, T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 135-138.

Benlisoy, F. ve Çetinkaya, Y. D., (2008), “İştirakçi Hilmi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.8, Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 165-183.

Bulut, H. ve Birol, N., (2006), “XIX. Yüzyılın Sonlarında Sivas Vilayetinde Ermenilerin Faaliyetleri Ve Alınması Düşünülen Tedbirler Ve Mehmet Ali Bin Abdullah Selim’in Layihası”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1, http://www.erkincan.edu.tr/birimler/egitim/userfiles/eefdergi/8_1/8_1_1_1_bulut_birol_1-11.pdf, (1 Şubat 2011).

Cemal, H., (2008) *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım*, Doğan Kitap, İstanbul.

Coşkun, M. ve Çakmak N., (24 Mart 2003), “Attila İlhan’la Çeşitli Konulardan”, Milli Gazete.

Çeçen, A., (2005), *Ulusal Sol*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

Çetin, H., (2007), *Çağdaş Siyasal Akımlar*, Orion Kitabevi, Ankara

Çetinkaya, Y. D. ve Doğan, M. G., (2008) “TKP’nin Sosyalizmi (1920-1990)”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce*, Sol, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 275-282.

Çıkla, S., (2003), “Baha Tevfik’in Hayatı, Yazarlığı, Mizacı Ve Felsefeciliği: Muhalif, Asi Ve Sıra Dışı-1”, *Tarih Ve Toplum Dergisi*, C.39, S.234, İletişim Yayınları, İstanbul, http://fenedebiyat.erkincan.edu.tr/userfiles/file/Baha_Tevfik_1.pdf, (13 Mart 2011), ss.51-58.

Çuhaloğlu, M., (2008), “Türkiye’de Marksizm”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce*, C. 8, Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.68-73.

Çulhaoğlu M., (1998), “Şevket Süreyya Aydemir: Suyu Ararken Yolunu Yitiren Adam”, *Toplum Ve Bilim*, S.78, Birikim Yayınları, İstanbul, ss.92-106.

Çulhaoğlu, M., (2004), “Modernleşme, Batılılaşma ve Türk Solu”, *Modern Türkiye’de Siyasal Yaşam*, C.3, *Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.170-188.

Çulhaoğlu, M., (2002), “Türkiye’de Sosyalist Düşüncenin Doğuşu”, *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, ss. 9-21, <http://www.praksis.org/files/006-01.df>, (4 Eylül 2009),.

Demirci, F., (2006), “Kadro Hareketi ve Kadrocular”, *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.15, Kütahya, ss. 35-54.

Dinç, S., [Tarih Yok], “Türk İnkılabının Dayandığı Temeller Ve Atatürkçülük”, http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_turk_inkilabinin_dayandi_gi_temeller_ataturkculuk.pdf, (11 Nisan 2011).

Erdem, Ö., (2008), “Solcular Milliyetçi Olur”, *Türk Solu*, S.212, <http://www.turksolu.org/212/erdem212.htm>, (02 Nisan 2010).

Fırat, G., (2007), *Ulusal Sol İdeoloji*, İleri Yayınları, İstanbul.

Gökay, B., (2008), “Komünist Enternasyonal, Türkiye ve TKP”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 339-349.

Görgün, H., (1999), “Sosyalizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul, ss. 384-385.

Gözler, K., (2002), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Kitabevi, Bursa.

Gültekingil, M., (2008), “Sunuş”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.8, Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 13-19.

Heywood, A., (2006), “Milletler ve Milliyetçilik”, (Çev.) B. B. Özipek, (Ed.) B. Kalkan, *Siyaset içinde*, Liberte Yayınları, Ankara, ss.151-181.

İlhan, A., (2009), *Hangi Batı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kara, M. A., (2006), *Yön’ün Devrimi, Devrim’in Yön’ü*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Karsan, G., (2005), “Eski Tüfek” Bir Sosyalistte Milliyetçilik Sosyalizm İkilemi: MDD ve Mihri Belli”, *Doğu Batı, Dün Bugün Yarın: İdeolojiler IV*, S.31, Doğu Batı Yayınları, Ankara, ss. 233-248.

Kaya, M., (2006), “Türkiye’de Anti-Emperyalist Mücadele (1965–1971)”, [Electronic Version], , *Journal Of Historical Studies*, S.4, The Atatürk Institute For Modern Turkish History, (25 Mart 2011), ss. 1-12.

Kazancı, M., [Tarih Yok], “Althusser, İdeoloji ve İdeoloji İle İlgili Son Söz” <http://ilef.ankara.edu.tr/id/gorsel/dosya/1164634976althusserideoloji.pdf>, (02.03.2010), ss. 1-20.

Kedikli, U., (2006), “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, C.2, No.7,

<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/h15u8ssrvzplv1dra6kf4khcqlpyk1.pdf> , (08 Nisan 2011), ss. 54-79.

Kışlalı, A. T., (1998), “Atatürk ve Cumhuriyet”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı*, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/75ozelatanerkislali.pdf>, (11 Nisan 2011), ss. 7-10.

Köker, L., (2000), *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Küçük, Y., [Tarih Yok], “Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.1*, İstanbul, İletişim Yayınları, ss. 138-143.

Kürkçü, E., (2008), “Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, C.8, Sol*, İletişim Yayınları İstanbul, ss. 494-500.

Landau, J. M., (1979), *Türkiye’de Sağ ve Sol Akımlar*, (Çev.) E. Baykal, Turhan Kitabevi, Ankara.

Lewis, B., (2008), *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Oktay, A., (1998), “Türk Solu ve Kültür”, *Toplum ve Bilim, S.78*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 37-57.

Ortaylı, İ., (2010), *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Öngider, S., (2008), “Solda Birlik ve Yeniden Yapılanma Süreci”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, C.8, Sol*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 999-1004.

Özcan, A., (2005), “Milliyetçilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.30*, İstanbul, ss. 84-87.

Özdağ, Ü. (23 Şubat 2011), “Milliyetçilik ve Ulusalçılık Arasındaki Farklar”, *Yeniçağ Gazetesi*.

Özdemir, H., (1986), *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Özdemir, H., (2000), *Doğan Avcıoğlu, Bir Jön Türk’ün Ardından*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Öztürk, A., (25 Şubat 2011) “Ümit Özdağ’ın Yanılgısı... Milliyetçilik ve Ulusalçılık Farkı?”, <http://www.gunebakis.com.tr/makale.php?id=4865&title>, (11 Nisan 2011).

Parla, T., (2009), *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm*, Deniz Yayınları, İstanbul.

- Parlatır, İ., (2001), “Kadro”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, İstanbul, ss. 141.
- Sander, O., (2003), *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918’e*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Sarioğlu, S., (2008), “12 Eylül Sonrası Devrimci Sosyalist Hareket Üzerine”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.8, Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1004-1031.
- Sayılğan, A., (2009), *Türkiye’de Sol Hareketler*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Şener, M., (2006), “Türkiye Sol Hareketinde İktidar Stratejisi Tartışmaları: 1961 – 1971”, *T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi*, Ankara.
- Tekinalp, (1998), *Kemalizm*, (Çev.) Ç. Yetkin, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Tunaya, T. Z., (2007), *Türkiye’de Siyasal Partiler, II. Meşrutiyet Dönemi*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tunaya, T. Z., (2008), *Türkiye’de Siyasal Partiler, Mütareke Dönemi*, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tunç, H. ve Bilir, F., [Tarih Yok], “Cumhuriyet Dönemi Anayasalarımızda Milliyetçilik Anlayışı ve Atatürk Milliyetçiliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/2_14.pdf, (11 Nisan 2011)
- Tunçay, M., [Tarih Yok], “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’a Kadar)”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.7, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1950-1954.
- Tunçay, M., (2000), *Türkiye’de Sol Akımlar – I (1908–1925)*, BDS Yayınları, İstanbul.
- Tunçay, M., (1992), *Türkiye’de Sol Akımlar II (1925–1936)*, BDS Yayınları, İstanbul.
- Turan, İ. ve Barlas, D., (2004), *Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri*, (Der.) F. Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi* içinde, Der Yayınları, İstanbul, ss. 151-170.
- Türk, H. B., (2008), *İdeolojiler ve Sistemler*, (Der.) M. Türköne, *Siyaset* içinde, Lotus Yayınları, Ankara, ss. 105-145.
- Türkeş, M., (2001) “Kadro Dergisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.2, *Kemalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 464-476.
- Türköne, M., (2008), *Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil 68 Kuşağı*, Nesil Yayınları, İstanbul.

Türküne, M., (2008), *Siyaset*, Lotus Yayınları, Ankara.

Ülken, H. Z., (2005), *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul.

Ünüvar, K., (2008), “Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965–1969)”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.8, *Sol*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 821-830.

Ünver, C., (2001), “Şevket Süreyya Aydemir”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.2, *Kemalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 466-473.

Wikipedia, Fikir Kulüpleri Federasyonu, http://tr.wikipedia.org/wiki/fikir_kul%3%bcpleri_federasyonu, (09.02.2010).

Vural, M. K., (2008), “II. Dünya Savaşı Türkiye’inde Bir Muhalefet Örneği Olarak Tan Gazetesi”, [Electronic Version], *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, ss.16-17.

Yanardağ, M., (2008), *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul.

Yavuz, H., (07 Şubat 2010), “‘Sol-Ulusalcı’ Faşizmin Tarihsel Kökenleri Üzerine Bir Deneme”, *Zaman Gazetesi*.

Yıldırım, E., (2005), “Bir Sol Milliyetçi İdeoloji Modeli: Kadro Dergisi”, *Doğu Batı Dergisi, Dün, Bugün, Yarın: İdeolojiler 4*, S.31, Ankara, ss. 249-264.

Yılmaz, S., [Tarih Yok], “Ey Sol Neredesin?”, *T.C. Beykent Üniversitesi, Büsam Stratejik Araştırmalar Merkezi, Büsam Bülteni*, http://yeni.beykent.edu.tr/webprojects/uploads/eysol_neredesin.pdf (08 Nisan 2011).

Yozgat, F. ve Zabun, S., (2009), “Seçim Sistemleri ve Uygulamaları”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C.10, S.2, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/2006.pdf> (07.02.2009), ss. 73-91.

Zorlu, M., (2006), “TKP’den TİP’e Sol Kemalizm: MDD Örneği”, *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*.

Zürcher, E. J., (2001), “Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, C.2, *Kemalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 45-55.

Fotoğraf

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şule Çiğdem Kaya
Doğum Yeri ve Tarihi : Üsküdar / 20.03.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : T.C. Dumlupınar Üniversitesi / Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans Öğrenimi : T. C. Bilecik Üniversitesi / Kamu Yönetimi
Bildiği Yabancı Diller :
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : CMC Turkcell Call Center (İstanbul) / Müşteri Temsilcisi
Silkar Madencilik A.Ş. (Bilecik) / Kısım Şefi

İletişim

Adres: Beşiktaş Mah. Hadi Arıncı Cad. Hürriyet Sok. No: 33/2
Merkez / Bilecik
Tel: 0532 307 95 76
E-Posta Adresi : sule.cigdem@gmail.com

Diğer:

Tarih:

İmza

